

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KADIN VE AİLE ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

**AFGANİSTAN UYRUKLU KADIN SIĞINMACILARDA BİR
GÖÇ NEDENİ OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI
ŞİDDET DENEYİMİ: FENOMENOLOJİK BİR ÇALIŞMA**

Yüksek Lisans Tezi

Senem AKMAN

Danışman

Prof. Dr. Özen KULAKAÇ

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Senem AKMAN tarafından, Prof. Dr. Özen KULAKAÇ danışmanlığında hazırlanan **Afganistan Uyruklu Kadın Sığınmacılarda Bir Göç Nedeni Olarak Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Deneyimi: Fenomenolojik Bir Çalışma** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 24.02.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Gamze TESKERECİ		☐
	Akdeniz Üniversitesi Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı		Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Prof. Dr. Özen KULAKAÇ		☐
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı		Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Nazlı BALTACI		☐
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı		Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar' da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

.../.../2021

Senem AKMAN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: Afganistan Uyraklı Kadın Sığınmacılarda Bir Göç Nedeni Olarak Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Deneyimi: Fenomenolojik Bir Araştırma

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 18.01.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik Oranı : % 14

Tek Kaynak Oranı : % 1 çıkmıştır.

... / ... / 20...

Danışman Adı SOYADI

ÖZET

AFGANİSTAN UYRUKLU KADIN SIĞINMACILARDA BİR GÖÇ NEDENİ OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET DENEYİMİ: FENOMENOLOJİK BİR ÇALIŞMA

Senem Akman
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kadın ve Aile Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans / Nisan, 2021
Danışman: Prof. Dr. Özen Kulakaç

Amaç: Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların göç etme nedenlerine toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin etkisini değerlendirmek amaçlı gerçekleştirilmiştir.

Materyal ve Metot: Bu araştırma, fenomenolojik tanımlayıcı tipte 01.12.2020-13.12.2020 tarihleri arasında, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Amasya İl Temsilciliği'ne başvuru yapan Afganistan uyruklu 15 kadın sığınmacı ile yapılmıştır. Araştırmanın verileri; araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyo-demografik Soru Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile elde edilmiştir. Araştırmada görüşmeler; çevrimiçi olarak bireysel görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada kadınların sorulara verdiği yanıtlar analiz edildiğinde, katılımcılar; Afganistan'da kadın olmayı ve toplumun kadınlara bakışını olumsuz ifadeler ile tanımlamışlardır. Katılımcıların ifadelerinden toplumun, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet karşısında duyarsız olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet türlerinden birine veya birkaçına maruz kalmıştır. Katılımcıların ülkelerinde hiçbir söz hakkının olmadığı, özgürlüklerinin kısıtlandığı, erkek egemen anlayışın devlet kurumlarında da geçerli olduğu bu nedenle yardım alamadıkları gözlemlenmiştir.

Sonuç ve Öneri: Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı rollerin Afganistan'da var olan kültürün ve kültürün ataerkil kodlar ile şekillenmesinin toplumsal yaşamı büyük ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu etki kadınların sosyal statüsünün erkeklere göre dezavantajlı bir konuma gelmesine neden olmaktadır. Pek çok nedenle ortaya çıkan göç hareketleri, Afganistan'da yaşayan kadınlar için şiddet nedeniyle de gerçekleşebilmektedir. Araştırmaya katılan tüm kadınlar göç etme nedenlerinde şiddetin önemli bir etken olduğuna vurgu yapmıştır. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak göçe sebebiyet veren durumların, toplumsal cinsiyet odaklı ve kadın perspektifinden incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Göç, Şiddet, Sığınmacılar, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

GENDER BASED VIOLENCE EXPERIENCE AS A REASON OF IMMIGRATION IN FEMALE ASYLUM SEEKERS OF AFGHANISTAN NATIONALITY: A PHENOMENOLOGICAL STUDY

Senem AKMAN
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Women and Family Studies
M.A / April, 2021
Supervisor: Prof. Özen KULAKAÇ

Goal: The study is conducted to evaluate the effects of violence based on sexual and social gender as a reason for Afghani women asylum seekers to migrate.

Materials and Method: This research was done with 15 Afghani women asylum seekers who applied for the Association for Solidarity with Asylum seekers and Migrants in Amasya between 01.12.2020-13.12.2020. The data of the research were gathered by the researcher with the socio-demographic questionnaire and semi-structured interview form. This research had been written in a descriptive phenomenological type. Interviews in the research was conducted online by in-depth individual interview method. Descriptive analysis method was used in the analysis of qualitative data.

Findings: When analyzing the questions, that were asked to the participants, they defined being a woman in Afganistan and the views of society to the woman in their living time while living in Afganistan by using the negative expression. In their expression, it was observed that society is insensitive about violence based on sexual and social gender. Most of the women were exposed to one or more than one type of physical, psychological, economic, and sexual violence. When the research findings were analyzed, it was found that participants do not have freedom of speech in their country, the level of freedom is restricted, and they do not get any help because of the male-dominated understanding that is valid in state institutions.

Results and Suggest: It is understood that the roles based on social gender in Afganistan are shaped by the existing culture and the culture's patriarchal codes which impact the social life mostly. This effect causes the social status of women to be at a disadvantageous position compared to men.. For Afghani women, immigration which occurs because of various reasons can also take place because of the violence. All women that participated in the research expressed that violence is a critical reason for them to migrate. Regarding the results of the research, it is suggested to assess the events that caused immigration from a gender-focused and women's perspective

Keywords: Afghanistan, Asylum Seekers, Gender, Migration, Violence

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans ders dönemimde ve tez sürecimde bilgilerimi ve deneyimlerimi benden esirgemeyen, yaşadığım tüm zorluklarda yanımda olan, destekleyen ve yol gösteren Sayın Hocam; Prof. Dr. Özen KULAKAÇ'a

Hayatımın her anında yanımda olan, başarıya ulaşmam için beni hep destekleyen; sevgili aileme,

Araştırma sürecim boyunca desteklerini benden hiç esirgemeyen sevgili arkadaşlarım; Tuğçe ÇETİNKAYA, Sevgi ARSLAN, Pınar YURTSEVER, Yunus ŞEKER, Shahad AL-HUMAIRI, Onur ASLAN, Derya GÜNDOĞDU ve Hanifi ÖZARSLAN'a

Araştırma sürecimde ve çalışma hayatımda her zaman yanımda olan, bana yol gösteren, değerli deneyimleriyle beni hep destekleyen çok sevgili arkadaşlarım; Cem Burak ve Rabia ÇIKRIKÇI, Kaan ve Ergül AYDINGÜL'e

Araştırmaya gönüllü katılım sağlamayı kabul eden ve araştırma için gerekli tüm yazılı ve sözlü Türkçe-Farsça çevirilerini yapan tercüman arkadaşlarım Layla SADAGAT DAĞ, Elnaz GHAFARİ, Basira REZAI'e

Araştırmamı Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nde yapabilmeme olanak sağlayan sevgili SGDD-ASAM Akademi Birimi, SGDD-ASAM Amasya İl Temsilciliği ve kurum onayı sürecimde desteklerini esirgemeyen sevgili Özgecan YELESER'e

Katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Senem AKMAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Soruları.....	2
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Göç Kavramı ve Göçe İlişkin Temel Kavramlar	4
2.1.1. Göçmen.....	5
2.1.2. Sığınmacı, Mülteci ve Geçici Koruma	6
2.1.3. Kaynak Ülke, Transit Ülke ve Hedef Ülke.....	9
2.2. Göç Türleri.....	9
2.3. Göç Teorileri.....	11
2.3.1. Ravenstein Göç Kanunları.....	11
2.3.2. Everett Lee Göç Teorisi.....	13
2.3.3. Petersen'in Göç Tipleri.....	15
2.3.4. Merkez-Çevre Göç Teorisi	16
2.4. Afganistan ve Afgan Göçmenler.....	17
2.4.1. Afgan Göçünün Oluşum Süreci.....	18
2.4.2. Dünya Ülkeleri Açısından Afgan Göçü.....	19
2.5. Afgan Göçü ve Türkiye	21
2.5.1. Afgan Göçmenlerin Türkiye'deki Durumu	21
2.5.2. Afgan Göçmenlere Etkisi Açısından 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Kararları	24
2.6. Kavramsal Açıdan Toplumsal Cinsiyet	27
2.6.1. Eşitsizlikler, Roller ve Zıtlıklar	30
2.7. Kadın Sığınmacılar	33
2.7.1. Kadın Sığınmacılar Üzerinde Toplumsal Cinsiyetin Etkileri	35
2.7.2. Kadın Sığınmacıların İltica Nedenleri	39
3. MATERYAL VE METOT	44
3.1. Araştırmanın Yöntemi	44
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman.....	44

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	44
3.3.1. Örneklem Alınma Kriterleri.....	45
3.3.2. Örneklem Dışı Bırakma Kriterleri	46
3.4. Veri Toplama Araçları	46
3.4.1. Sosyo Demografik Soru Formu:	46
3.4.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu:.....	46
3.5. Verilerin Toplanması	47
3.5.1. Verilerin Toplanmasında Karşılaşılan Zorluklar	49
3.6. Verilerin Analizi	49
3.7. Araştırmanın Etik Boyutu	49
3.8. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	50
3.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	51
4. BULGULAR	52
4.1. Katılımcıların “Kadınlık” Algılarına İlişkin Bulgular	52
4.2. Afganistan Toplumunda Kadın Algısına İlişkin Bulgular	54
4.3. Katılımcıların Şiddet Algısına İlişkin Bulgular	56
4.4. Katılımcıların Afganistan’da Şiddetin Yaygınlığına ve Şiddete Uğrayan Kadına Karşı Toplumun Tutumuna İlişkin Algıları.....	57
4.5. Şiddet Geçmişine İlişkin Bulgular	58
4.6. Katılımcıların Şiddet Deneyimlerinin Göç Etme Nedenlerine Etkisine İlişkin Algıları.....	63
4.7. Katılımcıların Şiddet Durumunda Yardım Alınabilecek Kurumları Bilmelerine İlişkin Bulguları	65
4.8. Katılımcıların Şiddetin Önlenmesi Hakkındaki Önerilerine İlişkin Bulguları.....	67
5. TARTIŞMA.....	70
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	778
6.1. Sonuçlar	778
6.2. Öneriler	80
KAYNAKÇA.....	82
EKLER	889
ÖZGEÇMİŞ.....	8

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABİHK	: Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu
AGDM	: Accountability Framework for Age, Gender and Diversity Mainstreaming
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DAİŞ	: Devlet'ül İslamiyye fi'l Irak ve's Şam
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	: International Organization for Migration
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
LGBTİ+	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Artı
NADRA	: National Database & Registration Authority
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PoR	: Proof of Registration
SGDD-ASAM	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNDP	: United Nations Development Programme
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
UNIFEM	: United Nations Development Fund for Women
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 2.1: 2017-2018 Yılı Türkiye’de Yaşayan Afganlar	23
Tablo 3.1 : Katılımcıların Sosyodemografik Değişkenleri.....	48

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Göç, insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kavram, zamanla gerek sınıflandırma gerekse tanımlama açısından genişlemiştir. Göç hareketi her ne kadar mekânsal bir değişiklik olarak görülse de, göç eden ve göç alan topluluklar açısından psikolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel sonuçları olan bir durumdur (Akyıldız, 2019). Aynı zamanda göç, günümüzde birçok ülkenin sürekli gündemi haline gelmiştir.

İnsanlar, tarihsel süreç içerisinde her zaman buldukları bölgeden başka bölgelere giderek göç eylemini gerçekleştirmişlerdir. Kısaca yer değiştirme olarak adlandırılan göç eylemi, insanlık tarihi kadar eskidir (Ekici ve Tuncel, 2015). Göç aktif bir süreç olduğu için kişileri, toplumları, devletleri etkileyen; çok yönlü nedenleri ve sonuçları olması nedeniyle de akademik çalışmalarda yer alan bir olgudur. Göç; sebebi ya da etki ettiği alan ne olursa olsun, odak noktası insan olması gereken bir süreçtir. Ekonomik nedenlerle yapılan göçler, içerisinde itici güçleri barındırdığı için bir kopuşu simgelerken savaş nedeniyle yapılan zorunlu göçler bireyleri derinden etkilemektedir (Lee, 1966).

Savaş ve sonrasında gerçekleşen göçler tüm bireyler için zorunlu bir süreci beraberinde getirmektedir. Ancak kadınlar için bu süreç, ataerkil toplum düzeni ve ürettiği toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle daha zor bir hal almaktadır. Savaşta erkekler fiziksel ve psikolojik olarak şiddete maruz kalırken kadınlar; fiziksel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet türlerinin çoğuna maruz kalabilmektedir (Freedman, 2015). Geleneksel göç araştırmaları genellikle mültecilerin problemlerini erkek odaklı incelemekte ve kadınları edilgen birer unsur olarak nesneleştirmektedir. Kadınların göç sürecinde yaşadığı toplumsal cinsiyet temelli problemler bu araştırmaların dışında bırakılmış, kadınlar bağılı, bağımlı kişiler olarak araştırmalarda kısıtlı görünüme sahip olmuşlardır (Freedman, 2015). Erkek egemen bakış açısının hâkim olduğu bu geleneksel göç araştırmaları hala varlığını sürdürürken, son yıllarda kadın odaklı göç çalışmalarındaki artışlar oldukça önemlidir.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiği 1979 yılından beri Afganistan'dan göç, gündemin önemli bir parçası olmuştur. Afganistan'da Sovyetler Birliği'nin işgali ile başlayan siyasî sorunlar ve sürekli istikrarsızlık günümüze kadar

devam etmiştir. Bu nedenle Afganistan’da büyük göç hareketleri meydana gelmiştir ve göç hareketliliği sürmeye devam etmektedir (Margesson, 2007: 2). Dünyanın her yerinde olduğu gibi Afganistan’da da toplumsal cinsiyete bağlı kadın ve erkeğe yüklenen roller ve roller arasındaki eşitsizlikler nedeniyle her iki cinsiyet bu durumdan zarar görmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri arasında eşitsizlik pek çok alanda kadını dezavantajlı konuma getirmektedir. Ataerkil toplum yapısına bağlı olarak kadının varlığının tek başına hem toplumsal alanda hem de aile içinde değersiz olarak görülmesi, kadının eğitim hakkı, çalışma hakkı, yaşama hakkından mahrum bırakılmasına neden olmaktadır. Afganistan’da kadınlar, hegemonik erkeklik nedeniyle baskı ve şiddete maruz kalmakta ve bu durumla mücadele etmektedir (Moshtaq, 2019).

Afganistan kadınları ülkelerinde bulunan toplumsal yapı ve eşitsiz rol paylaşımı nedeniyle bugün dünyanın önemli sayılara sahip kadın göç potansiyelini oluşturmaktadır. Türkiye’de de iltica etmek zorunda kalmış Afganistan uyruklu kadın sığınmacılar bulunmaktadır. Bu araştırmada Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların, göç etme nedeni olarak şiddet deneyimi araştırılmıştır.

Araştırma, kadınların göç etme nedenlerine etki eden toplumsal cinsiyete dayalı şiddet durumuna odaklanmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), sığınmacı dosyalarının değerlendirilmesi sürecinde bireylerin sahip olduğu hassasiyet kodlarına önem vererek değerlendirme gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru sığınmacılar BMMYK sisteminde “cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” (*sexual and gender based violence*) koduna sahip olmaktadır (BMMYK, 2020). Bu nedenle araştırmada “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” kavramı araştırmanın bazı bölümlerinde “cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” olarak da kullanılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma, Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların, göç etme nedenleri arasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, göçü deneyimleyen kadınların bakış açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Soruları

1. Afganistan uyruklu kadın sığınmacılar, “kadın olmak” ve “şiddet” olgularını nasıl tanımlamaktadır?

2. Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların göç etme kararında “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” deneyiminin yeri var mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Göç Kavramı ve Göçe İlişkin Temel Kavramlar

Çinar (2018: 3) göçü (migration); kişi ve grupların sosyal, ekonomik, kültürel vb. nedenlerle bir yerden başka bir yere gitmeleri şeklinde ifade etmektedir. Göçler genel olarak politik, sosyal ve eğitsel nedenlere bağlı oluşmaktadır. Yalçın (2004: 13)'a göre göç; ekolojik, kişisel ve siyasi nedenlerle bir yerden başka bir yere gerçekleştirilen kısa, orta ya da uzun vadeli geri dönüş veya daimi yerleşim amacı güden, kültürel, toplumsal ve coğrafik yer değiştirme hareketidir. Marshall (2009: 685), diğer tanımlardan farklı olarak göçü kişi veya grupların siyasal veya sembolik sınırların dışına, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara yönelen kalıcı hareket grup veya kişilerin sembolik ya da siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim yerlerine ve toplumlara doğru kalıcı hareketi olarak ifade etmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yapılan tanıma göre ise göç; sebebi, yapısı ve süresi ne olursa olsun bireylerin yer değiştirmesidir (Çiçekli, 2009: 22).

Göç, çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve ekonomi gibi farklı disiplinlerin bakış açılarıyla da değerlendirilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249). Göçle ilgili en temel sınıflandırma iç göç ve dış göç şeklinde yapılmaktadır. Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göç hareketi “iç göç” olarak adlandırılmaktadır. Göçlerin farklı ülkeler, sınırlar arasında gerçekleşmesi ise “dış göç” veya “uluslararası göç” şeklinde ifade edilmektedir. Bunun yanında amaçları açısından ekonomik ve ekonomik olmayan göç; neden olan etmenler bakımından gönüllü ve gönülsüz (zorunlu) göç; süresi bakımından geçici ve sürekli göç; yerleşim yeri bakımından transit ve yerleşik göç; yasal statüsü bakımından legal ve illegal göç; göç edenlerin nitelikleri bakımından vasıflı (beyin) ve vasıfsız göç şeklinde çeşitli sınıflandırmaların yapıldığı da görülmektedir (Güllüpnar, 2012: 57). Everett Lee, 1966 yılında oluşturduğu “Göç Teorisi (A Theory of Migration)” adlı makalesi ile göç teorisini ve göç sınıflandırılmasını diğer tanımlardan farklı ifade etmektedir. Lee, göç eylemini gerçekleştiren kişiler için itici-çekici etmenlerin önemli olduğunu ve insanların göç etme kararlarını bu etmenler üzerinden aldığını belirtmektedir (Lee, 1966: 49).

Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen iç göç, ağırlıklı olarak kırsal alandan

kentsel alana doğru gerçekleşmektedir. İç göçün temelinde itici ve çekici nedenler yer almaktadır. Kırsal alanlardaki şartların itici nedenlerin oluşumuna neden olması ve kentsel alanların çekici şartlara sahip olması iç göç hareketliliğinin oluşumunda etkili olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde iç göçler sanayileşmenin bir getirisi olarak gerçekleşmiştir. Ancak az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise iç göçler sanayileşmeyi beraberinde getirmiştir (Öztürk ve Altuntepe, 2012: 1588). İç göçler sonucunda ülkenin toplam nüfusunda değil, bölgelerin veya illerin nüfus oranlarında artışlar ya da azalmalar meydana gelmektedir.

Tarihsel olarak ele alındığında göç hareketlerinin köle ticareti, sömürgecilik akınları, yeni devletlerin nüfuslarını düzenlemeleri, mübadeleler ve misafir işçiler şeklinde seyrettiği görülmektedir (Topçuoğlu Atasü, 2012: 505). Özellikle küreselleşme ile uluslararası göç farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Küreselleşme ile meydana gelen gelişmelerden bazı toplumlar fazlasıyla etkilenmiş ve sonucunda güvenli, daha nitelikli bir yaşam için farklı yerlere göç etme yolunu tercih etmeye başlamışlardır.

2.1.1. Göçmen

Göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları sıkça birbirleriyle karıştırılmaktadırlar. Ancak bu kavramların her birinin ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Göçmen (*immigrant/emigrant*) teriminin tanımı ile ilgili evrensel olarak kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Ülkemizde göçmen kelimesine eş anlamlı olarak Arapça kökenli muhacir kelimesinin de yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Hicret kelimesi terketmek, ayrılmak, ilgisini kesmek anlamındaki “hecr” mastarından gelmektedir. Ancak kelime genellikle “*bir yerin terkedilerek başka bir yere göç edilmesi*” anlamında kullanılmaktadır (Önkal, 1988: 458). Arapça kökenli muhacir, muhaceret kelimeleri İran’da yaşayan Afgan göçmenler için de sıklıkla kullanılan bir kavramdır. IOM göçmen kavramının: bireysel rahatlık için ve dışarıdan zorlama durumu olmadan ilgili bireyin özgür iradesi sonucu göçe karar verdiği durumları belirttiğini ifade etmektedir. Bu nedenle göçmen kavramı, hem sosyal statülerini geliştirmek hem de maddi kazanımlarını artırmak, kendilerinin veya ailelerinin beklentilerini karşılamak amacıyla başka bir ülkeye ya da bölgeye göç eden bireyleri veya aile bireylerini kapsamaktadır (Çiçekli, 2009: 22).

2.1.2.Sığınmacı, Mülteci ve Geçici Koruma

Sığınmacı, mülteci ve geçici koruma kavramları göç literatüründe çokça karşılaşılan kavramlardır. Bu kavramların yanı sıra 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olan devletler kendi iç hukuklarında sözleşmeye istinaden tamamlayıcı nitelikte bazı farklı statülere de yer vermişlerdir. Bu kavramların anlaşılabilmesi için “Uluslararası Koruma” kavramına da değinmek doğru olacaktır.

Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ile birlikte mülteci sayısı artmış ve mülteci konusu devletlerin gündeminde daha fazla yer tutmaya başlamıştır. Mültecilerin statülerinin belirlenmesi ve mülteci hukukuna ilişkin temel düzenlemeler yapılabilmesi adına Birleşmiş Milletler harekete geçmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulmasının ardından, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Sözleşme 26 ülke tarafından imzalanmıştır (Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951). 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımında tarihi ve coğrafi sınırlamalar olması, sözleşmenin kabulünden sonra yeni mülteci hareketlerinin ortaya çıkması ek protokolün hazırlanması gereksinimini doğurmuştur. Bu nedenle mültecilerin coğrafi ya da tarihi sınırlamalar olmaksızın eşit hukukî statülere sahip olabilmeleri için 1967 yılında ek protokol yürürlüğe girmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile mültecilerin hukukî durumlarının açığa kavuşturulması ve haklarının korunması adına büyük adımlar atılmıştır (Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1967 Protokolü).

İnsanların yaşadıkları, vatandaşı oldukları ülkelerden beklentileri; hak ve hürriyetlerinin korunması, himaye edilmeleri ve güvenliklerinin sağlanması yönündedir. Ancak bazı kişilerin bu haklardan ve korumadan faydalanamaması göçü de beraberinde getirmektedir. Başka ülkelere göç eden, sığınan kişiler gittikleri ülkelerden koruma talep etmektedirler. Sığınmacıların korunması ve temel haklarının sağlanıp, bazı gereksinimlerinin giderilmesi konusundaki yükümlülükler öncelikle devletlere düşmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin başlangıç kısmında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin mültecilerin korunması konusunu amaçlayan uluslararası sözleşmelerin uygulanmasında nezaket göstermekle sorumlu olduğu, bu problemin çözülmesi için tedbirlerin birbiri arasındaki uyumun, devletle Yüksek Komiser arasındaki iş birliğine bağlı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca BMMYK uluslar üstü bir örgüt olmadığını, devletlerin

sağlaması gereken korumayı üstlenemeyeceğini ifade etmiştir (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951). BMMYK'nin yanı sıra Uluslararası Göç Örgütü ve çeşitli sivil toplum kuruluşları da mültecilerle ilgili sorunların çözülmesinde devletlere kolaylıklar sağlamaktadırlar.

Coğrafi konumu nedeniyle çok sayıda göç alan ülkelerden birisi olan Türkiye de mevzuatını uluslararası anlaşmalara uygun hale getirmek için çalışmalar yapmıştır. Çeşitli yönetmelikler ve Avrupa Birliği'ne katılım süreci için hazırlanan projeler de dâhil olmak üzere son olarak 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 04/04/2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir. Onayın ardından 11/04/2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.6458 sayılı Kanununun 103. Maddesi gereğince yine 11/04/2013 tarihinde, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) Bu bağlamda göçle ilgili olan kavramları tanımlarsak:

Sığınmacı, geçerli olan ulusal ve uluslararası belgelere dayanarak gittiği ülkede mülteci sıfatıyla kabul edilmek isteyen ve başvurusunu yapmış beklemede olan kişileri ifade etmektedir (Çiçekli, 2009: 49). Uluslararası korumaya başvuran kişi için ilgili merciler tarafından olumsuz karar verilmesi halinde, sığınmacının ülkeyi terk etmesi veya sığınma başvurusu dışında bir başvuru yapması gerekmektedir.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü uyarınca mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen veya tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951).

1967 Ek Protokolü'ne 1 Temmuz 1968 yılında katılan Türkiye, coğrafi sınırlamalar konusunda ısrarcı olduğunu ifade ederek, bu kısıtlama şartı ile protokolü kabul etmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK, 2013)' na göre ise mülteci; Avrupa ülkelerindeki olaylar nedeniyle, ırk, din, toplumsal gruba mensup olma ya da siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceğini düşündüğünden, vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve ülkesinin korumasından faydalanmayan veya

sözü edilen korku nedeniyle faydalanmak istemeyen kişidir. Bu tarz olayların sonucunda daha önce yaşadığı ikamet ülkesinin dışında olan, ülkesine dönemeyen ve dönmeyi istemeyen vatansız bireye statü belirleme işlemi sonrasında mülteci statüsü verilmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde şartlı mültecilik statüsüne yer verilmediği görülmekle birlikte, Türkiye YUKK'den önce, 1994 tarihli İltica Yönetmeliği'nde Avrupa'dan gelenler için mülteci statüsü; diğer ülkelerden gelenler için ise sığınmacı statüsü verileceğini belirtilmiştir. Sonrasında ise Türkiye, yaptığı düzenlemeler doğrultusunda YUKK'de uluslararası koruma statülerini mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma şeklinde gruplandırılmış ve Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle iltica talebinde bulunanlara statü belirleme işlemlerinden sonra şartlı mülteci statüsü verilebileceği ifade etmiştir (YUKK, 2013).

YUKK (2013)'de şartlı mülteci tanımı; Avrupa ülkeleri dışındaki olaylar nedeniyle, ırk, din, toplumsal gruba mensup olma ya da siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceğini düşündüğünden, vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve ülkesinin korumasından faydalanmayan veya sözü edilen korku nedeniyle faydalanmak istemeyen ya da bu tarz olayların sonucunda daha önce yaşadığı ikamet ülkesinin dışında olan, ülkesine dönemeyen ve dönmeyi istemeyen vatansız bireye statü belirleme işlemi sonrasında şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

YUKK (2013)'de ikincil koruma statüsüne de yer verilmiştir. YUKK (2013)'de yer alan ikincil koruma statüsü bir bakıma 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33.Maddesi'nde yer alan ve taraf devletlerin uymakla yükümlü olduğu oldukları geri gönderme yasağına istinaden tamamlayıcı bir koruma görevini üstlenmektedir. Bu kapsamda YUKK (2013)'ye göre ikincil koruma; mülteci ya da şartlı mülteci statüsünde değerlendirilmeyen, fakat ülkesine iade edildiği zaman, ölüm cezası alacak, işkence ve insanlık dışı muameleye maruz kalacak, ülke genelinde ya da uluslararası silahlı çatışma şartlarında, ciddi tehditle karşı karşıya kalacak olması nedeniyle ülkesinin korumasından faydalanamayan ya da bu korku nedeniyle faydalanmak istemeyen, vatansız veya yabancı bireylerdir.

Geçici koruma (*temporary protection*) geri gönderme yasağı uyarınca kitlesel akınlar sonucunda devletler tarafından pratik bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. YUKK (2013)'de bulunan geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya

zorlanmış, ayrıldığı ülkeye dönemeyen, geçici ve acil koruma bulmak için sınırimıza ulaşan ve sınırimızı geçen yabancılara verilen statü şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye’de geçici koruma yönetmeliği kitlesel göç söz konusu olduğu için Suriye uyruklu kişiler için uygulanmaktadır.

2.1.3. Kaynak Ülke, Transit Ülke ve Hedef Ülke

Düzenli veya düzensiz göç hareketi ile ilgili göçmenin ilk çıktığı ülke, kaynak ülke olarak adlandırılmaktadır (Adıgüzel, 2016: 7).Düzenli veya düzensiz göç sonucunda ulaşılabilecek ülke ise hedef ülkeyi ifade etmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013).

Göç çok yönlü bir yer değiştirme hareketidir. Göç eden bireyin ülkesinden çıktıktan sonra bazen ulaşmak istediği ülkeye varabilmesi için belli güzergâhlardan, bölgelerden geçmesi ya da o güzergâhlarda, bölgelerde belli bir süre beklemesi gerekebilmektedir. Bu nedenle bazı durumlarda göç eden bireyin sadece geçiş amaçlı kullanmayı düşündüğü ülke, hedeflediği ülke haline de dönüşebilmektedir. Özetlemek gerekirse; göç eden bireyin ayrıldığı ülke kaynak ülke; geçtiği ülke transit ülke; ulaştığı ülke ise hedef ülke olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, coğrafi konumu göz önüne alınarak, bu bağlamda değerlendirildiğinde Ortadoğu ülkelerindeki (Irak, Afganistan, İran, vb.) bireylerin Avrupa ve Amerika’ya geçiş için kullandığı transit ülke konumundadır. Transit ülke olarak görülmesinin yanı sıra hedef ülkelere ulaşamaması nedeniyle Türkiye bu ülkelerden göç eden bireyler için hedef ülke haline de dönüşebilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013).

2.2. Göç Türleri

Göç çalışmaları konusunda göçün çeşitleri ve sistematik sıralaması oldukça önemlidir. Çalışmada konunun daha net ve açık bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için göçün hangi sıralamalara tabii olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

İlkel/ Basit Göç: İnsanların gruplar halinde doğanın oluşturduğu (kuraklık, kıtlık, doğal afetler... vb.) nedenlerden dolayı buldukları yerleşim bölgelerini terk etme durumları ilkel/basit göç olarak adlandırılmaktadır (Adıgüzel, 2016: 26).

Sürücü veya Cebri Göç: İnsanların yaşamış oldukları coğrafyada politik gücün veya politik güçten çok daha kuvvetli olan bir yapının şiddet, zulüm veya zorlama yaparak ikamet eden insanları aniden yerlerinden etme, başka ülkelere gitmek mecburiyetinde bırakılmaları durumu şeklinde ifade edilmektedir. Nazi

Almanya’ında göçe zorlanan Yahudilerin vagonlara doldurularak göç ettirilmesi bu türden bir göç durumudur (Kaynak, 1992: 105).

Geçici Göç: Sınırlı bir süre için insanların veya grupların başka ülkelere yapmış oldukları çalışmak amaçlı göç türü “geçici göç” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu göç türü kapsam bakımından işçi göçlerine nazaran daha geniş bir pozisyon sergilemektedir. Uluslararası kurum ve örgütlerin iş amaçlı yüksek göçmen alımında buldukları bunun yanında sanat, edebiyat, sinema, moda vb. gibi pek çok nedenlerden dolayı ülkeler arası geçici süreli göç durumları oluşabilmektedir (Naz, 2015: 22).

Kalıcı Göç: Geçici göç durumunun karşıtı olarak görülen bu göç çeşidinde ülkelerin iç kısımlara doğru (ülke sınırlarından uzak) yapılan kalıcı göç eğilimi durumudur. Belli zaman aralığında aşamalı olarak göç edilen bölgeye yerleşme durumunun kalıcı olmasıdır. Türkiye’ye Balkanlar, Kafkasya ve Kırım’dan gelen göçmenler kalıcı göç durumuna örnek verilebilir (Çavuşoğlu, 2006: 2).

Zorunlu Göç: Bu göç çeşidi genel olarak kitle/grup çoğunluğunun isteklerine uygun tarzda, istisnai bir nitelikte kitle/grupların iç ve dış göç durumlarına imkan sağlamayı da gözetererek iki ülke arasındaki göç durumunun; değiş-tokuş çerçevesinde, kendi etnik ve kültür kapsamında yalnızca başka bir ülkeye göç etme durumu “zorunlu göç” olarak nitelendirilir. Bu yönüyle cebri veya sürücü göçten ayrılır. Örnek olarak Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesinde din kriteri oldukça etkili olmuştur (Çavuşoğlu, 2006: 2).

Serbest (İsteğe Bağlı) Göç: Bireyin göç eyleminde bulunurken yaşamış olduğu ülkenin itici faktörleri ile göç edeceği ülkenin çekici faktörlerini karşılaştırdığı, böylece bireyin kendi istekleri çerçevesinde göç ettiği durum “serbest (isteğe bağlı) göç” olarak tanımlanmaktadır (Çavuşoğlu, 2006: 3).

Grup ya da Kitle Göçü: Birbirinden ayrı iki ülkenin aralarında herhangi bir anlaşma olmamasına karşın, genel olarak maruz kaldıkları baskı ve ayırım politikalarına bağlı olarak ortak(dini birliktelik ve soydaşlık... vb.) değerleri paylaşan bireylerin grup ya da kitle halinde göç eğiliminde bulunma durumları “grup ya da toplu göç” olarak adlandırılmaktadır. Çoğunlukla coğrafî yakınlık ve kültürel birliktelik göçün sağlanması temel belirleyicilerdir. Bulgaristan’dan ülkemize yapılan göç bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Naz, 2015: 23).

İşçi Göçü: Bir ülkede yaşayan kişilerin ya da grupların başka bir ülkeye emek güçlerini pazarlamak maksadıyla, “işçi statüsünü” baştan kabullenerek görevlerini yerine getirmek amacıyla, göç etmesi durumudur. Türkiye’den Avrupa’ya 1961-1975 yılları arasında yapılan yaklaşık bir milyon kişilik göç, emek göçüne örnek gösterilebilmektedir (Çavuşoğlu, 2006: 4).

Beyin Göçü: Yurt içinde ya da yurt dışında eğitim almış ve alan bilgisinde uzmanlaşmış olan bireylerin daha iyi çalışma ve yaşam koşullarına sahip olmak amacıyla göç etmeleri “beyin göçü” olarak adlandırılmaktadır. Yüksek eğitim ve bilimsel anlamda uzmanlaşmış, sayıca sınırlı kişilerin gidebildiği bir göç durumudur. Beyin göçünde bireyler öncelikle kaliteli yaşam haklarına ve yüksek kazanç kriterlerine odaklanırlar. Bu durumda dünyanın gelişmiş olan ülkelerine göç etme eğilimi içerisindedirler (Çavuşoğlu, 1995: 23).

Mülteci Göçü: Bireylerin veya grupların, buldukları ülkede politik rejim ve otoritenin ağır baskı, anlaşmazlık ve çatışma halinde olmasından kaynaklı olarak can ve mal güvenliklerinin tehlike altında bulunması nedeniyle alternatif ülkelere legal/illegal yollarla geçiş yapması durumudur (Naz, 2015: 26). Mülteci göçü diğer göçlere göre daha ağır ve travmatik sonuçları olan göç türüdür.

2.3. Göç Teorileri

Göçle ilgili yapılan çalışmalarda göçün nedenleri ve oluşum süreçleri ile ilgili bazı teoriler ortaya koyulmuştur. Bu teoriler çerçevesinde, çok yönlü bir yapıya sahip olan göç olgusu farklı bakış açılarıyla ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Göçle ilgili temel teoriler şunlardır:

2.3.1. Ravenstein Göç Kanunları

Geçmişten günümüze kadar pek çok göç kuramı oluşturulmuştur. Göç ile ilgili ilk bilimsel nitelik kazanmış çalışma, 1885 yılında Ravenstein’in yazmış olduğu “Göç Kanunları” (The Laws of Migration) isimli makalesidir. Bu kuram, bilinen ilk göç kanunu olması nedeniyle çalışmaya dâhil edilmiştir. Adıgüzel (2016: 22)’in belirttiğine göre; Ravenstein, 1871 ve 1881 yılında İngiliz nüfus sayımı istatistikleri üzerinden değerlendirme yaparak elde ettiği verilerden yedi maddelik göç kanunu belirlemiştir. Ravenstein’in ulaştığı göç kanunu maddeleri aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür.

1. Göç ve Mesafe: Göçmenlerin büyük bir çoğunluğu sadece kısa mesafeli

yerlere göç ederler. Bu kısa mesafeli göçler gidilen yerde göç dalgalarına yol açan bir etki oluşturmaktadır. Ortaya çıkan büyük çaptaki bu göç dalgaları fazla olan göçmenleri içerisinde sindirecek olan ticaret ve sanayi merkezlerine doğrudur. Büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru eğilim gösteren bu göç durumunda belirleyici olan gelişmiş olan yerli nüfusun yoğunluğudur. Ravenstain, göç edilen yerlerdeki iş imkânlarının fazlalığının o kentte yaşayan nüfusun oranı ile doğru orantılı olduğunu ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016: 23).

2. Göç ve Basamakları: Ravenstain'ın ikinci maddesi birinci maddenin açıklaması niteliğindedir. Sanayi ve ticaretin gelişmesi beraberinde ekonomik büyümeyi de getirmektedir. Kentte meydana gelen hızlı ekonomik gelişme bu kentin, kente yakın yerlerdeki kişileri hızla kendisine çekmesiyle dalga halinde göç almasına neden olmaktadır. Kentin çevre alanındaki kırsal yerleşim yerlerinde meydana gelen seyrelme durumları uzak bölgelerden gelen göçmen kitleleri ile doldurulmalıdır. Ravenstain'ın basamaklı göç durumu; uzak bölgelerden gelen göçmen kitlesinin kendi bölgelerinde oluşturdukları seyrelme durumlarını o bölgeye en yakın yerleşim yerlerinden gelen kişilerle doldurulması gerekliliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Her bir basamak kente yaklaşmayı ve basamak halinde ülke geneline normal dağılımlı bir yerleştirilme durumundan bahsetmektedir. Böylece kentin cazip ve avantajlı durumlarının göçmenler tarafından algılanıp ülke genelindeki tüm kentlerde kendini hissettirir bir hal alması söz konusudur. (Adıgüzel, 2016: 23).

3. Yayılma ve Emme Süreci: Ravenstain yayılma ve emme sürecinin birbirini desteklediğini bu süreçlerin birbirleriyle el ele yürütülmesi gerekliliğini savunur. Bu nedenle göç kendi başına amaç olamaz ve bireyler sadece göç etmek için yer değiştirme durumu içerisinde olamazlar. Göçmenler için amaç; kentin gelişmiş olan ticari ve ekonomik faaliyetlerinden yararlanmaktır. Kentin getirisinden yararlanma isteğinin ya da daha iyi koşullarda yaşama arzusunun olması, yayılma sürecini destekleyici niteliktedir. Sanayinin gereksinim duyduğu işgücü durumu göç ile karşılanır ve gelen göç kentin sanayi merkezlerince emilmektedir. Ravenstain'ın ortaya koymuş olduğu bu durum görüldüğü gibi her iki sürecin de ortak bağlamda göç ile karşılandığını göstermektedir. Amaç bakımından her iki durumun da paralellik gösterdiği görülmektedir (Yalçın, 2004: 24).

4. Göç Zincirleri: Ravenstain, göçün zaman içinde bir zincirleme olarak gerçekleştiğini, göç alan yerlerin de aynı zamanda göç verdiğini belirtmiştir. Bu

şekilde oluşan bir göç dalgasının tetikleme niteliği sonrasında başka bir göç dalgasının oluşmasında etkili olabilmektedir. Ravenstain'e göre göç; bir zincirleme hareket olarak ardı ardına devam eden süreçler bütünüdür (Adıgüzel, 2016: 25).

5. Doğrudan Göç: Ravenstain ilk dört maddede göç kanununda basamaklı ve zincirleme olarak oluşan göç durumlarından bahsetmektedir. Fakat Ravenstain'in beşinci maddesi doğrudan olan uzun mesafeli basamaksız bir göç türüdür. Ravenstain'in ilk beş maddesinde Göç Kanunu'nun temelinde "iki göç modeli" yatmaktadır. İlk göç modelinde; göç basamaklı olarak, kısa mesafeli ve zincirleme şeklinde sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşir. İkinci modelde ise göç basamaksız, uzun mesafeli ve doğrudan sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yapılmaktadır. İki modelinde ortak özelliği; yapılan göçün gelişmiş olan ticaret ve sanayi merkezlerine doğru yönelim şeklinde gerçekleşmesidir (Adıgüzel, 2016: 25). Ravenstain, bu modeller ile uzun mesafeli göçlerin nedenlerinin yalnızca ekonomik temelli olduğunu da vurgulamaktadır.

6. Kır Kent Yerleşimcileri Farkı: Ravenstain'e göre kentte yerleşik olarak yaşayan kitlelerin, kırsal kesimde yerleşik vaziyette yaşayanların daha az göç etme durumu gösterdiklerini vurgulamıştır. Kente yapılan göçlerde kent yerlilerinin çok fazla göçten etkilenmemelerini kentin yoğun ve sistematik yapısına bağlamaktadır. Oysaki kırsal kesimler arasında göçün, kırsal kesimde yaşamını sürdüren yerleşik bireyleri-grupları yerinden oynatma, göç dalgaları ve basamaklı göç oluşturma eğilimi gösterdiğini ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016: 25).

7. Kadın Erkek Farkı: Ravenstain'in Göç Kanunu'ndaki son maddesi cinsiyetin göç içerisindeki durumuna ilişkindir. Kadınların erkeklere göre göç etmede daha fazla eğilim gösterdikleri üzerinde durmaktadır. Ravenstain, 1889'da yayımladığı ikinci makalesinde, kısa mesafeli göçler ve iç göçler konusunda erkeklere oranla kadınların daha çok göç eğilimi gösterdikleri tekrardan dile getirmiştir. Erkeklerin uzun mesafeli ve yurt dışı göçlerine daha fazla katıldıkları gözlemlenmiştir (Yalçın, 2004: 25).

2.3.2. Everett Lee Göç Teorisi

Göç ile ilgili kuramlardan bir diğeri de Everett Lee'ye aittir. Lee (Adıgüzel, 2016: 25) kuramında; göçmenden çok göç olgusu üzerine yoğunlaşmış, göçmenin de göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Lee göç ve göçmenlerin karakteristik

olarak özelliklerini ortaya koymak için çalışma yapmıştır. Lee itme ve çekme kuramı olarak adlandırdığı göç kuramında hem yaşanan yerde hem de gidilecek yerde, itici ve çekici faktörleri saptamıştır. Bu bağlamda analizler yaparak dört temel etken üzerinde yoğunlaşmıştır (Yalçın, 2004: 30-31). Bu etkenler: yaşanan yere ilişkin etkenler, gidilmesi düşünülen yere ilişkin etkenler, işe karışan engeller, kişisel etkenler (Yalçın, 2004: 30). Lee tarafından kendi teorisine bağlı şekilde ortaya attığı bu etkenler, “itme ve çekme“ teorisinin temelini oluşturmaktadır.

İtme ve çekme teorisi yaşanan ve gidilecek yerle ilgili kişiyi iten ve çeken etkenlerin bir arada olduğunu ifade etmektedir. Asıl önemli olan nokta ise bu etmenlerin bir bütünlük içerisinde oluşturulmasıdır. Kişileri yaşamlarını sürdürdükleri yer dışında başka yerlere göç etmeye sevk eden sosyo-ekonomik, kültürel, ailevi ya da farklı nedenler olabilir. Bu nedenlerin birleşimi “itici faktörler” durumunu oluşturur. Yaşamın sürdürüldüğü yerde yaşanan savaş, işsizlik, yoksulluk, siyasi baskı, insan haklarına saldırı, doğa olayları ve benzeri birçok durumlar iten faktörler arasındadır. İnsanların yaşadığı yerlerdeki “çekici faktörleri” ise sosyal çevre ile olan bağları, ortama bağlılık, dil ve kültür birliği gibi etkenler oluşturmaktadır. Bu bağlamda göç edilecek olan yerin güvenli, yaşam standartlarının yüksek, gelir olanaklarının fazla, istihdam olanaklarının gelişmiş olması, siyasal özgürlük, iyi eğitim alma fırsatı gibi özellikleri “çekici faktörler” arasında sayılmaktadır (Çakran ve Eken, 2017: 9). Bu açıdan değerlendirme yapıldığında göç kararında avantajlar ve dezavantajlar (yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb.) önem taşımaktadır.

Lee’ye göre değişen ve değişmeyen kişisel faktörler göç kararında etkili olmaktadır. İnsanların karakterleri değişmeyen kişisel faktörler arasında yer alır. Örneğin bazı kişilerin yeniliklere ve değişikliklere açık olmamaları göçü gerektirecek zorunlu nedenlerin olmasını gerektirmektedir. Bazı kişilerde değişikliğe oldukça açık olduklarından yalnızca değişiklik uğruna göç etme kararını alabilmektedirler (Çağlayan, 2006: 9). Önemli noktalardan bir diğeri de göç için kişisel avantajların ve dezavantajların hangi sosyal bağlam ve süreçler çerçevesinde hesaplanıp gerçekleştirildiğidir. Örneğin; çocuk sahibi bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanakları önem taşırken, çocuksuz bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim durumu pek de önem taşımayacaktır (Çağlayan, 2006: 10).

Kuramın temel çerçevesini ve yapısal durumunu oluşturan, işlevselliğini

sağlayan diğere bir durum ise yaşanan yer ile göç edilecek yerdeki olumlu ve olumsuz faktörlerin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesidir. Daha açık bir ifadeyle; yaşanan yerdeki itme ve çekme faktörleri kendi içerisinde bir bütün olarak değerlendirilmelidir (Adıgüzel, 2016: 25). Bunun yanında göç edilecek yerdeki itme ve çekme faktörleri de bir bütünsel nitelik taşımaktadır. Göçmenlerin gidecekleri yerleri ve yaşayıp görme olanakları olmadığından dolayı yalnızca tahminler üzerinden hareket ederler. Bu durumda karşı karşıya kalacakları durumları bir bütün olarak itici ve çekici faktörleri analiz edip iyi hesaplamak zorundadırlar.

2.3.3. Petersen'in Göç Tipleri

Göçler hakkında çalışma yapan başka bir kuramcı ise William Petersen'dir. Temel olarak Petersen (Öner, 2012: 13-14), itme çekme etkenlerini oluşturan asıl nedenler üzerinde yoğunlaşmıştır. İnsanların tümünün aynı değerlendirildiği, bu nedenle göçlerin olağan olduğu varsayımını reddetmiş ve insanların tamamı aynıysa bazı insanlar göç ederken bazı insanlar neden göç etmemektedir sorusuna yanıt bulmaya çalışmıştır. Yani göçün altında yatan temel unsurlara vurgu yapmak üzere çeşitli sınıflandırma yollarına başvurmuştur.

Petersen, tarihsel değişim-dönüşümün göç üzerinde önemli derecede etkili olduğunu savunmuştur. Göç tarihsel süreç içerisinde yenileyici ve devamlılık gerektiren bir durum olarak süreklilik oluşturmaktadır. Değişim sürecinin tarihsel dönemde ele alındığında itici olan faktörlerin belli bir zaman içerisinde çekici rol oynadığından da bahsetmektedir (Çağlayan, 2006: 75).

Petersen; ekonominin genel işleyişinin göç için daima önemli derecede bir etken oluşturduğunu kabul etmiştir. Bu ekonomik işleyişin belli sınıflar açısından taşıdığı anlam, ekonomik durumun göçe nasıl etki ettiğini, göçleri anlayarak sınıflandırmak üzere çeşitli incelemelerde bulunmuştur. Nitekim ekonomideki dalgalanmalar üst, orta ve alt sınıfları farklı şekilde etkilemekte ve bu etki bireylerin farklı tepki göstermelerine neden olmaktadır (Adıgüzel, 2016: 27).

Yalçın (2004: 14-17)'in belirttiğine göre; Petersen göçü, kendi içerisinde farklı gruplara ayırmaktadır;

1. İlkel (primitive) göçler: bu göçlerin, doğal koşullar içerisinde çevrenin oluşturduğu itme etkisiyle oluşan göçler olduğunu savunur. Petersen göçebe topluluklarının dönemlik güçlerini bu göç tipi içerisinde ele alır (Adıgüzel, 2016:

27).

2. Zoraki (forced) göçler: Bu göç tipi iki kategoride değerlendirilir. Birinci göç tiplmesinde göç süreci az çok kontrol edilebilirken, ikinci göç tiplmesinde süreç tamamen toplumun isteği dışında gerçekleşir. Yani sosyal bir baskıya karşın toplumlar ya da bireyler göç etmede bir karar mekanizmasını ellerinde bulundurur durumda iken zoraki göçte bu durum söz konusu değildir. Nazi Almanya'sında göçe zorlanan Yahudilerin önceleri göçe özendirilmesi birinci tip göçe örnek gösterilirken, daha sonra zor kullanarak hayvan taşımakta kullanılan vagonlarla toplama kamplarına gönderilmesi ikinci tip olarak değerlendirilir (Adıgüzel, 2016: 27) .

3. Serbest (free) göç: Bu göçte kişileri, toplumları ya da toplulukları göçe zorlayan herhangi bir etmen söz konusu değildir. Bu göçler nedenleriyle diğer göç tiplerinden ayrılmaktadırlar. Göç kararını bireyin kendisinin vermesi göçün kararlı ve akılcı bir şekilde uygulandığının da göstergesidir. Bir başka ülkeye veya kentte giden emek göçü yapan işçilerin göçleri serbest göçe örnek teşkil etmektedir (Adıgüzel, 2016: 27).

4. Kitlese (mass) göçler: Bu göç tipini diğer göçlerden ayıran en temel özellik; göçün kolektif bir olgu halinde gerçekleşmesidir (Yalçın, 2004: 14-15). Teknolojik gelişme ile göçmenler önceden gitmiş oldukları ülkelerde kendi aralarında bir göçmen ağı oluştururlar. Ulaşımında ve iletişimde yeni olanaklar sayesinde öncü göçmenler tarafından oluşturulan göçmen ağları yeni göçmenleri göç etmeye cesaretlendirerek kitle halinde göçleri tetikleyebilmektedir. Bu duruma örnek olarak, Amerika ve Avrupa kıtasına göç eden bireysel, öncü göçmenlerin göçü kitlese bir harekete çevirmeleri verilebilir (Adıgüzel, 2016: 27).

2.3.4. Merkez-Çevre Göç Teorisi

Dünyanın merkez ve çevre olarak iki tiplmeyle oluşturulan bir sistematik bütünlüğü vardır. Bağımlılık okulu düşünürleri tarafından önemli bir eleştirel bakış içerisinde ele alınan kuram doğu -batı ilişkisini yansıtmaktadır. Batı ülkeleri gelişmiş bir nitelik kazandıklarından merkez niteliği taşıırken, gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkeler çevre pozisyonunda yer alırlar. Merkez ve çevre ülkeleri birbirine bağımlı durumdadırlar (Yalçın, 2004: 33-34). Göçün yönü bu iki denge kuramı üzerinde sağlanmaktadır. Gelişmiş ülkeler hammadde, ucuz işgücü ve işlenmiş-yarı işlenmiş mallar bakımından az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere bağımlıdırlar.

Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ekonomik altyapı, hammaddeyi işleyecek yeterli sanayinin olmamasından, ilaç ve sağlık endüstrisinin zayıf ve yetersiz kalmasından dolayı gelişmiş ülkelere bağımlı durumdadırlar (Adıgüzel, 2016: 30).

Wallerstain, dünyayı ikiye bölen bu kuramı daha da ileriye taşıyıp merkez, yarı merkez ve çevre ülkelerden oluşan üçlü devlet modelini savunmuştur. “Dünya Sistem Teorisi” olarak bilinen bu sistemde yarı merkez ülkelerin de merkez ülkeler tarafından baskı yaşadıklarını vurgulamaktadır. Bu teori göçü, kapitalizmin gelişmesinden doğan yer değiştirme ya da ayrılma sürecinin getirisi olarak görmektedir. Çevrede bulunan bölgelerin topraklarının, hammaddelerinin ve emeklerinin dünya pazarlarının denetimine girmesiyle göç akımları oluşmakta, bu göç akımları dış ülkelere doğru yayılma göstermektedir (Abandan Unat, 2002: 15).

Göç teorileri üzerinden Türkiye'nin durumunu değerlendirmek gerekirse, eskiden Türk soyundan olan göçmenlere açık bir ülke olan, 1960'lı yıllarda göç veren Türkiye'nin 1990'lı yıllar ile birlikte çeşitli ülkelere göç almaya başladığı görülmektedir. Türkiye, bu durumun oluşmasından sonra göç alan ülke konumuna geçiş yapmış, çekici faktörlerin bulunduğu ülkeler arasında değerlendirilmiştir. 1980'li yılların sonlarında Türkiye; Asya, Afrika ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya göçmek isteyen göçmenler için geçiş ülkesi olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Barın, 2015: 13).

2011 yılında Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle kitlesel göçler almaya başlayan Türkiye'de bugün; Suriye başta olmak üzere Irak, İran, Afganistan, Pakistan vb. ülkelere pek çok sığınmacı ve göçmen bulunmaktadır. BMMYK Türkiye 2021 verilerine göre; yaklaşık 3.6 milyon kayıtlı geçici koruma kapsamında Suriye uyruklu, 330 bine yakın ise Suriye dışındaki ülkelere gelen uluslararası başvuru sahibi sığınmacı bulunmaktadır (UNHCR Türkiye İstatistikleri, 2021). Orta Doğu'dan yoğunluklu olarak göç almaya devam eden Türkiye'nin Afganistan uyruklu göçmenler için de hedef ve geçiş ülkesi olarak görüldüğü bilinmektedir.

2.4. Afganistan ve Afgan Göçmenler

Afganistan jeopolitik konumu nedeniyle daima dikkat çekici bir ülke olmuştur. Özellikle Hindistan'a açılan geçitlere sahip olması nedeniyle tarihte pek çok gücün istilasını ile karşı karşıya kalmıştır (Aydın, 2010). Afganistan aynı zamanda kendi

içerisindeki iktidar kavgaları nedeniyle güçlü bir devlet yapısına ulaşamamıştır. 20. yüzyılda Afganistan'da merkezi bir otoritenin olmayışı ve var olan kaos ortamı, sonu gelmeyen göçlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu nedenle Afganistan, dünyada dış göçün en fazla yaşandığı ülkelerden birisi haline gelmiştir. Afganistan'da meydana gelen göçlerin nedenlerinin anlaşılması için Afganistan'ın tarihinin, coğrafi ve siyasî yapısının incelenmesi gereklilik arz etmektedir (Aydın, 2010).

2.4.1. Afgan Göçünün Oluşum Süreci

Afgan göç hareketleri özellikle komşu ülkeleri fazlasıyla etkilemiştir. Komşu ülkelerin yanı sıra daha birçok ülkede Afgan göçmenler yaşamakta olup, bu göçmenlerin bazıları vatandaşlık hakkı elde etmiş, sığınmaya başvurmuş ya da ülkelerine geri gönderilmişlerdir.

1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'a yaptığı müdahaleler sonucunda ilk büyük göç hareketi meydana gelmiştir. Bu göç hareketinden en çok iki komşu ülke olan Pakistan ve İran etkilenmiştir. Afganistan-SSCB savaşının şiddetinin artmasına paralel olarak göçmen sayısı da artmıştır. Erkeklerin cephede Sovyetler'e karşı savaşmaları nedeniyle göçmenler ağırlıklı olarak kadın ve çocuklardan oluşmuştur. 1981 yılının başı itibariyle yaklaşık 3.7 milyon göçmen Pakistan ve İran'a kaçmıştır (Margesson, 2007: 2). 1982 yılında Türkiye'de çıkarılan bir yasa ile Pakistan'daki mülteci kamplarında yaşayan 4350 Türk kökenli göçmenin kabul edilmesine karar verilmiştir. Bu göçmenlerin daha sonra Türk vatandaşlığına geçirilme işlemleri tamamlanmış, mallarının gümrüksüz şekilde ülkeye girişlerine izin verilmiş, konut yardımı yapılmıştır (Pusch ve Wilkoszewski, 2010: 282).

Afganistan'da meydana gelen ikinci göç dalgası 1992 yılında Mücahitlerin, üçüncü büyük göç ise 1996 yılında Taliban'ın iktidara gelmesi ile başlamıştır. Dördüncü büyük göç hareketi 2001 yılında ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ile başlamıştır. 11 Eylül saldırıları sonucunda ABD'nin ilk hedefi, terörizme destek verdiği iddia edilen Afganistan'daki Taliban yönetimi olmuştur (Önal, 2010). Usame Bin Ladin'i Amerika'ya karşı koruyan Taliban, Amerika'nın askeri müdahalesi ile iktidardan devrilmiş ve birçok bölgede kontrolü kaybetmiştir. Taliban'ın baskıcı siyaseti nedeniyle yorulan Afganistan halkı bu durumu olumlu karşılamış ancak farklı baskılara maruz kalmaktan kurtulamamıştır (Yılmaz, 2005). Elbette Afganistan'da meydana gelen bu göç hareketleri sadece savaşlarla sınırlı kalmamıştır. Savaşlarla birlikte artan işsizlik, güvenlik sorunu, eğitimdeki sorunlar

Afganların refah seviyesinin yüksek olduğu ülkelere doğru göç etmelerine neden olmaktadır. Özellikle son yıllarda artan Irak ve Şam İslam Devleti (Devlet'ül İslamiyye fi'l Irak ve's Şam/DAİŞ), tehlikesinin Afganistan'da da ortaya çıkması, gerek iç gerekse dış göçleri arttırmıştır.

2.4.2. Dünya Ülkeleri Açısından Afgan Göçü

Afgan göçmen nüfusunun en fazla olduğu Pakistan, 1980'li yıllarda, Afganistan'da savaşın yoğun olduğu dönemlerde, yaklaşık 3.5 milyon Afgan'a ev sahipliği yapmıştır. Bu kişilerin çoğu Afganistan'a sınır olan Peşaver' de yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Göçmenlerin Pakistan'daki kamplara yerleştirilmesi etnik dağılıma göre yapılmıştır (Oğuz, 1998: 171). Pakistan'da, bahse konu olan dönemde, Munda, Kaçagari, Savabi gibi büyük kamplar haricinde 300'den fazla kamp kurulmuştur. Bununla birlikte maddi anlamda iyi olan göçmenler Lahor, Rawalpindi gibi şehirlerde yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Oğuz, 1998: 172). 1992-1996 yılları arasında 2.5 milyonun üzerinde Afgan, Birleşmiş Milletler (BM) 'in de desteği ile ülkelerine geri dönmüşlerdir (Akkurt, 2005: 218). Afgan göçmenler 1982 yılından itibaren devlet tarafından kayıt altına alınmaya başlamışlardır. Kayıtlı kişiler devletin yardımlardan faydalanırken, kayıtlı olmayan kişiler bu yardımlardan faydalanamamışlardır (Oğuz, 1998: 173).

Pakistan ve Afganistan hükümetinin yanı sıra BMMYK'nin ortaklığı ile Pakistan'da yaşayan Afgan uyruklu kişilerin kalışlarının legal hale getirilmesi için Ulusal Veritabanı ve Kayıt Otoritesi (NADRA/*National Database & Registration Authority*) tarafından bir kart projesi "Kayıt Belgesi" (PoR / *Proof of Registration*) hazırlanmış, bilgi girişi ve veri tabanı yönetimi faaliyetleri icra edilmiş, söz konusu bilgiler ulusal veri tabanına entegre edilmiştir. Veri tabanı, Afganların demografik ve biyometrik bilgilerini depolamak üzere tasarlanmıştır. Kart üretim tesisleri 168 geçici kayıt noktasında bilgi toplama amacıyla kurulmuştur. NADRA'da verilen bilgilere göre toplam kayıtlı Afgan sayısı 2.8 milyon olup, kart sahibi sayısı 1.6 milyondur (Afghan National Registration, 2021).

Tacikistan, Afgan göçmenlerin yaşadığı bir diğer ülkedir. Tacikistan'da Afgan göçmenlerin sayısı 2011 yılına kadar artış göstermiş ve 3270 kişiye ulaşmıştır (IOM, 2014: 102). Yayınlanan raporlara göre 2016 yılında Hindistan'da da 13381 Afganistan uyruklu göçmen yaşamaktadır. (UNHCR Factsheet (Factsheet India), 2016). Hindistan'da yaşayan Afgan kökenli göçmenler arasında Müslümanların yanı

sıra Hindu ve Sihizm (Sikhism) dinine mensup kişiler de yer almaktadır. Genellikle bu kişiler Delhi, Faridabad ve çevresinde yaşamlarını sürdürmektedirler (Bose, 2004: 4698). Afgan mülteciler Hindistan vatandaşlığı almak istediklerinde uzun bekleyişler, karışık başvuru koşulları, katı ve seçici kriterlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Yasalara göre Hindistan vatandaşlığı kazanmak için bir yabancının yedi yıl boyunca Hint vatandaşı biri ile evli olması, Hint vatandaşı ile evli olmayan bir yabancının ise en az on iki yıldır Hindistan’da yaşıyor olması gerekmektedir. Talep edilen nitelikte evraklara sahip olmayan Afgan göçmenler ikamet izninden de faydalanamamaktadır (IOM, 2014: 84).

Afganlar sadece güvenlik amacıyla göç etmemektedirler. Ülkedeki ekonomik sorunlar, iş kollarının yetersizliği, iş bulma ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği, göçlerin artmasına neden olmaktadır. Özellikle Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri’ne yapılan göçleri bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri’nde yaşayan 150.000 Afgan göçmen arasında eğitim için gelenlerin ve kalıcı olarak yaşamak isteyenlerin yanı sıra geçici işçilik için gelenler de bulunmaktadır (Akseer, 2014: 31).

Rusya, Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistan’da da Afgan göçmenler legal ya da illegal olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan’da resmi kayıtlar bulunmamakla birlikte Kazakistan’daki Afgan göçmen sayısının 600 kişi olduğu belirtilmektedir (Menkouski, 2013: 194). Girişlerin çoğunlukla illegal olması ve sayısal verilerin yetersiz olması nedeniyle Rusya’da yaşayan Afgan göçmenlerin sayıları hakkında net bir bilgi elde edilememektedir. Ancak Afgan topluluklarının liderlerine göre 100-150.000, uzmanlara göre ise daha fazla Afgan göçmen Rusya’da yaşamaktadır (Menkouski, 2013: 196).

Avrupa ülkeleri içerisinde Afganların yoğun olarak yaşadığı ülkeler arasında Almanya ilk sıralarda yer almaktadır. 2016 yılındaki verilere göre Afgan asıllı olup Alman vatandaşlığı elde etmiş Afganların toplam sayısı 253.485’tir. Bu kişilerin arasından 12.340 kişi Almanya’da doğmuştur (Destatis, 2016). Hamburg, Hessen ve Bavaria Afgan nüfusunun yoğun olduğu yerlerdir (IOM, 2014: 64). Bunların dışında Almanya’da illegal bir şekilde yaşam süren ya da sığınma başvurusu henüz sonuçlanmamış Afganistan uyruklu kişilerin de olduğu bilinmektedir. Ayrıca Almanya’da vatandaş ya da kayıtlı mülteci olarak yaşamını sürdüren Afgan bireyler, Almanya dışında yaşayan aile üyeleri için aile birleşimi talep edebilmektedir.

İsveç'te ise 2015 yılında toplam Afgan nüfusu 31.300 olarak gözükmektedir (OECD, 2017: 313). Avusturya'da 2017 yılına ait rakamlara göre toplam Afgan nüfusu 45.259 olarak kaydedilmiştir (Austria, 2017: 27). 2016 yılına ait verilere göre İngiltere'de toplamda 97.000 Afgan asıllı yabancı yaşamakta olup, bunların arasından 54.000 kişi İngiliz vatandaşlığı elde etmiştir (Office For National Statistics, Population of The UK By Country of Birth And Nationality (2016), UK, 2017). Finlandiya'da 520 Afgan 2016 yılında vatandaşlık için başvuruda bulunmuştur. 378 Afgan'ın vatandaşlık başvurusu kabul edilmiştir. Danimarka'da 2015 yılına ait toplam Afgan nüfusu 12.800 olarak kaydedilmiştir (OECD, 2017: 301).

2.5. Afgan Göçü ve Türkiye

Türkiye ile Afganistan'ın ilişkisi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Bu ilişki elbette Afganistan'ın Orta Asya'ya çok yakın bir coğrafya olmasından kaynaklanmaktadır. Kurtuluş savaşı döneminde ve sonrasında da Türkiye ile Afganistan arasında siyasî ilişkiler devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğinde hareket eden Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ordularının Afganistan'a gelişi, NATO ordularına Türkiye'nin de destek vermesi ile 2001 yılından bu döneme kadar Afganistan-Türkiye arasındaki ilişkilerine katkıda bulunmuştur. Siyasî ilişkilerin yanı sıra Afganistan'da çok sayıda Türk kökenli kişilerin yaşaması Türkiye- Afganistan arasındaki ilişkiyi daha farklı bir boyuta taşımıştır.

2.5.1. Afgan Göçmenlerin Türkiye'deki Durumu

Türkiye ile Afganistan komşu ülkeler olmamalarına karşın Türkiye'nin Avrupa'ya geçiş kapısı özelliği taşıması ve yaşam şartlarının daha iyi olması nedeniyle Türkiye'ye legal ya da illegal olarak çok sayıda Afgan giriş yapmaktadır. Türkiye transit ülke konumundayken zamanla hedef ülke haline gelmiştir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 3). Hatta Avrupa ülkelerine geçmek üzere Türkiye'ye gelen farklı uyruklara sahip göçmenlerin bir süre sonra Avrupa'ya geçmekten vazgeçerek Türkiye'de yaşamaya devam ettikleri görülmektedir. Afgan göçmenler için de aynı durumdan söz etmek doğru olacaktır. Bu durumun gelişmesinde en büyük etmenler arasında şüphesiz dini inanış, kültürel etkileşim ve benzerlikler, ekonomik gelişmişlik ve maddi kazanç büyük öneme sahiptir.

Türkiye'ye coğrafi açıdan bakıldığında en dağlık ve kontrolü güç olan sınırın 560 km. uzunluğundaki İran sınırı olduğu görülmektedir. Kontrolün zor olması yasadışı geçiş oranlarını arttırmaktadır. Dolayısı ile İran- Türkiye sınırı, yasadışı göçün yoğun yaşandığı bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte bölgedeki iklim şartları ve coğrafi özellikler halkın yerleşim şekilleri ve sosyo-ekonomik yapılarına da etki etmektedir. Bu nedenle söz konusu olan bölgede yasadışı geçişlerin yanı sıra kaçakçılık faaliyetleri de yüksektir (Birdişi ve Gören, 2017: 25). Afrika ve Orta Doğu'dan gelen göçmenler, güvenlik güçlerine yakalanma korkusunun yanı sıra ağır iklim şartları ile de mücadele etmek zorundadırlar. Nitekim 2017 yılının Şubat ayında Afganistan, Pakistan ve Somali'den gelip saatlerce karda yürümek zorunda kalan göçmenlerin Ağrı Dağı'nda kaçakçılar tarafından ölüme terk edildiği, 1 kişinin öldüğü, 29 kişinin tedavi altına alındığı ve bu kişilerden bazılarının el ve ayak parmaklarının kesildiği haberi basında yer almıştır (Milliyet Gazetesi, 21.02.2017).

Doğu sınırında kaçak geçişlerin yoğun yaşandığı bazı ilçeler şunlardır:

Yüksekova, Aralık, Başkale, Şemdinli, Çaldıran, Saray, Özalp (Deniz, 2001: 187).Türkiye-İran sınırını kullanan göçmenler belli alanlarda toplanmaktadırlar. Bu alanlar onlar için merkez özelliği taşımaktadır. İran'da Hoy, Salmas, Urumiye ve Maku; Türkiye'de Van, Doğubeyazıt ve Yüksekova kaçak göçmenler için toplanma merkezleridir (Deniz, 2001: 193).

Afganistan uyruklu sığınmacılar doğu sınırından, İran üzerinden kaçak yollarla Türkiye'ye giriş yapmaktadırlar. Afganlar için vize almak zor bir süreç olarak gözükmektedir. Bunun temelinde vize almak için belli prosedürlerin bulunması, Afganistan'daki devlet yapılanmasının zayıflığı nedeniyle bürokratik süreçlerin güvensiz olması ve maddi yetersizlik yer almaktadır. Böylelikle resmi yolla gelemeyen Afganlar kaçakçılarla temasa geçerek illegal girişe yönelmektedirler. Legal yolla gelen Afganlar için oturma izni (ikamet izni) alma seçeneği varken, illegal yolla giren Afgan göçmenler için resmi şekilde kalmak adına tek yol uluslararası korumaya başvurma olarak görülmektedir.

2017-2018 yılları Türkiye'de ikamet izni ile yaşayan ve eğitim gören Afgan göçmenlere ait sayısal veriler Tablo1'de verilmiştir.

Tablo 2.1: 2017-2018 Yılı Türkiye’de Yaşayan Afganlar

YIL	Türkiye’de İkamet İzni İle Kalan Afganlar	Kısa Dönem İkamet İzni İle Bulunan Afganlar	Öğrenci İkameti İzni İle Bulunan Afganlar
2017	30.241	24.211	4.067
2018	39.283	31.664	4.601

Kaynak: GİGM, İstatistikler (İkamet İzinleri),http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709icerik

Türkiye’ye illegal yolla giren ve yakalanan Afgan sayısı da oldukça fazladır. Afganistan’dan Türkiye’ye, Türkiye’den Avrupa’ya uzanan geniş kaçakçılık ağı ile binlerce Afgan hedefledikleri ülkelere ulaşmaya çalışmaktadır. Hatta Türkiye’ye illegal yollarla giren bazı Afganlar zamanla göçmen kaçakçılığı zincirine dâhil olmuşlardır. 2013 yılında yakalanan 794 kaçakçının 9’unun Afganistan vatandaşı olduğu tespit edilmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015: 59). Türkiye’de yakalanan diğer kaçakçıların arasında Afganistan’ın yanı sıra Suriye, Pakistan, Güney Amerika ve Afrika ülkelerinden kişiler de yer almaktadır (Kılıç, 2016: 78).

2013-2018 yılları arasında Türkiye’de yakalanan kaçak Afgan göçmenlere ait sayılar incelendiğinde; 2013 yılında yakalanan 39.890 göçmenin 5.991’ini Afganistan uyruklu göçmenler oluşturmaktayken 2018 yılına gelindiğinde 268.003 kaçak göçmenin 100.841’inin Afganistan uyruklu olduğu bilinmektedir (GİGM, Türkiye Göç Raporu,2013-2018).Bu verilerden de yola çıkarak Türkiye’ye illegal giriş yapan Afganistan uyruklu göçmen sayısının zaman içerisinde hızla arttığı ifade edilebilmektedir.

Türkiye’ye Avrupa dışından yasal ya da yasal olmayan yollarla gelen yabancılar, uluslararası korumaya başvurarak kabul edildikleri takdirde üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalma hakkına sahiptirler. İl Göç İdaresi Müdürlükleri’nde uluslararası korumaya kaydının akabinde “uluslararası koruma başvuru sahibi” olarak adlandırılan bu kişilerle yapılan mülakatın sonucunda olumlu olarak değerlendirilenlere statü verilmektedir. Bir şehre yerleştirilen sığınmacı, belli yükümlülükleri yerine getirmek kaydıyla Türkiye’de yaşamaktadır. Yapılan mülakatlar sonucunda olumsuz olarak değerlendirilen kişilerin makul sürede itiraz etmeleri ya da Türkiye’den çıkış yapmaları gerekmektedir. Yasal ya da yasal

olmayan yollarla gelen Afganlar da Türkiye’de yoğun olarak uluslararası korumaya başvurumaktadırlar. Başvurusu kabul edilen Afganlar devlet tarafından kendilerine verilen kimlik kartı ile Türkiye’de yaşama, eğitim görme, sağlıktan faydalanma gibi temel haklara sahiptirler. Ancak uluslararası koruma, Afgan sığınmacılar için üçüncü ülkeye çıkışlar açısından Türkiye’de uzun süre bekleme anlamına da gelmektedir. BMMYK’nin mülteci belirleme statüsünü askıya alma gibi bazı uygulamaları Afgan sığınmacıların sorun yaşamalarına neden olmuştur. BMMYK’nin bu politikasının nedenleri arasında İran’da yaşamakta olan 3 milyona yakın Afgan sığınmacının Türkiye’ye yönelmesinin önüne geçmek olduğu bilinmektedir. Bu durum Afgan sığınmacıların Türkiye’de bekleme sürelerinin artmasını da beraberinde getirmiştir. Afgan sığınmacılar, askıya alınma ve uzun bekleyişlere istinaden zaman zaman eylemler yapmışlardır. Bunlardan birtanesi 14 Nisan 2014 tarihinde Ankara’da BMMYK binasının önünde gerçekleşmiştir. Çok sayıda Afgan, günlerce süren oturma eylemi, ağız dikme eylemi ve ölüm orucu gibi eylemlerde bulunmuşlardır (Milliyet Gazetesi, 17.05.2014).

2.5.2. Afgan Göçmenlere Etkisi Açısından 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Kararları

Geri kabul anlaşmaları taraf ülkelerin topraklarında illegal olarak yaşayan vatandaşları ya da kendi ülkeleri üzerinden diğer ülkelere illegal olarak geçen üçüncü ülke vatandaşlarını kabul etme koşulunu içermektedir. Geri kabul anlaşmaları düzensiz göç için önem arz etmektedir. Geri kabul ile düzensiz göçmenlerin insan onuruna yakışır şekilde geri gönderilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye 2001-2016 yılları arasında çeşitli ülkelerle geri kabul anlaşması imzalamıştır. Bu ülkeler Suriye, Norveç, Yunanistan, Kosova, Yemen, Kırgızistan, Bosna Hersek, Romanya, Ukrayna, Nijerya, Pakistan, Karadağ, Rusya, Belarus, Avrupa Birliği (AB) ve Moldova’dır (Ekşi, 2017: 50).

Geri kabul anlaşmaları arasında Türkiye açısından en önemli olanlardan birisi şüphesiz 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma’dır. Bu anlaşma ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz seyahat etmesini sağlayacak Vize Serbestisi Diyaloğu da başlamıştır. 18 Mart 2016 tarihli Türkiye-AB Zirvesi’nde ise 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye üzerinden Yunan adalarına geçen tüm yeni düzensiz göçmenlerin iadesi kararı alınmıştır. Aynı zamanda

korunmaya muhtaç gruplara yönelik BM kriterleri göz önüne alınarak Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için Türkiye'den bir diğer Suriye uyruklu göçmenin Avrupa'ya yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye'den AB'ye yasadışı göçün engellenmesi için tedbir alınacak, bunun için gerekirse komşu devletlerle işbirliği yapılacaktır. Anlaşmanın imzalanmasına müteakip 4 Nisan 2016-31 Aralık 2016 tarihleri arasında toplamda 800 göçmenin Türkiye'ye iadesi yapılmıştır. İade edilen yabancılar arasından 75 göçmenin Afganistan uyruklu olduğu görülmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 62). Uzun vadede bakıldığında bu anlaşmanın Afgan göçmenler için sıkıntılara neden olacağı öngörülmektedir. Afganistan-Türkiye arasında bir geri kabul anlaşması bulunmamakla birlikte AB'ye daha iyi bir yaşam beklentisi ve sığınma ümidiyle zor koşullar altında illegal olarak girmiş Afganların Türkiye'ye iadesi ve sonrasındaki süreçler bu göçmenlerin mağduriyetlerini arttırmaktadır. Çünkü Afgan göçmenlerin arasında Afganistan dışında (İran, Pakistan gibi) doğmuş kişiler de bulunmaktadır. Afganistan'ı hiç görmemiş olan bu kişilerin Afganistan'a geri dönüp yeni bir hayat kurmaları olası gözükmemektedir. Öte yandan hâlâ devam eden Taliban sorunu, işsizlik ve can güvenliği ile ilgili problemler, bir şekilde Afganistan'dan çıkarak hedef ülkelere varmış olan, ancak ülkesine geri gönderilen Afgan göçmenleri daha fazla çaresizliğe itmektedir. Afgan göçmenler AB'ye ulaşmak için Yunanistan güzergâhı haricinde farklı geçiş yolları arayışı içerisine girmektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde Bulgaristan, Romanya ve İtalya'ya ulaşabilmek adına Marmara, Karadeniz ve Akdeniz rotalarının daha fazla önem kazandığı göze çarpmaktadır (Habertürk Gazetesi, 2016).

Türkiye ve AB arasındaki geri kabul anlaşması nedeniyle Türkiye, AB 'ye illegal geçiş yapmak isteyen sığınmacıların engellenmesi için sınır güvenliğini sağlamaktaydı. Ancak Türkiye 2020 yılında AB'nin anlaşma gereği Türkiye'ye yaptığı mali desteğin yeterli olmaması, vize serbestisinin uygulanmaya başlamaması nedeniyle 27 Şubat 2020'de kapatılmış olan sınırların geçişe serbest bırakılacağını açıklamıştır. Bu kararın alınmasında Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı 3,6 milyon Suriye uyruklu sığınmacının yanında, Aralık 2019'dan itibaren Suriye hükümetinin hava saldırıları ile bombalı İdlib bölgesinden kaçan ve Türkiye'ye yönelen yüz binleri bulan yeni sığınmacı akınının da etkili olduğu bilinmektedir. 27 Şubat 2020 tarihinde alınan bu karar doğrultusunda Türkiye'de kayıtlı-kayıtsız yaşayan içinde

Afganistan uyruklu sığınmacıların yoğunluklu olduğu mülteci grupları Avrupa sınırına doğru hareket etmiş ve Yunanistan sınırında sığınmacıların birikmesine neden olmuştur. Avrupa'ya geçiş için sınırlara gelen sığınmacılar Yunanistan hükümetinin geçişin önlenmesine yönelik aldığı ciddi tedbirler (ağır silahlı Yunan muhafızları, göz yaşartıcı gaz bombaları vb.) ile karşı karşıya kalmıştır (Amnesty International /Uluslararası Af Örgütü, 2020).

BMMYK, süreçle ilgili gelişmeleri yakından takip ederek, tüm devletlerin sınırlarını kontrol etme ve düzensiz hareketleri yönetme hakkının bulunduğunu ancak aynı zamanda aşırı ve orantısız güç kullanımından kaçınılması gerektiğini, sığınma taleplerinin düzenli şekilde ele alınabilmesi için sistemlerini korumaları gerektiğini ifade etmiştir. BMMYK, 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve AB Mülteci Yasası gereği, sığınma başvurularının kabulünün askıya alınması gibi bir uygulamanın olası olmadığını belirterek, Yunan hükümetine, sınırını korumak adına aldığı sert önlemlere ilişkin uyarıda bulunmuştur.

Türkiye-AB sınırında BMMYK; GİGM(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), Türk Kızılayı, IOM (International Organization for Migration), UNİCEF(United Nations International Children's Emergency Fund) ve ulusal STK'lar (SGDD-ASAM (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği), İHH vb.) ile birlikte çalışarak, sınırda bekleyen sığınmacıların gıda, barınma gibi temel gereksinimlerinin giderilmesine yönelik çalışmalarda bulunmuş ve durum değerlendirmesi yapmıştır. AB sınırında bulunan Yunanistan'ın diğer AB ülkeleri tarafından yalnız bırakılmaması gerektiğini bildiren BMMYK, aynı zamanda milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'nin de bu süreçte uluslar arası kuruluşlar tarafından desteklenmesini ve bu desteğin hızlandırılması gerektiğini belirtmiştir(UNHCR, 2020).

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 12.03.2020 tarihinde yayınladığı "Avrupa Sınırında Yaşayan Gelişmeler" araştırma ve gözlem raporunda; sınırda bekleyen sığınmacılar arasında %54.10'luk oranla Afganistan uyruklu sığınmacıların ilk sırada olduğunu, % 73.9 'unun kayıtsız sığınmacılardan oluştuğunu ve %20'sini kadın sığınmacılar olduğunu belirtmiştir. Raporla sığınmacıların daha iyi bir yaşam ve hayatta kalma amacıyla ülkelerini-transit ülkesini terk ettikleri belirtilmektedir. (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2020) Avrupa sınırındaki bu durum dünyada COVID-19 pandemisinin oluşmasının ardından alınan tedbirler nedeniyle sona ermiş

ve AB-Türkiye arasında farklı bir antlaşma gerçekleşmemiştir. Sınırdaki bekleyen mültecilerin Türkiye’de COVID-19 nedeniyle alınan önlemler kapsamında karantinaya alınmak üzere farklı illerde bulunan mülteci kamplarına yerleştirildiği bilinmektedir.

2.6. Kavramsal Açıdan Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı, oldukça yeni bir kavram sayılmaktadır. Kavram ilk olarak, cinsiyetin sosyal nitelik ayrımlarının temeli olduğunu düşünen Amerikan feministlerince ortaya atılmıştır (Scott, 1986: 1058). Nitekim; feministler 1800’lerin sonlarından itibaren, farklı açılardan kadın sorununu ele almış ve toplumsal cinsiyet tartışmaları da bu tartışmaların içinden doğmuştur. Feministlerin oy hakkı için verdiği mücadeleler takip eden yıllarda kürtaj, kendi bedenleri üzerinde kendi iradelerini kullanabilme, ev içi eşitsizlik, emek sömürsü, kadın ve erkeğe biçilen roller, cinsel kimlik ve yönelim gibi farklı alanlarda yeni düşüncelere yol açmıştır (Ecevit, 2011: 7). Yani feminizm dalgaları, kadınların, trans bireylerin ve toplumdaki diğer “öteki”lerin sorunlarını toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında görünür kılmış, yorumlamış ve çözüm önerileri sunmuştur (Uygur ve Özdemir, 2018: 5). Toplumsal cinsiyetin anlaşılması için de feminist bir perspektiften bakılması gerekir (Bonifacio, 2018: 32). Bu anlamda toplumsal cinsiyet ile feminizm birbiriyle ilintili iki kavramdır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımının yapılması, kavramın anlaşılabilirliği açısından önemlidir. İngilizcede toplumsal cinsiyet “gender”, cinsiyet ise “sex” olarak anılmaktadır (Connell, 2009: 24). Böylelikle kavram, biyolojik cinsiyetten farklı bir isimle anılabilmektedir. Türkçede ise cinsiyet kelimesi genellikle doğal/biyolojik cinsiyeti tanımlamakta, toplumsal cinsiyet ise İngilizcedeki “gender” ın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Yani toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı bir anlam taşımaktadır. Bhasin (2003: 1), bu iki kavram arasındaki ayrımın kadınların ataerkil tahakküm altındaki ikincil konumunun biyolojiyle açıklanmasına karşılık olarak ortaya çıktığını söylemektedir. Gerçekten de çok uzun zaman boyunca, toplumsal cinsiyete ilişkin kimi kavram ve anlayışlar, sanki biyolojik cinsiyetin bir unsuruymuş gibi değerlendirilmiş ve anlaşılmıştır. Bu nedenle bu iki kavram arasındaki ayrımı yapabilmek ve toplumsal cinsiyet kavramını tanımlayabilmek, bu konu hakkındaki kafa karışıklığını giderebilmek bakımından oldukça gereklidir.

Pincus (2011: 89-90), cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını oldukça açıklayıcı biçimde yapmıştır. Ona göre “biyolojik cinsiyet, erkek ve kadın kategorileri arasında fiziksel ve biyolojik farklılıklar” anlamına gelirken; “*toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınlar için kültürel olarak uygun olan ve olmayan davranışları içerir*” Bir başka deyişle biyolojik cinsiyetin fiziksel olarak bir karşılığı varken, toplumsal cinsiyetin kökenleri tamamen sosyal yapılandırmaya dayalıdır. Sjoberg (2014: 22) de bu tanıma katılmakta ve biyolojik cinsiyetin “*biyolojik erkeklik ve kadınlık*” anlamına gelirken, toplumsal cinsiyetin “*bunlarla (çoğunlukla yanlış biçimde) bağdaştırdığımız sosyal özellikler*” anlamını taşıdığını söylemektedir.

Chancer ve Xaviera (2013), biyolojik cinsiyetin tarafsız olduğunu belirtir. Onlara göre, insanın kadın veya erkek olmasına yani biyolojik cinsiyetine yapılan atıf, vücudun başka fiziksel farklılıklarına yapılan atıf gibi -bunu örneklemek için saç rengi örneğini verirler- kültürel bir anlam kazanmaz. Oysa toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetin tarafsız anlamlarını, sosyal olgularla değer biçilmiş yorumlara kaydırır (Chancer ve Xaviera, 2013: 29). Yani toplumsal cinsiyet, “*cinsel farklılığın biyolojik bir ayırt edicilikten daha fazlasına, sosyal ve kültürel manasına atıfta bulunur*” (Chancer ve Xaviera, 2013: 30). Bu anlamda biyolojik cinsiyet ya da eşey, erkek/dişi ikiliğine atıf yaparken, toplumsal cinsiyet eril/dişil ikiliğine atıf yapar (Chancer ve Xaviera, 2013: 30).

Toplumsal cinsiyetin kültürel yapılarla ve algılarla olan bağı başka yazarlarca da vurgulanmıştır. Lips (2008) de, toplumsal cinsiyet ile atıf yapılanın erillik ve dişillik olduğunu söyler. Nitekim; eril veya dişillığe dair algıların pek çoğu aslında biyolojik cinsiyetten bağımsızdır. Yazar, yine de biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin tamamen ayrılamayacağını; çünkü kültürel beklentilerin erkek ve kadınların fiziki yapılarından bağımsız olmadığını belirtir (Lips, 2008: 6). Burada önemli olan, fiziki yapıya dair algının da kültür tarafından şekillendiriyor olmasıdır. Connell (2009: 26) da toplumsal cinsiyetin yaygın olarak kadın ile erkek arasındaki kültürel farkları anlattığını; ancak bu farkların kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar üzerine inşa edildiğini söyler. Bu durumu açıklayan bir örneği Pincus (2011) vermektedir. Örneğe göre; doğum ve emzirme tamamen biyolojik cinsiyet farklılıklarına dayanır. Çoğu kadın bunu yapabilirken, erkekler yapamaz. Bu nedenle pek çok toplumda bebek büyütme ve hatta bebek bakıcılığı kadının işi olarak görülür. Oysa, bu durum biyolojik cinsiyetten değil, toplumsal cinsiyetten

kaynaklanmaktadır. Nitekim, erkekler doğum yapamıyor veya emziremiyor olsalar dahi, bebekleri anne sütüne eş bir mamanın veya sağılmış anne sütünün biberona koyulması suretiyle besleyebilirler. Yani erkeklerin fiziksel yapısı bir bebekle ilgilenmeye ve onu biberon yardımıyla beslemeye engel değilken; dünyanın pek çok yerinde, bebek bakımı kadın işi olarak görülür (Pincus, 2011: 90).

Dökmen (2016: 102) de toplumsal cinsiyeti tanımlarken kavramın, toplumun kadın ve erkek olmaya yönelik kültürel beklentiler tarafından şekillendiğinin altını çizer. Kadın ve erkeğe ilişkin farklar, genellikle kültürel yapılarla ve cinsiyetlere atfedilen özelliklerle ilişkilendirilir.

Toplumsal cinsiyetin kültürel olduğuna dair en büyük kanıt, toplumsal cinsiyete ilişkin özelliklerin yere ve zamana göre değişebilir olmasıdır (Bhasin, 2003: 51). Gerçekten de, örneğin Türk toplumunda kadın kıyafeti olarak bilinen elbise, bir Arap erkeği tarafından sorunsuzca giyilebilir. Ya da bir İskoç prensi, etek giyerken bir kadın kıyafeti giydiğini muhtemelen düşünmemektedir. Elbise giymek, kadın biyolojik cinsiyetinin verili özelliği değildir, onu kadına ya da erkeğe ait bir kıyafet olarak tasavvur ettiren şey, toplumun sahip olduğu eril ve dişil algıdır. Özetle; toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, fiziki veya biyolojik birtakım farklılıklara dayanmaksızın kadın ve erkek olmaya yönelik sosyokültürel algıları barındıran, değişken özellikler bütününden oluşur. Yani *“toplumsal cinsiyet, bireyin kadın, erkek ya da daha farklı bir kimliği kültürel olarak oluşturmasını ifade eder”* (Kottak, 2013: 405).

Bu anlamda toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak dişil ve eril özellikleri tanımlamakla kalmakta, bu özelliklere uygun roller oluşturmakta ve bu rollere uymamak bir ayrımcılık nedeni haline gelmektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet ilişkilerini anlamak için kültürü kavramak yetmemekte, güç ve hiyerarşi ilişkileri de anlamak gerekmektedir. (Pincus, 2011: 92). Connell (2017: 154), yine aynı nedenden, toplumsal cinsiyetin *“işbölümü, iktidar yapısı ve kateksis”* unsurlarını içinde barındırdığını belirtmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet; *“toplumsal olarak oluşturulan ve bu bağlamda toplumdaki topluma da farklılıklar gösteren ve genellikle kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılıklarına dayalı olarak üretilen roller, hiyerarşiler ve tahakküm biçimleri olarak tanımlanmaktadır”* (Uygur ve Özdemir, 2018: 7). Bunun yanında toplumsal cinsiyet; cinsel kimlik ve cinsel yönelim ayrımcılığını da içerdiğinden lezbiyen, gey, biseksüel, transeksüel, interseks

ve diğ er cinsiyet tanımı ve cinsel yönelimi olan (LGBTİ+) bireyler açısından da ötekileştiren bir kavramdır. Yani toplumsal cinsiyet; erkek ve kadına yüklenen roller ile birlikte, bu ikili sınıflandırmanın dışında kalan grupların ya da rollere uymayan bireylerin yaşadığı sorunlarla da ilintili bir kavramdır.

Toplumsal cinsiyet analizi, herhangi bir kuramı, kavramı veya olayı ele alırken toplumsal cinsiyet ilişkilerini değerlendirmeye katmak anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet perspektifi olarak da adlandırılan bu yaklaşım, kadınlara ve LGBTİ+ bireylerin yaşadıkları sorunlara dikkat çekmek bakımından oldukça önem taşımaktadır (Sjoberg, 2014: 190). *“Dünyaya toplumsal cinsiyet/feminist perspektiften bakmak ve/veya toplumsal cinsiyetin uluslararası ilişkilerdeki uluslararası süreçleri ve eylemleri anlamak için ne yönden önemli olduğunu tespit etmektir”* (Sjoberg, 2014: 191). Üstelik bu bakış açısı yalnızca uluslararası ilişkiler bakımından değil, herhangi bir görüş veya olay bağlamında yaşanan sorunların değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet kavramını bilmek ve herhangi bir konuya bu kavramı bilerek bakmak; güç ve iktidar ilişkilerini anlamlandırmayı, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin iş bölümü, ev içi roller, şiddet gibi alanları nasıl etkilediğini kavramayı, toplumda yaratılmış olan eşitsizlik ilişkilerini daha doğru bir konumla analiz edebilmeyi ve tüm bu eşitsizliğin hukuk ve diğ er toplumsal mekanizmalarla nasıl sürdürüldüğünü görebilmeyi kolaylaştırmaktadır.

2.6.1. Eşitsizlikler, Roller ve Zıtlıklar

Toplumsal cinsiyet ilişkileri belli dikotomiler, yani ikilikler/zıtlıklar yaratmakta ve dahası kendini bu zıtlıklar üzerinden görünür kılmaktadır. Buna göre erkekler, maskülen/eril; kadınlar ise feminen/dişil davranışlar sergilemelidir. Bu anlamda erkek ve kadın davranışları, ikili bir görünüm sergilemekte ve genelde birbirinin zıttı olarak kabul edilmektedir. (Sjoberg, 2014: 22).

Yapılan araştırmalar insanların kadınları ve erkekleri farklı sıfatlarla nitelediklerini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda erkeğe *“Fiziksel güç, akılcılık, bağımsızlık, saldırganlık, otonomi, barındırma ve koruma becerisi, itidal, iktidar ve riske girme gibi kimi özellikler”* atfedilmektedir (Sjoberg, 2014: 23). Dökmen (2016: 104), bunlara iş dünyasında yarışmacı olma, cesaret, güçlü olma, başarıya odaklılık gibi kimi diğ er özellikleri de eklemektedir. Chancer ve Xaviera (2013: 31) ise pek

çok öğrencinin “eril olmayı; mavi renk, sertlik, duyarsızlık, maçoluk, güçlü olma ve futbol gibi sporlara ilgi duyma” gibi niteliklerle eşleştirdiğini belirtmektedir. Buna karşılık dişlilik veya feminenlik; “düşünceli, pasif, sevimli, pembe renk, şefkat, duygusallık, hoşluk” (Chancer ve Xaviera, 2013: 31), “ev içinde bakım verici, ilgi gösterici, duyarlı, ilgili, sıcak, kibar” (Dökmen, 2016: 104), “zayıflık, bağımlılık, masumiyet, korunma ve barındırılma gereksinimi, annelik ve riskten sakınma” (Sjoberg, 2014: 23) gibi özelliklerle eşleştirmektedir. Bu durum, toplumun kadın ve erkeklere dair birtakım davranış beklentileri, yani toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kalıp yargılar, kadın ve erkeklere dair birtakım davranış biçimlerinin ve bu doğrultuda rollerin ortaya çıkmasına neden olmakta, aynı zamanda roller de kalıp yargıları güçlendirmekte ya da yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır (Dökmen, 2016: 104).

Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarına bağlı olarak kadın ve erkeklerin gündelik hayatları, işbölümleri, ev içi sorumlulukları, mesleki kariyerleri birbirinden ayrılır; üstelik bu ayrım doğal olarak görünmekte ve öyle algılanmaktadır. Oysa bu durum, toplumsal cinsiyetin günlük hayata yansımından başka bir şey değildir. Örnekleyecek olursak; kadınların iş hayatı toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarından ciddi şekilde etkilenmektedir. Buna göre, kadınlar ev içi alana hapsedilmekte ve buradaki emekleri görünmez kılınmaktadır. İstihdamları erkeklerden farklı olarak, kalıp yargılara uygun şekilde, bakım ve şefkat ile ilişkilendirmekte, risk almaya yönelik pozisyonlara ulaşmaları veya daha özgür karar verecekleri alanlarda iş bulmaları zorlaşmakta, genellikle öğretmenlik, sekreterlik, çocuk ve hasta bakımı gibi alanlara yönlendirilmektedir. Ekonomik kriz anında işten ilk çıkarılanlar kadınlar olmaktadır. Teknolojik gelişmelerin kadınlara öğretilmemesi veya bu olanakların onlara sağlanmaması da kadınların iş hayatındaki ikincil konumlarında önemli bir etmen olarak belirlemektedir (Ecevit, 2013: 16). Kadınların medyadaki temsilleri de toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından ayrı biçimde düşünülemez. Diziler, filmler ve romanlarda kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet kalıp yargıları güçlü biçimde yansıtılmakta, temsilleri, genellikle ev içi alanda, belirli güzellik normlarına ve cinsiyet rollerine uygun şekilde gerçekleştirilmektedir. Yapılan araştırmalar medya sektöründe çalışan kadınların, erkek medya çalışanlarına göre daha düşük ücret aldıklarını ve genellikle kamera arkası olarak nitelendirilebilecek alanlarda görünür olduklarını ortaya koymuştur (Karaaslan Şanlı,

2013: 75). Daha ilginç olanı afetler ile ilgili yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Buna göre afetler, kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir. Pek çok ülkede, kadınların doğal afetlere bağlı ölüm oranları erkeklere kıyasla daha fazladır. Örneğin; Bangladeş'te kadınlar ve kız çocukları yüzme öğrenmelerine karşı olan önyargılar nedeniyle sel ve su baskınları anında daha yüksek tehlike altındadır. 1998 Afganistan depremi sonrasında, Afgan erkekleri çeşitli gerekçelerle kadınların tedavi edilmesine izin vermemiştir. Kimi doğal afetlerden sonra kadınlara yönelik şiddet ve özellikle tecavüz artış göstermektedir. Bu durum, kadınların evdeki bakım sorumlulukları nedeniyle, buldukları mekanları terk etmekte geç kalmaları şeklinde açıklanmaktadır (Kümbetoğlu, 2013: 75). Bunlara ek olarak kız çocuklarının eğitime erişiminin daha kısıtlı olduğu bilinmekte (Göğüş Tan, 2011: 87), siyasete katılımları da toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları nedeniyle engellenebilmektedir (Ayata ve Gölgelioğlu, 2011: 71).

Her ne kadar zamana, tarihe, mekâna ve hatta ırk, sınıf, kültür ve cinsel dinamiklere bağlı olarak toplumdan topluma değişiklik gösterse de, toplumlarda, dişil niteliklere yüklenen özellikler, eril niteliklere yüklenen özelliklere kıyasla daha olumsuzdur (Dökmen, 2016: 107). Gerçekten de "*tarih boyunca, çoğu toplum, ideal tipik ya da baskın erkeklikle özdeşleşen bazı özellikleri, dişillikle özdeşleşen özelliklere üstün tutmuştur*" (Sjoberg, 2014: 24). Böylelikle kadınların ve erkeklerin nasıl davranacağı toplumsal olarak belirlenmiş ve bu davranış biçimlerinin dışında kalan bireylere kimi toplumsal cezalar uygulanırken, uygun davranış biçimi sergileyenler toplum tarafından çeşitli şekillerde ödüllendirilmiştir (Sjoberg, 2014: 25). Bu durum elbette, toplumun önemli bir kesiminin ayrımcılığa ve eşitizliğe maruz kalmasına neden olmaktadır. Böylece, bir grubun tamamına duyulan toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar ile bir grubun niteliklerine ilişkin oluşturulan cinsel kalıp yargılar beraberince cinsiyet ayrımcılığını (cinsiyetçilik/seksizm) getirmektedir (Dökmen, 2016: 107).

Toplumda ideal tipik ya da baskın eril özellikler, dişil özelliklere üstün tutulduğunda yalnızca kadınlar değil, aynı zamanda bu özellikleri taşımayan erkekler de cinsiyet ayrımcılığına uğramaktadır. Bu bağlamda; kadınlar ve erkeklerin yanı sıra, LGBTİ+ bireyler de cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaktadır. Aslında toplumsal cinsiyet, yalnızca kadın ve erkeği değil; insan olmaya dair tüm görünümleri bu kalıplar doğrultusunda değerlendirmede iş gören ve erkek egemen

toplum yapısının yeniden üretimini sağlayan en elverişli bir kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bonifacio, 2018: 36).

Sakallı-Uğurlu (2003), kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığının düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki türü olduğuna işaret etmektedir. Buna göre düşmanca cinsiyetçilik; kadına dair geleneksel rollerle bağlantılı, yanlış ve dar genellemelere dayalı olumsuz tutumlar olarak kendini göstermektedir. Bu cinsiyetçilik tipinde kadın, erkekten daha zayıf ve erkeğe bağımlı olarak kabul edilmektedir. Korumacı cinsiyetçilik ise, kendini olumlu şekilde sunmaktadır. Burada kadın; yüceltilmesi, korunması gereken bir varlık olarak sunulmakla birlikte; yine kadının konumu erkekten daha aşağı olarak algılanmaktadır. Korumacı cinsiyetçiliğin de kadına zarar veren ve toplumsal cinsiyete dair kalıp yargıları içeren, besleyen bir cinsiyetçilik türü olduğu akıldan çıkarılmamalıdır (Sakallı-Uğurlu, 2003: 8).

2.7. Kadın Sığınmacılar

Cinsiyetlendirilmiş (gendered) ifadesi, herhangi bir şeyin eril veya dişil nitelik taşıdığı ya da toplumsal cinsiyet bağlamında farklılık gösterdiği anlamına gelmektedir (Pilcher ve Whelehan, 2005: 59). Toplumsal cinsiyete göre farklılık gösteren deneyim, düzenleme ve olguların tamamı cinsiyetlendirilmiştir. Bu bağlamda kimi kurumların da cinsiyetlendirildiği söylenebilir. Bu kurumlara örnek olarak; tıp, din, eğitim-öğretim ve siyaset verilebilir. Gerçekten de; tıbbın konusu olan anatominin uzun yıllar boyunca erkek vücudu üzerinden şekillenmesi, eşcinselliğin psikolojik bir rahatsızlık olarak değerlendirilmesi ve tıbbın ve özellikle tıbbın bazı branşlarının erkeklere mahsus olduğu varsayımıyla kadın doktorların bu branşlara girememesi veya girmek istememesi tıbbın cinsiyetlendirilmiş bir alan olduğunu göstermektedir (Adaçay, 2018: 252). Dinlerin kadınlar ve erkekler için farklı kurallar öngörmesi ve özellikle ataerkil yorumlar nedeniyle kimi dinlerin veya dini yorumların kadınları ikincil bir konuma itmesi, din alanının cinsiyetlendirilmiş yapısına örnektir. Kız çocuklarının eğitime erişiminin engellenmesi, ayrıca toplumsal cinsiyete dair gelenekselleşmiş rollerin eğitim ve öğretim materyalleri aracılığıyla yaygınlaştırılması, eğitim-öğretimin de cinsiyetlendirilmiş yapısını ortaya koymaktadır (Adaçay, 2018: 252-253). Kadınların oy kullanma hakkına ilişkin kısıtlamalar ve kadınların siyasi katılımı önündeki diğer engeller, siyasetin de cinsiyetlendirilmiş olduğunu göstermektedir. Ne var ki; daha önce belirtildiği üzere;

hukuk da toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini içeren bir kurumdur. Bu bağlamda; mülteci hukuku ve göçün de cinsiyetlendirilmiş alanlar olduğunu söylemek olasıdır.

Mülteci hukukunun doğuşu bakımından, eril bir nitelik taşıdığını söylemek olanaklı olmaktadır. Nitekim, 1951 Cenevre Sözleşmesi, cinsiyete dair herhangi bir hüküm içermekte ve cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti bir zulüm nedeni olarak saymamaktadır (Edwards, 2010: 30). Bunun ötesinde, sözleşmenin eril bir bakış açısıyla yazıldığını ve kadınların durum ve çıkarlarını göz ardı ettiğini söylemek olasıdır. (Freedman, 2010: 602). Göç sürecinden, erkek ve kadınların farklı etkilendikleri bilinen bir gerçektir. Göç deneyimi ve sürecin getirdiği potansiyel tehlikeler ve şiddet bağlamında, kadın ile erkek deneyimleri arasında ciddi farklar bulunmaktadır (Marchand, 2008: 1378).

Dünya literatüründe, 2000’li yıllardan itibaren kadın göçmen ve sığınmacı/mültecilerin sorunları ele alınmış (Freedman, 2015: 18); ancak Türkiye, farklı zaman dilimlerinde farklı coğrafyalardan göç alan bir ülke olmasına karşın, kadın mülteciler/sığınmacılar bağlamında yapılan araştırmalar genel olarak 2013 yılı ve sonrasına aittir (Özgür Baklacioğlu, 2017: 70). Bu tarihe kadar, kadın sığınmacılar genellikle ev içi alana hapsedilmiş ve göçmen ve mülteciler erkek resmedilmiştir. Bugün dahi mülteci deyince akla, genç erkek gelmektedir (Freedman, 2015: 18). Kadınlar, hapsedildikleri “mülteci ve ailesi” ifadesi içinde görünür olamamıştır (Özgür Baklacioğlu, 2017: 71). Özellikle Suriye iç savaşının yaşanması ve Türkiye’ye gerçekleşen kitlesel göç ile kadın sığınmacılara dair sorunlar görünür hale gelmiş, kadın sığınmacılara dair çalışmalar artmıştır. Ancak bu çalışmalar genel olarak sığınmacıların göç süreci ve sonrasında yaşadıkları ayrımcılıkla ilgilenmekte, mülteci statüsünü elde etmeye yönelik bir değerlendirme yapmamaktadır.

Bunun yanında, kadın göçmenler ile kadın sığınmacıların ülke değiştirme nedenleri farklı olduğundan, kadın göçmenlere dair zengin bir literatür bulunsa da, bu literatür kadın sığınmacılar bakımından belli sorulara yanıt vermemektedir. Ayrıca kadınların “göçmen kadınlar” bağlamında ele alınması, mülteci hukukunun eril niteliğinin devam etmesine neden olmaktadır. Göçmen kadınlar ile sığınmacı/mülteci kadınlar arasındaki bir diğer fark da kendi ülkelerine geri dönüşleri ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Göçmen kadınlar, belli şartlar ve yaptırımlar altında dahi olsa ülkelerine dönebilecekken, mülteci/sığınmacı kadınların kendi ülkelerine dönmeleri, yaşadıkları haklı zulüm korkusu bağlamında neredeyse

olanaksızdır (Özgür Baklacioğlu, 2017: 78). Tüm bu nedenler, sığınmacı/mülteci kadınlara dair ortaya çıkan sorunlar bağlamında özellikle hukuki açıdan bir incelemenin elzem olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, göçte kadın varlığının ortaya konulmasının ötesine geçerek bu göçü toplumsal cinsiyet perspektifi ile değerlendirmek, “*sadece kadınların göçünü değil aynı zamanda bu göçün altında yatan ve hem kadının hem de erkeklerin göç deneyimlerini yapılandıran ilişkileri de kadınlarla ilişkilendirmek anlamına gelmektedir*” (Freedman, 2015: 16).

Mülteci hukukunun eril olması, kadınların maruz kalabileceği ihlal ve şiddet biçimlerinin 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde düzenlenen mülteci tanımı kapsamı dışında kalmasına ve kadın sığınmacıların uğrayabilecekleri zulüm nedenlerinin, diğer zulüm nedenleri ile bağlantılı olarak değil, genellikle “*belirli bir toplumsal gruba ait olma*” kavramı açısından ele alınmasına neden olmuştur (Fiddian-Qasmiyeh, 2014: 397). Bu durumun kadın sığınmacılar açısından bir dezavantaj oluşturduğu açıkça görülebilmektedir.

Kadın sığınmacıların göç deneyimlerinin erkeklerden farklı olması (Marchand, 2008: 1382), kadın sığınmacılar bağlamında göçe erişebilirliğin erkeklere kıyasla daha kısıtlı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Kadınlar, hem göç sürecinde hem de varış ülkesinde istismar ve sömürüye daha açıktır (Freedman, 2016: 569). Üstelik kadınların sınırlardaki can kayıpları erkeklerden daha fazladır (Pickering ve Cochrane, 2013: 39). Ayrıca kadın sığınmacıların, varış ülkesinde hareketliliğinin kısıtlı olması, sağlık, eğitim, dil öğrenimi, barınma gibi hizmetlerden yararlanma oranı da erkeklere kıyasla daha düşüktür. Ek olarak, göç sürecinde ev içi rollerin değişmesi, kadın sığınmacılara yeniden şiddet olarak dönebilmektedir (Freedman, 2016: 570).

2.7.1. Kadın Sığınmacılar Üzerinde Toplumsal Cinsiyetin Etkileri

Toplumsal cinsiyet normları ve gelenekselleşmiş cinsiyet rolleri, kadınlar üzerindeki etkilerini mülteci hukuku bağlamında da gösterir. Yani, sığınmacı kadınların içinde buldukları durum, toplumsal cinsiyet tartışmalarından bağımsız düşünülemez. Gerçekten de, toplumsal cinsiyet, sığınmacı kadınların hukuki durumunu, karşılaştıkları muameleyi, onların sığınma süreçlerini ve temsillerini etkilemiştir.

Her şeyden önce, kadınların sığınma kararı vermesi toplumsal cinsiyetten

bağımsız değildir (Buz, 2006: 17). Kadınların ülkeleri içinde sahip oldukları gelenekselleşmiş cinsiyet rolleri, onların hareket özgürlüğünü kısıtlayabilmekte ya da yanlarında bir erkek olmadan seyahat etmelerine engel oluşturmaktadır (Freedman, 2015: 25). Örneğin; Suudi Arabistan uyruklu bir kadın sığınmacı; kadınların tek başlarına bir şey yapamayacak şekilde yetiştirildiklerini, bu şekilde yetiştirilmemiş olsa dahi seyahat etmek için belli izinlere tabi olduğunu ve sığınmanın bir bedeli olduğunu, bu bedeli göze almanın ise zor olduğunu belirtmektedir (Macklin, 1995: 220). Buna ek olarak, kadınlar çoğu kez kendi ekonomik özgürlüklerine sahip değildirler. Bu durum sığınma sürecinin yaratacağı giderlerle ilgili sorun yaratmaktadır. Kadınlar, bu giderleri karşılayabilmek amacıyla bir başkasına tabi olabilir ya da giderleri karşılamak amacıyla cinsel ilişkiye zorlanabilirler (Freedman, 2015: 26; Özgür Baklacioğlu, 2017: 81). Sığınma giderlerinin bir diğer etkisi ise yasal geçiş yollarını kullanmanın daha pahalı olması nedeniyle kadınların yasadışı sınırlardan geçmeye mecbur kalması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Bhabha, 2004: 231). Ayrıca, kadınların yalnız başına seyahat etmesi onları cinsel ve fiziksel şiddete maruz bırakabilmekte, yolculukları bir cinsel veya fiziksel sömürü biçimini alabilmektedir (Buz, 2006: 19). Pek çok kadın, bu haklı korku nedeniyle, sığınma arayışı içine girmemektedir (Fiddian-Qasmiyeh, 2014: 397).

Kadınların sığınma kararını etkileyen bir diğer olgu da, çocukların bakımındır. Çocuk bakımı neredeyse evrensel olarak kadınların görevi olarak görüldüğünden, kadınlar ya çocuklarını yanlarına alarak tehlikeye açık olmalı ya da çocuklarından ayrı kalarak bu yolculuğa çıkmalıdır. Her iki durum da kadınlar için psikolojik açıdan oldukça acı vericidir (Freedman, 2015: 26). Ayrıca çocuklar da iltica sürecinde ebeveynlerinden ayrı düşerek istismara açık hale gelebilmektedir (Özgür Baklacioğlu, 2017: 83). Özetle; kadınların sığınma fikrine sahip olması ve yolculuğa başlaması, menşe ülkelerdeki toplumsal cinsiyet normlarından bağımsız değildir.

Mülteci kampları da cinsiyetlendirilmiş alanlardır (Hyndman, 1998: 245). Bu durum, kadın sığınmacıların kamplarda yaşadıklarının toplumsal cinsiyetten doğrudan etkilendiği anlamına gelmektedir. Gerçekten de kadınlar kamplarda hem maddi yetersizlik, hem de toplumsal cinsiyete dayalı politik ve iktidar yapılarından kaynaklanan sorunlardan etkilenmektedir (Fiddian-Qasmiyeh, 2014: 399). Kampın mekânsal organizasyonu, kadınların güvenli olmayan alanlarda yaşaması anlamına gelmektedir (Freedman, 2015: 36). Örneğin; yeme içme işine bağlı bir iş olarak

görülen odun toplama, mülteci kamplarında genellikle kadınların görevidir. Bunun için kampın dışına çıkan kadınların cinsel saldırılara uğradığı bilinmektedir (Edwards, 2010: 31). Ayrıca, kamplarda beslenme için temel maddeleri sağlamak da kadının görevi olarak görülebilmekte bu da onları cinsel saldırılara açık hale getirebilmektedir (Freedman, 2015: 37). Örneğin; bir kadın mülteci bozulmuş yiyecekler için markete gitmesi gerekenin kadınlar olduğunu; çünkü erkeklerin böyle bir durumda dövüldüğünü ya da öldürüldüğünü, kadınlarınsa “sadece” tecavüze veya tacize uğradığını belirtmiştir (Pittaway, 2010: 12). Ayrıca kamplarda, kadınların hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye girmek zorunda kalması da sık rastlanan bir durumdur. Bir erkek mülteci, bu durumu açıklarken; “*masada var olan bir yemeğin orada olmasının tek yolu, eşime tecavüz edilmesidir*” demektedir (Pittaway, 2010: 2).

Kamptaki fiziki koşullar kadınların hareket özgürlüğünün kısıtlanmasına neden olabilmektedir (Freedman, 2016: 576). Kamptaki hayat gelenekselleşmiş toplumsal cinsiyet rollerini de değiştirebilen bir özellik taşımaktadır. Kimi durumlarda bu değişiklik kadınlar açısından olumlu yönde olabilir (Grabska, 2011: 84). Ancak genellikle kadınlar, kamp alanlarında daha da sınırlanmakta, var olan toplumsal cinsiyet rolleri pekişmekte, ya da kadınların üstlendiği yeni cinsiyet rolleri erkekler tarafından statü kaybı olarak algılanmakta ve hoş karşılanmamakta ve kadınlar bu durumdan olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Gerçekten de, erkeklerin aile içindeki statü kaybı genellikle kadınlara şiddet olarak geri dönmektedir (Freedman, 2015: 38). BMMYK, kamplara yönelik bir dizi düzenleme yapmıştır. Ancak bu düzenlemeler doğrultusunda, kadınların kamp hayatına etkin bir şekilde dahil edilmesi, kimi zaman erkeklerin güçlü direnciyle karşılaşmıştır (Fiddian-Qasmiyeh, 2014: 400; Freedman, 2015: 38). Kimi zamansa, BMMYK dönüştürücü önlemler alamamış ve geleneksel rolleri başka açılardan pekiştiren ve organizasyonel açıdan sorunlar yaratan önlemlerle problemlerin önüne geçmeye çalışmıştır (Edwards, 2010: 31; Fiddian-Qasmiyeh, 2014: 400). Tüm bunlar, kadınların kampları terk etmesine ya da kampların dışında ucuz ve kaçak çalışmasına neden olabilmektedir. Bu da kadınları illegal göçmenler haline getirmekte ve benzer tehlikeleri bünyesinde barındırmaktadır (Özgür Baklacioğlu, 2017: 83). Ancak BMMYK’ nin AGDM projesi ile kampların organizasyonu ve kadın sığınmacılar bağlamında daha kapsayıcı ve dönüştürücü politikalar izlemeye başladığını söylemek olanaklıdır

(Fiddian-Qasmiyeh, 2014: 403).

Kadın sığınmacıların temsili de toplumsal cinsiyet ile doğrudan ilişkilidir. Kadın sığınmacılar genellikle, “savunmasız mağdurlar”, “çaresiz kurbanlar” olarak görülmekte, zayıf, bağımlı ve kırılgan gruplar olarak değerlendirilmektedir (Edwards, 2010: 31). Bu durum kadınları depolitize ederek bir tür güçsüzlük söylemi yaratmakta, kadın sığınmacıların “*sessizleşmesine*” yol açmaktadır (Sigona, 2014: 370). Ayrıca kadınlar bu söylemler nedeniyle, kampların özel bölmelerine yerleştirilmekte, bu da onların hareket özgürlüğünü kısıtlamaktadır (Freedman, 2015: 31). Bunun yanında sığınmacı kadınları “öteki” haline getirerek var olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını derinleştirmekte, ırk, milliyet vb. gibi başka katmanlara da yayılmasına neden olmaktadır. Kadın sığınmacılar, genellikle anne olarak tanımlanmaktadır. Bu durum onların bakım verici ve koruyucu toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekle kalmamakta (Peuchguirbal, 2004: 7), aynı zamanda sığınma süreci içindeki bireysel mücadelelerinin ve varlıklarının görünmez olmasına neden olmaktadır (Freedman, 2015: 31). Gerçekten de kadın mültecilerin sayısı belirlenirken, çok uzun bir zaman boyunca kadınlar ve çocukların toplam mültecilerin %80’ini oluşturduğu belirtilmiştir. Cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistiklerin bulunmaması kadın sığınmacı gerçekliğinin tam olarak ortaya konulmasına engel olmaktadır (Peuchguirbal, 2004: 10). Oysa cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistikler hazırlamak çok da zor değildir. Freedman (2015: 22) bu konuda bir isteksizlik olduğunu, kadınlar ve çocukların birlikte anılmasının, kadın sorunlarına dikkat çekmek için kullanıldığını; ancak kadın ve çocukların tek kategoride birleştirilmesinin kadınları daha da görünmez kılarak erkekler ile aralarında bulunan istatistiksel farklılıkların gizlenmesine yol açtığını belirtmekte ve bunun insani yardım eylemlerinde sık kullanıldığını vurgulamaktadır. Edwards (2010) ise, bu söylemin 2002’ye kadar sürdürüldüğünü ve bunun kadınların kırılgan ve korunmaya muhtaç olarak görüldükleri politikaların bir yansıması olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Buna ek olarak, BMMYK’nin “Risk Altındaki Kadınlar” programı, erkeklerin korunması altında olmayan kadınları zayıf ve savunmasız gösterdiği, var olan geleneksel rolleri pekiştirdiği için eleştirilmektedir (Freedman, 2011: 131). Yine de BMMYK’ nin Accountability Framework for Age, Gender and Diversity Mainstreaming (AGDM) yaklaşımıyla, kadın sığınmacıların temsiline ilişkin sorunların önüne geçilmeye çalışıldığını

söylemek olanaklıdır (Edwards, 2010: 32).

Kadın sığınmacıların toplumsal cinsiyet bağlamında yaşadığı bir diğer sorun da toplumsal cinsiyete dayalı şiddettir. Pek çok kadının iltica nedeni toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle yakından bağlantılıdır. Ancak; 1951 Cenevre Sözleşmesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti zulüm nedenlerinden saymamaktadır. Bu durum, pek çok kadın sığınmacının mülteci statüsü tanınmasına dair talebinin reddine neden olmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi, yapısı itibarıyla androsentrik ve heteronormatiftir. Tarihsel anlamda mülteci tanımı da erkek deneyimlerinden yola çıkılarak düzenlenmiştir (Fiddian-Qasmiyeh, 2014: 404; Freedman, 2015: 72). Bu durum, kadınların zulüm deneyimlerinin tanım dışı kalmasına neden olmuştur. Böylelikle, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, ve dahası *“kadınlara yönelik ihlal ve zulümler genellikle mülteci statüsü vermenin nedenleri olarak geçerli kabul edilenlerin kapsamı dışında bırakılmaktadır”* (Freedman, 2015: 72-73). Ayrıca, düzenlemenin bu hali, kadınlara yönelik kimi ihlallerin ev içi alana dair, dolayısıyla özel olduğu yanılgısına götürmek için uygun bir yasal zemin oluşturmaktadır. Sığınmacı kadınların uğradığı kimi toplumsal cinsiyete dayalı zulümler, aslında gerçek anlamda zulüm olarak kabul edilebilecek bile olsa özel alana dair olduğu varsayılarak mülteci statüsünün tanınmamasına neden olabilmektedir. Söz konusu zulüm tecavüz olduğunda, eylem şehvetle ilintili olarak görülüp ardında yatan toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşik ve politik kimi ilişkiler görünmez kılınabilmektedir (Freedman, 2015: 75). Ayrıca kadınların uğradıkları zulmü, özellikle erkek görevlilere açıklamakta zorlandıkları ya da görevlilerce doğru şekilde anlaşılamadıkları da bilinen bir gerçektir (Rousseau vd., 2002: 59; Özgür Baklacioğlu, 2017: 94). Sığınmacı kadınların mülteci statüsüne ilişkin talepleri bu nedenlerle veya uğradıkları zulmü tıbbi olarak ispatlamaya yanaşmadıkları için reddedilebilmektedir (Freedman, 2015: 75). Bu anlamda kadınların güvenilir bulunmaması, Binder ve Tosic (2005: 616)’in ortaya koyduğu *“mülteci statüsü alabilmek için hikaye uydurdukları varsayımı”* da elbette toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşik ilişkiler ile önyargılardan bağımsız değildir.

2.7.2. Kadın Sığınmacıların İltica Nedenleri

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1994 yılında yayımladığı İnsani Gelişme Raporu’nda insani güvenliği *“korkudan ve ihtiyaçtan azade olmak”*(hayatlarının veya mallarının tehlike altında olması korkusundan uzak olmak) olarak

tanımlamakta ve yedi kategoride ölçümlenebileceğini belirtmektedir. Bu kategoriler; “*siyasi güvenlik, toplumsal güvenlik, ekonomik güvenlik, çevre güvenliği, gıda güvenliği, sağlık güvenliği ve kişisel güvenlik*” olarak sıralanmaktadır. (United Nations Development Programme [UNDP], 1994).

Sjoberg (2014: 183-184), insani güvenlik ölçütlerini aşağıdaki gibi özetler:

Siyasi güvenlik, halkına tehdit oluşturmayan istikrarlı bir yönetimin mevcudiyetidir. Toplumsal güvenlik, herhangi bir toplumun kültürel ve dini gelenekleri, sosyal toplantılarını yaşama ve koruma imkanıdır. Ekonomik güvenlik, kişinin kendisini ve ailesini geçindirecek kaynaklara erişimidir. Çevre güvenliğinin iki boyutu vardır: yerel ve küresel. Yerel çevre güvenliği, sağlık konusundaki çevresel tehditlerin olmamasıdır. Bunun gerekleri arasında işleyen bir kanalizasyon sistemi, temiz su ve temiz yaşam koşulları vardır. Küresel çevre güvenliği, küresel yönetim ve küresel hava modellerinin istikrarıdır. Gıda güvenliği, (genellikle günlük 1500 ve 2000 kalori arasında kabul edilen) gerekli beslenme düzeyine erişimdir. Sağlık güvenliği, sağlıklı olmayı, yeterli önleyici sağlık hizmetine erişime sahip olmayı ve hastalandığında kişinin yeterli tedaviye erişime sahip olmasını kapsar. Son olarak, kişisel güvenlik aile içi şiddet, toplumsal gerginlik veya savaş ve çatışmada sivillerin hedef alınması gibi kişinin bedenine yönelik şiddetin uyandırdığı korkunun yaşanmamasıdır.

İnsani güvenlik teorisyenliği, bu güvenlik ölçütlerinden birinin eksikliği halinde insanların güvende olmadığını savunmaktadır. Ayrıca insanların güvende olma gereksinimi ve hakkından söz etmektedirler (Sjoberg, 2014: 184). Bu bağlamda, insanların bu ölçütlerin herhangi birindeki eksiklik nedeniyle göç edebileceğini söylemek olanaklıdır. Ancak zorunlu göç kapsamında kadın sığınmacıların iltica nedenleri genellikle siyasi güvenlik ve kişisel güvenlik ile ilintilidir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, günümüzde kadının insan hakları bağlamında merkezi konumda ve hala gelişmekte olan önemli bir kavramdır (Veur vd., 2007: 41). Çok uzun bir zaman boyunca bu terim yerine kadına yönelik şiddet terimi kullanılmış ve kadınların şiddetin mağduru olduğu vurgulanmıştır. Ancak aslında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kapsamı kadına yönelik şiddetten daha geniştir. Nitekim; toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı sosyal beklentiler ile toplumsal konumlarla ve sosyal olarak kabul edilen bir cinsiyet rolüne uymama ile ilgili olarak ortaya çıkan tüm şiddet biçimlerini kapsamaktadır (Veur vd., 2007: 43). Dolayısıyla toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, “*erkek ile kadın arasında veya kadınlar ya da erkekler arasında toplumsal cinsiyet iktidarıyla ilgili haksızlıklara yol açan, fiziksel veya psikolojik gelişme üzerinde olumsuz etki yaratan zarar verici davranıştır*” (Uygur ve Çağlar, 2013: 120). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin mağdurları çoğunlukla kadın olmakla birlikte, erkekler de bu şiddetin

mağduru olabilmektedir (Merry, 2009: 84). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR, 2019) cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti; bir kişinin toplumsal cinsiyetine veya biyolojik cinsiyetine dayalı olarak o kişiye yönlendirilmiş şiddet olarak tanımlamaktadır. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet; bir kişiyi şiddet, zorlama, tehdit, aldatma, kültürel beklentiler veya ekonomik güç kullanarak iradesi dışında hareket etmeye zorlamayı kapsamaktadır.

Şiddet belirli sosyal düzenlemeler içinde ortaya çıkan bir olgu (Merry, 2009: 89); *“duygusal, sosyal veya ekonomik güç, zorlama veya baskı ve ayrıca fiziksel zarar içerebilecek bir kontrol ve baskı”* aracıdır. Şiddet sınıflandırması genel olarak beş tür üzerinden yapılmaktadır. Bunlar; fiziksel, sözlü, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddettir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik ve kültürel formlarda ortaya çıkabilir (Veur vd., 2007: 45). Ancak şiddet yalnızca bu şekillerde açığa çıkmayıp daha farklı biçimlerde de belirgin olabilir.

Fiziksel şiddet; ağrı ve/veya fiziksel yaralanma ile sonuçlanan, özel ya da kamusal alanda ortaya çıkabilecek bir eylemdir. Duygusal ve psikolojik şiddetin de dâhil olduğu cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türlerinin dövme, yumruk atma, sakatlama ve öldürme (silahla veya silahsız olarak) ile bir araya geldiği şiddet türünü kapsamaktadır (UNHCR, 2019).

Sözlü şiddet; kelimeler ve seslerle incitmeyi hedefleyen bir şiddet türüdür (Veur vd., 2007: 48). *“Söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve cezalandırma aracı olarak kullanılmasıdır”* (Polat, 2016: 31). Bilinçli olarak acı verici, küçük düşürücü ve tehdit edici bir eylem içermektedir. Sözlü şiddet; dini, dili, cinsel yönelimi, kültürü, geçmişi ve gelenekleri konu edinebilir. Özel ya da kamusal alanda ortaya çıkabilecek bu şiddet türü pek çok farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Kadınlara yönelik sözlü şiddet, genellikle toplumsal cinsiyet rolleri ile önyargılarına dayalı olarak ortaya çıkmaktadır (Veur vd., 2007: 48).

Bütün şiddet türlerinin psikolojik bir yanı bulunmaktadır. Ancak psikolojik şiddet doğrudan diğer şiddet kategorileri içine yerleştirilemeyen ve salt psikolojik bir yön taşıyan şiddet türüdür. Temelinde kişiye verilen psikolojik hasar yer almaktadır (Polat, 2016: 31). Fiziksel şiddette oluşan bedene fiziki olarak zarar verme durumu değil, bireyin ruhsal durumuna zarar verme şeklinde gerçekleşmektedir. Psikolojik şiddet; fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etmek, duygu ve düşüncelerini belirtme

alanını ve davranış özgürlüğünü engellemek, sürekli eleştirmek, küfür etmek, hakaret etmek, bağırarak, yalan söylemek, başkaları önünde küçük düşürmek, sıklıkla sözünü kesmek ve değersiz hissettirmek gibi uygulamalarla yapılan psikolojik baskılardan oluşmaktadır (Öztürk, 2017: 58-59). Toplumsal cinsiyet ile ilintili olan psikolojik şiddete kadının ev dışına çıkarılmaması veya toplumda yok sayılması örnek verilebilir.

Cinsel şiddet asıl olarak failin ya da mağdurun cinselliği ile ilgili olmayıp zarar vermenin başka bir yoludur. *“Cinsel şiddet, zorlayıcı ve yıkıcı cinsel davranışlar yoluyla işlenen, bir şiddet suçudur. Saldırganın amacı sadece mağdurun cinselliğinden yararlanmak değil mağduru kontrol etmek, utandırmak, zorlamak, zarar vermek ve boyun eğdirmektir”* (Polat, 2016: 26). Cinsel şiddet bakımından vurgulanması gereken en önemli nokta, bu şiddet türünün toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkileri ile yakından bağlantılı oluşudur. Özellikle bir savaş ve işkence silahı olarak ortaya çıkan tecavüz, bu şiddetin kamusal alandaki görünümüne bir örnektir (Veur vd., 2007: 63). BMMYK (2019), cinsel şiddeti; cinsel içerikli olan ve mağdurun rızası olmadan gerçekleşen her türlü girişim ya da tehdit içeren eylemler olarak tanımlamaktadır. Cinsel şiddet; tecavüzü, cinsel istismar ve tacizi, sömürüyü ve zorla alıkoyarak fuhuşu kapsamaktadır. Bu tür şiddet, özellikle eşlerden biri tarafından cinsel faaliyette bulunmaya yönelik rıza gösterilmemesi durumunda evlilikler dâhilinde meydana gelebilmektedir. Cinsel şiddet, bireyin onayı bulunmadan zorlandığı her türlü cinsel davranışı kapsamaktadır.

Ekonomik şiddet, bireyin ekonomik özgürlüğünün elinden alınmasıdır. *“Ekonomik kaynakların ve paranın birey üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde”* kullanılmasıdır (Polat, 2016: 33). Bu şiddet türü de hem özel hem de kamusal alanda ortaya çıkabilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı ekonomik şiddet, bireyin iradesi dışında onu çalışmaya zorlama ya da çalışmaktan alıkoyma gibi çeşitli eylem biçimlerini kapsamaktadır. Kişinin çalışarak elde ettiği parasına el konulması, eğitime erişiminin engellenmesi, aile içinde kadının çalışmadığı durumlarda temel ihtiyaçların giderilebilmesi için yeterli ekonomik desteğin sağlanmaması durumları bu şiddet türüne örnek gösterilebilir. (Uluocak vd., 2014: 22).

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir diğer türü de kültürel şiddettir. *“Kültürel şiddet, kadınların kültürel anlamdaki geleneksel normlarla*

ikincilleştirilmeleriyle” ortaya çıkmaktadır (Uygur ve Çağlar, 2013: 123). Zararlı kabul edilen geleneksel uygulamalar, kültürel şiddet bağlamında değerlendirilmelidir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların, göç etme nedenleri arasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin etkisini ortaya koymak amacıyla fenomenolojik tanımlayıcı tipte yapılmıştır. Fenomenoloji; bireylerin belirli bir fenomen (görüngü) ile ilgili yaşamış oldukları deneyimler ve deneyimlerine yükledikleri anlamlar üzerine odaklanmaktadır. Bu tipte yapılan çalışmalar da odaklanılan anlamlardan yola çıkarak bireylerin zihinlerindeki bilişsel yapıları açığa çıkarmayı amaçlamaktadır (Creswell, 2014). Bu çerçevede araştırma, Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların doğrudan deneyimledikleri toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin göç etme nedenlerine olumlu ya da olumsuz etkilerine ilişkin görüşlerini daha doğru şekilde ortaya koymayı sağlayacağı düşüncesiyle fenomenolojik tipte yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Bu araştırma, 01.12.2020-13.12.2020 tarihleri arasında Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Amasya İl Temsilciliği'ne başvuru yapan Afganistan uyruklu kadın sığınmacılarla yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Amasya ilinde yaşayan Afganistan uyruklu 18 yaş üzerindeki tüm kadınlar oluşturmaktadır. Örneklemi ise Amasya ilinde yaşayan, Afganistan uyruklu, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Amasya ili temsilciliğine danışmanlık almak üzere başvuru yapmış, Amasya İl Göç İdaresi'ne Uluslararası Koruma Başvuru veya Statü Sahibi olarak kayıtlı bulunan ve araştırmaya katılmayı kabul eden tüm kadınlar oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü, verilerin birbirini tekrarladığı “veri doygunluğu” kriter alınarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışma, veri doygunluğunun sağlandığı 15 katılımcıyla tamamlanmıştır.

Araştırma, Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden 15 kadın katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Örneklemin sosyodemografik özellikleri şu şekildedir;

Tablo 3.1 : Katılımcıların Sosyodemografik Değişkenleri

	21-25	26-30	30-45	45-60
Yaş Aralığı	5	4	4	2
	Evli	Bekar		
Medeni Durum	6	9		
	Çocuklu	Çocuksuz		
Çocuk Sahibi Olma Durumu	11	4		
	Okur-yazar değil	Okur-yazar	Lise ve üzeri	
Eğitim Durumu	7	4	3	
	Çalışıyor	Çalışmıyor		
Çalışma	3	12		
	Mesleği sahibi	Meslek sahibi değil		
Meslek	4	11		
	2010-2015	2016-2019		
Türkiye'ye Geliş Yılı	2	13		

3.3.1. Örnekleme Alınma Kriterleri

Nitel veri analizi yeterli örnekleme konunun etkili bir şekilde ortaya konmasıyla gösterilmektedir. Nitel çalışmalar konuyla ilişkili amaç ve hedefleri ne kadar iyi karşıladığına göre ve örneklemdaki ünitelerin (kişiler, kelimeler, gözlemler, olaylar, aktiviteler, sosyal süreç ya da çalışmadaki herhangi bir konu) uygunluğuyla değerlendirilmektedir. (Luborsky ve Rubinstein, 1995). Buradan yola çıkılarak bu araştırmada, amaca yönelik örneklem kullanılmıştır.

Örnekleme seçiminde göz önüne alınan kriterler şunlardır;

- Araştırmaya katılmaya gönüllü olmak.

- Araştırmanın yapıldığı Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Amasya İl Temsilciliği raporlama sisteminde “cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma” hassasiyet koduna sahip olmak,
- Çevrimiçi görüşme yapabilmek için gerekli teknoloji ve beceriye sahip olmak

3.3.2. Örneklem Dışı Bırakma Kriterleri

Araştırma kapsamında kullanılacak veri toplama araçlarında yer alan yarı yapılandırılmış görüşme formu içeriği göz önünde bulundurularak, soruların bireylerin psikolojik iyilik hallerini olumsuz etkilememesi adına kriterleri sağlamayan bireyler örneklem dışı bırakılmıştır. Örneklem dışı bırakılma kriterleri Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Psikososyal Destek Birimi'nde görevli klinik psikologlar ile yapılan görüşmeler sonucunda belirlenmiştir. Bu doğrultuda belirlenen örneklem dışı bırakma kriteri;

- Araştırmanın yapıldığı Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Amasya İl Temsilciliği raporlama sisteminde “risk of psychological distress / disorders” (psikolojik rahatsızlık-bozukluk tanısı riski) hassasiyet koduna sahip olmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler “Sosyo-Demografik Özellikler Soru Formu” (EK:1-2) ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” (EK:3-4) kullanılarak toplanmıştır. Sosyo demografik ve yarı yapılandırılmış soru formları, çevirmen aracılığıyla soruların katılımcılara Farsça simultane çeviri yoluyla iletilecek olması göz önünde bulundurularak, görüşmeler öncesinde Farsça diline çevrilmiştir. Farsça'ya çevirilen formlar görüşme yapılacak tercümanlar ile araştırma öncesinde paylaşılmıştır.

3.4.1. Sosyo Demografik Soru Formu: Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine erişmeye yönelik olan form dokuz sorudan oluşmaktadır. Formda katılımcıların yaş, medeni durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu, çalışma durumu göç tarihi, göç ettiği yerde kiminle yaşadığı ve Türkiye’de kiminle yaşadığına ilişkin sorular bulunmaktadır.

3.4.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Form, 12 sorudan oluşmuştur. Sorular katılımcıların ve göç ettikleri yerdeki toplumun kadın algısı ve göç etme

nedenlerinde şiddet deneyimini keşfetmeye yöneliktir. Sorulardan bazıları (*Kadın olmayı nasıl tanımlarsınız?/“Afganistan’da kadın olmak” denildiğinde ne gibi güçlükler aklınıza gelmektedir?*)Afganistan toplumu ve katılımcıların “Kadın olma” deneyimlerine ve algısına, diğer sorular (*Şiddeti tanımlar mısınız?/Hangi davranışları kadına yönelik şiddet olarak değerlendirirsiniz?/Afganistan’da siz hiç şiddete maruz kaldınız mı? Paylaşabilir misiniz?/Cinsel şiddet ile hiç karşılaştınız mı?*) ise “şiddet” ve “cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” algısına, Afganistan’da maruz kalınan şiddet deneyimlerine, şiddet deneyiminin göç etme kararlarındaki etkisine, şiddetle mücadele konusundaki bilgi ve deneyimlerine yöneliktir.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen Sosyo-demografik Soru Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada kullanılan soru formları tez danışmanı ile değerlendirilerek araştırmanın amacına uygun şekilde oluşturulmuştur. Sorular, katılımcıların şiddet deneyimlerine yönelik içeriğe sahip olduğu için ayrıca araştırmanın yapılacağı kurum olan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Psikososyal Destek Birimi’nde görevli klinik psikologlar ile değerlendirilerek, katılımcıların zarar görmeyeceği şekilde düzenlenmiştir. Verilerin toplanabilmesi için Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Amasya İl Temsilciliği ofisinde pandemi önlemleri alınarak oluşturulan acil durum görüşme odasında katılımcılara yüz yüze Gönüllü Katılım Formu (Farsça ve Türkçe) imzalatılmıştır.

Katılımcılardan kendi kelimeleri ile tanımlayıcı veriler elde etmek için kullanılan bireysel görüşme yöntemi, bir kişinin bilgi edinmek amacı ile diğerine soru yöneltmesiyle gerçekleşmektedir. Araştırmacılar, katılımcıların kendi dünyalarını nasıl yorumladıklarıyla ilgili öngörü geliştirebilmek için bu yöntemi tercih etmektedir (Işık ve Semerci, 2019). Bu araştırmada, kadın sığınmacıların şiddet deneyimleriyle ilgili yorumlarına dair verilere ulaşılması hedeflendiğinden, veriler, gönüllü katılım formu imzalayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılar ile online/ çevrimiçi video görüşmesi yapılarak bireysel görüşme yönetimi ile toplanmıştır. Tüm katılımcıların araştırmaya dahil olabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kullanımı tercih edilen, bilinirliği yaygın olan “Zoom” görüntülü görüşme programı kullanılmıştır. Görüşmeler ortalama 70dk (en kısa 60dk

– en uzun 90dk) sürmüştür. Araştırmanın tüm süreçleri (veri toplama formunun hazırlanması, gönüllü katılım formlarının imzalatılması, bireysel görüşmelerin gerçekleştirilmesi, görüşmelerin Türkçeye çevrilmesi) çeşitli STK’larda profesyonel olarak çalışan 3 ayrı Farsça tercüman aracılığı ile çeviri yapılmıştır. Araştırma örnekleminin hassasiyetleri (toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyimleri bulunması vb.) ve görüşme sorularının içerikleri göz önünde bulundurularak görüşmeler kadın tercümanlar ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler; katılımcı, tercüman ve araştırmacıya en uygun gün ve saatler belirlenerek gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların kendilerini ifade etmekte zorluk yaşamayacakları (hane üyelerinin evde bulunmadığı vb.) zaman dilimlerinin seçilmesine dikkat edilmiştir

Araştırma kapsamında yapılan bireysel görüşmelerde; katılımcıların sorulara verdiği davranışlar tepkiler ve ifadeleri araştırmacı tarafından dikkate alınmıştır. Katılımcıların yanıt vermekte tereddüt yaşadığı sorularda, sorular tercüman aracılığıyla ayrıntılı olarak açıklanmış, katılımcıların tereddüt yaşadığı noktalar göz önünde bulundurulmuştur. Katılımcıların sorulara verdiği davranışsal tepkilerden yola çıkılarak devam eden sorularda (özellikle şiddet deneyimini ayrıntılı ele alan) sorular doğrudan değil dolaylı olarak ifade edilmiştir. Görüşmelerin çevrimiçi (online) gerçekleştirilmesi nedeniyle katılımcıların görüşme yaptıkları alanda kendilerini rahat hissetmemeleri ya da yalnız olmama ihtimalleri göz önünde bulundurulmuştur.

Görüşmelerde katılımcıların yazılı ve sözlü onayları doğrultusunda veri kaybını önlemek amacıyla ses kaydı yapılmış ve kayıtlar araştırmacı dışında farklı kişilerin erişimi bulunmayan, araştırmacıya ait kişisel bilgisayara dosyalanmıştır. Veri gizliliği araştırmacı tarafından korunmaktadır. Görüşmeler, anlık/ simultane çeviri yoluyla gerçekleştiği için kayıtlarda araştırma sorularının hem Farsça hem de Türkçe cevapları bulunmaktadır. Bu nedenle verilerin yazılı dosya haline getirilmesi aşamasında tercüman desteğine ihtiyaç duyulmamıştır. Ses kayıtları, 13.12.2020-20.12.2020 tarihleri arasında araştırmacı tarafından dinlenmiş ve birebir aktarım (katılımcıların ifadeleri ve tepkilerinin eksiksiz yazıya aktarılması) yapılarak yazılı dosya (word) haline getirilmiştir. Araştırma sonucunda toplam 73 sayfa veri elde edilmiştir.

3.5.1. Verilerin Toplanmasında Karşılaşılan Zorluklar

Araştırmanın yapıldığı tarihlerde (01.12.2020-13.12.2020) küresel COVID-19 pandemisi kapsamında alınan tedbirler nedeniyle görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilememiştir. Katılımcıların araştırmaya dahil edilebilmesi için online/ çevrimiçi görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin, araştırma sorularının ortaya koyduğu kavramsal çerçeve ya da temalara göre özetlenip, yorumlanması ile gerçekleştirilmektedir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Betimsel veri analizinde, elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmak amaçlanmaktadır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenmekte, daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanıp, yorumlanmakta ve neden sonuç ilişkileri tartışılarak, sonuçlara ulaşılmaktadır (Strauss ve Corbin, 1990).

3.7. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın etik kurul izni Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan (2020/428, Ek:5) kurumsal izni ise Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği Akademi biriminden email (EK:6) ve telefon görüşmesi yolu ile alınmıştır. Araştırmaya katılan sığınmacı kadınlara araştırma ile ilgili tercüman aracılığıyla kendi dillerinde bilgi verilerek Farsça ve Türkçe yazılı onamları alınmıştır. Formda isim yazma zorunluluğu olmadığı ve bilgilerin araştırma haricinde herhangi bir yerde kullanılmayacağı ve başka kişilerle paylaşılmayacağı ifade edilmiş, istedikleri zaman araştırmadan çekilebilme hakları olduğu belirtilmiş ve gönüllü olarak katılımları sağlanmıştır. Nitel verilerin sunulmasında katılımcıların isimlerine ya da özel bilgilerine yer verilmeyerek verilerin anonimliği ve kişisel bilgilerin gizliliği ilkesine uyulmuştur. Araştırmanın, küçük bir şehirde ve spesifik bir grupta yapılması nedeniyle, veri gizliliğinin sağlanması amaçlanarak, katılımcıların kimliğini işaret etmemesi için bulgular bölümünde katılımcıların ifadelerine yer verilirken numaralandırma ya da rumuz kullanılmamıştır.

3.8. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmaların değerlendirilmesinde kullanılan en önemli ölçüt, araştırmada elde edilen bulguların, bulguların analizinin ve sonuçların inanılır ve güvenilir olmasıdır. Nitel araştırmalarda güvenilirlik, nicel araştırmalardan farklı olarak, araştırmacıların davranışlardaki tutarlılığa bakmak yerine daha çok yaptıkları gözlemin doğruluğuna bakmasıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle nitel araştırmalarda güvenilirlik, veri toplanan ortamda meydana gelen her şeyi veri olarak kaydetmekle sağlanmaktadır. Alınan verilerin katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılmasıyla aktarılması, ekleme yapılmadan olduğu gibi verilmesi güvenilirliği artırmaktadır (McMillan, 2000). Bu bağlamda, araştırmada veriler, katılımcıların sözlü ve yazılı onayı doğrultusunda ses kaydı yapılarak toplanmıştır. Katılımcıların sorulara verdiği davranışlar tepkiler ve ifadeleri araştırmacı tarafından dikkate alınmış, veri analizinde katılımcıların ifadeleri ve tepkileri bire bir aktarılmıştır. Bu durum araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmaktadır. Katılımcıların ifade ve tepkilerinden yola çıkılarak, cevap vermekte tereddüt yaşayacağı düşünülen sorular bire bir aktarılmamış, sondaj sorular kullanılmıştır. Katılımcıların kendilerini ifade etmekte zorlandığı, paylaşmakta tereddüt yaşadığı sorularda ise akıllı sessizlik görüşme tekniği kullanılarak katılımcıların deneyimini kendi ifadeleriyle paylaşması sağlanmıştır. Görüşmelerin içeriği göz önünde bulundurularak görüşme yapılan tercümanların psikolojik iyilik hallerini olumsuz etkilememesi için üç ayrı Farsça tercüman ile gerçekleştirilmiş, her bir tercüman ile yalnızca beş görüşme yapılmıştır. Araştırmacının Afganistan uyruklu mültecilerin başvurduğu bir kurumda Sosyal Çalışmacı olarak dört yıllık deneyimi bulunmaktadır. Bu durum araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin güçlü yanlarıdır.

Araştırmacı, araştırmanın bulgularının güvenilirliğini (*dependability ve confirmability* -nicel araştırmalarda *reliability ve objectivity*) artırmak için verilerin nasıl toplandığını ve analiz edildiğini ayrıntılı olarak açıklayarak şeffaflık sağlamış, deneyimleri işaret eden örneklere çokça yer vermiş, ayrıca araştırmanın sınırlılıklarını iyi tanımlamıştır. Böylece diğer araştırmacılarca tekrar edilebilirlik-*dış geçerlilik* veya *genellenebilirlik*- için olanak sağlanmıştır. Araştırmacı, tarafsızlığı sağlamak için (nicel araştırmalarda nesnellik), sürekli olarak verileri karşılaştırmış, tekrar tekrar kontrol etmiş, literatürü taramış, çoklu bakış açlarına yer vererek

önyargıyı kontrol etmeye çalışmıştır. Güvenirliği artırmak üzere veriler ve görüŖme sırasında alınan notlar karşılaŖtırılmıŖtır.

3.9. AraŖtırmanın Sınırlılıkları

AraŖtırma bulguları belli Ŗartları sağlayan ve araŖtırmaya gönüllü olarak katılan Amasya ilindeki Afganistan uyruklu 15 sığınmacı kadınla sınırlıdır. Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların bir kısmının Türkiye’de kayıtsız yaŖadığı bilinmektedir. AraŖtırma kapsamına ulaŖılabilir olan yalnızca kayıtlı kadın sığınmacıların dahil edilmesi araŖtırmanın bir başka sınırlılığıdır. Farklı özelliklerdeki sığınmacı kadınlarla gerçekteŖtirilecek çalıŖmalarda deneyimler farklı olabilir.

4. BULGULAR

Araştırma bulguları, araştırma sorularından yola çıkılarak, katılımcıların; “Kadınlık” algısına, Afganistan toplumunda kadın algısına, şiddet algısına, Afganistan’da şiddetin yaygınlığı ve şiddete karşı toplumun tutumuna, şiddet geçmişine, şiddet ve göç ilişkisine, şiddet durumunda yardım alınabilecek kurumların bilinirliğine ve şiddetin önlenmesi hakkındaki önerilerine ilişkin başlıklar altında değerlendirilecektir.

4.1. Katılımcıların “Kadınlık” Algularına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında kadınların kadın olmayı nasıl tanımladıkları, kadın olmanın olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Kadınlar (yedi kişi) tanımlamalarında kadınlığı “zorluk” olarak belirtmişlerdir. Kadın olmanın zorluğunu; *erkekler tarafından şiddete maruz kalma, eğitim alamama, psikolojik baskıya maruz kalmakla, istemedikleri evliliklere mecbur bırakılma, çocuk doğurma yönünde baskı yapılması ve özgürce karar almalarının engellenmesi* gibi nedenlerle açıklamışlardır. Katılımcılardan biri kadın olmakla erkek olmak arasında bir fark olmadığını, her iki cinsiyetinde eşit haklara sahip ve yaşama hakkı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan bir diğeri ise, kadının gücü temsil ettiğini belirtmiştir. Buna benzer şekilde bir diğerkatılımcı kadının güçlü olmak zorunda olduğunu, eğer zayıflıklarını belli ederse insanların bu zayıf noktaları kullanarak kadınlara zarar verdiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan biri diğerkatılımcılardan farklı olarak kadın olmanın yaşanılan ülkeye göre farklı algılandığını belirtmiştir. Yaşanılan ülkede kadına karşı davranışın bu algıda belirleyici olduğunu fakat genel anlamda kadınların kullanılacak bir şey gibi görüldüğünü belirtmiştir. Kadın olmayı; evde oturan, yemek yapan ve evinin düzenini sağlayan bir insan olarak nitelendiren düşüncelerin olduğu gözlemlenmiştir. Kadın denildiğinde sevinç, mutluluk, duygusallık, annelik ve güzel yaşam kavramlarının aklına geldiğini ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcılardan biri kadın olmayı şu şekilde tanımlamıştır;

“Duygular, duygusallık, anne olmak, bir evin sahibi olmak, evi çevirmek, tüm görevlerin onun üzerinde olması, aşk, sevgi, dostluk yani ne söylersek doğru olacaktır.”

Genel bir değerlendirme yapıldığında katılımcılardan sekizi kadın tanımında olumlu ifadelere yer vermiştir. Katılımcılardan yedisi ise kadın tanımında genel olarak zorluklara işaret etmiştir.

Katılımcılara Afganistan’da kadın olmayı nasıl tanımlarsınız? “Afganistan’da kadın olmak” denildiğinde ne gibi güçlükler aklınıza gelmektedir? Şeklinde yöneltilen soruya, katılımcılardan tamamının olumsuz yanıt vermiştir. Katılımcılar, Afganistan’da kadın olmanın zor olduğunu belirtmiştir. Bu zorluklarda göze çarpan ortak görüş kadınların şiddete maruz kalması, söz haklarının olmaması ön plana çıkmaktadır. Katılımcılardan birinin bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

“Afganistan’da kadın dediğimde şiddet geliyor aklıma, sadece koca tarafından değil. Bu kayınvalide tarafından olur, kocanın ailesi tarafından olur yani kadının etrafındaki herkes şiddet gösterebilir bunu normal görüyorlar. Yani bazı kadınlar kaçmayı becerirken, bazı kadınlar o şiddetin altında ölmeye mahkum kalıyorlar ve hiçbir şey yapamıyorlar. Yani Afganistan’da kadın olmak sadece dayak yemek, şiddet görmek, kötü davranış demektir” şeklinde soruyu yanıtlamıştır.

Bir başka kadın, kadın olmayı “haksızlığa uğramak” olarak şu şekilde açıklamıştır:

“Afganistan’da kadın olmak demek başlı başına haksızlığa uğramak demektir. Onların hiçbir şeye hakları yok istedikleri zaman okula gidip, istedikleri zaman evlenip, aşk yaşayamazlar çünkü onlar kadınlar. İstedikleri hiçbir şey olmayacak. Sürekli şiddete maruz kalıyorlar ve şiddete maruz kaldıklarında ya da boşanırken hiç kimse arkasında olmuyor, hiç kimse destek olmuyor. Neden? Çünkü kadın o. Birçok ailede kadın olmak okula gidememek, zorluk çekmek, boyun eğmek ve sürekli şiddet görmek demektir”.

Katılımcılardan bazıları ise kadın olmanın zorluklarına cinsel şiddet açısından yaklaşmıştır. Cinsel şiddet nedeniyle zorluk yaşadıklarını anlatan bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

“Afganistan’da kadın olmak çok çok zor. Orada kadına cinsel ilişkiye girmek için bir obje olarak bakılıyor. Kadını birey yerine koymayıp, hizmetkar, köle yerine koyuyorlar. Yani kadına benim ülkemde değer verilmiyor. Sadece onları nasıl kullanabiliriz, nasıl onlardan yararlanabiliriz diye düşünüyorlar.

Aynı kişi, kadın olmanın bir diğer zorluğunun çocuk yaşta başladığına ve kız çocuklarının ikinci planda tutulduğuna dair yaşadığı olayı;

“Benim kötü bir anım var onu anlatmak istiyorum. Kadın olmak zaten zor demiştim size. Benim annem evlendi ve üvey babamın evine gitmeye karar verdiler. Çocukları yoktu sadece ben vardım. Benimle kız olduğum için utanç duyuyorlardı. Çünkü kız çocukları orada izinsiz konuşamazlar, yemek yerken, su içerken bile izin almam gerekiyordu onlardan. Bu nedenle orada çok zorluklar yaşıyordum. Hiçbir şey için izin vermiyorlardı. Babama hak veriyordum çünkü onun öz çocuğu değilim fakat benim öz annem bile kendi cinsiyetinden olmama rağmen beni istemiyordu. Bana karşı durup beni tersliyordu. Bir süre de annemle üvey babamın çocukları olmadı bu nedenle benimle idare etmek zorunda kaldılar. Afganistan’da ben evlerde temizlikçi olarak çalışıyordum. Bir miktar para biriktirmiştim ama parayı kontrol edemem diye anneme veriyordum. Yine de biraz para biriktirmiştim. Ve bir ayakkabı almak istemiştim. Bunun için de izin almam gerekiyordu. Çünkü bir kadın kendi başına dışarı çıkamaz. Yanında bir erkek olması gerekiyor. Bende ergenlik dönemimde biraz inatçıydım. Neyse bunu istiyorum diye tekrar söylediğimde annemle üvey babam ip alıp beni sandalyeye bağladılar. Çok zor şeyler yaşadım. İşte bu kadar zor kadın olmak” sözleri ile açıklamıştır.

Kadınların Afganistan’da yaşadıklarını belirttikleri bir diğer zorluk kadın-erkek eşişsizliğine maruz kalmalarıdır. Katılımcılardan biri yaşadıkları bu zorluğu;

“İki yıldan uzun süredir Afganistan’dan uzaktayım ama Afganistan’da olduğum zamanlar için söyleyebilirim ki kadın diye bir şey yok orada. Kadının hiçbir hakkı yok orada zaten. Erkeğin karşısında yada yanında konuşamazsın, ağzını bile açamazsın, erkek ne isterse onu yapmak zorundasın. Dediğim gibi hiçbir şey demeyeceksin. Ben bu nedenle evden bile çıkamıyordum, hiçbir yeri bilmiyordum, gidemiyordum, hiçbir şey yapamıyordum. Kadın dediğin orada sessiz sakin oturacak” sözleriyle açıklamıştır.

4.2. Afganistan Toplumunda Kadın Algısına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında; Afganistan’da toplumun kadınlara genel olarak tutumlarının nasıl olduğu, Afganistan’da kadın olmanın olumlu ve olumsuz yönleri konusunda

duygu ve düşünceleri incelenmiştir. Katılımcıların tamamı Afganistan’da toplumun kadınlara yönelik tutumlarının olumsuz olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan biri toplumun bakış açısıyla kadınların önemsizleştirildiğini ve erkek egemen düşünce yapısını;

“Bence Afganistan erkeklere yönelik bir ülke yani sadece erkeklere tapıyorlar ve erkekleri seviyorlar ki bunu erkekler yapıyor zaten. Kadınların hiçbir yerde yükselmesini ve söz sahibi olmasını istemiyorlar. Evde kocası, dışarıda ise müdür kadının söz sahibi olmasını istemiyor. Zaten bu işlerine geliyor çünkü erkekler bunu istiyorlar biz yüksekte olalım kadınlar ezilsin diye düşünüyorlar. İşte bu eğitimsizliğe yol açıyor ve eğitimsizlik olunca da erkekler kadınlardan daha yüksekte tutuyorlar kendilerini” sözleriyle dile getirmiştir.

Katılımcılardan bir diğeri toplumun kadına belli başlı görevler yüklediğini *“Sadece ev hanımlığı yapmasını istiyorlar; çocuk baksın, evi temizlesin bu kadar”* sözüyle belirtmiştir:

Bir başka katılımcı kadının toplumdaki yerinin ev içi rolleri yerine getirmekle sınırlandırıldığına ilişkin düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir;

“Afganistan toplumu kadınlara karşı iyi değil zaten. Kadınlar sadece evde otursunlar, ev işlerini yapsınlar, erkeklerin işlerini yapsınlar. Erkekleri ne diyorsa onu yapsınlar düşüncesindedir. Bir anne de olsa bir kadın da olsa kafasına vura vura her iş ona yaptırılabilir. Kadınlar şiddete uğruyorlar yani orada, öyle bir şey ki kadın bile anlamıyor neden şiddete uğradığını”

Katılımcılardan bazıları, Afganistan toplumunda kadınların eğitim haklarının olmaması, evlilik kararlarını kendilerinin alamaması gibi konulara değinmiştir. Katılımcılardan biri konuya ilişkin düşünceleri şu şekildedir:

“Afganistan’da kadınlar, kendi hayatlarıyla ilgili hiçbir kararı veremiyorlar. Kız çocukları okula gidemiyor ve küçük yaşta evlendiriliyor. Evlendirilme nedenleri ise para oluyor. Aileleri para almak için küçük kızlarını satıyorlar. Kadınları, erkekler sadece malları olarak görüyor ve onlara istedikleri her şeyi yaptırabiliyorlar”

Katılımcılardan biri diğerlerinden farklı olarak Afganistan’daki kadınlara karşı olan tutumun olumlu sonucunu şu sözlerle ifade etmiştir;

“Afgan kadınları, Afganistan’da oldukları için oradaki toplumu ve sosyalleşmeyi ya da yaşamı gördükten sonra gerçekten bir şekilde ayağa kalkıp güçlenebiliyorlar. Bu yanı çok iyi benim için, kendimden yola çıkarak söylüyorum bunu. Afganistan’da çok zorluk gördüğüm için başka bir yere gittiğim zaman, güçlüklerle mücadele edebiliyorum”

4.3. Katılımcıların Şiddet Algısına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında kadınların, şiddeti nasıl tanımladıkları, hangi davranış ve sözleri şiddet olarak değerlendirdikleri incelenmiştir. Katılımcıların tamamı (15 kişi) şiddeti, fiziksel şiddet olarak; *dayak, dövme, öldürme, zulüm, işkence* terimleriyle tanımlamıştır. Katılımcılar bununla birlikte psikolojik ve cinsel şiddete de değinmiştir. Katılımcıların çoğu (14 kişi) fiziksel şiddetin yanında psikolojik şiddetin de olduğunu, psikolojik şiddetin; *kötülük, tehdit, hakaret, baskı, küçük düşürme, duygularını açıklayamama, kız çocuklarının okula gönderilmesini engelleme, söz hakkı vermeme, erkeklerin kontrolü altında olma ve özgürlüklerinin kısıtlanması* olarak gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan biri fiziksel ve psikolojik şiddete ilişkin düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Şiddet, tam olarak çok kötü bir şey çünkü hayatın içinde her dakika var. Bu gerçekten unutulmayacak bir şey hem fiziksel olarak hem de ruhsal olarak sizi rahatsız edecek bir şey, fiziksel olarak diyelim geçti ama psikolojik olarak hep kalır”

Katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde fiziksel ve psikolojik şiddete yer verildiği, özgürlüklerin kısıtlanmasına vurgu yapıldığı görülmüştür. Şiddet tanımında psikolojik şiddete yer veren katılımcıların (14 kişi) yarısı (yedi kişi), özgürlüklerinin kısıtlanmasını şiddet olarak değerlendirmektedir. Bir katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“... kadınlara özgürlüğü vermediğimizde bu bir şiddet sayılabilir, eğitimlerinin devam etmesine izin vermediğinde şiddet olabilir. Şiddet sadece fiziksel olarak değil. Biz çünkü Müslümanız ve ee... özgür bir şekilde yaşayabiliriz. Mesela kadınların sosyalleşmesine izin vermediğinde bu da bana göre bir şiddettir”

Benzer ifadeleri bulunan bir diğer katılımcı;

“Kadınların erkeklerin kontrolü altında olması ve özgürlüklerinin olmaması demektir. Şiddet deyince aklıma kadına yapılan şiddet geliyor çünkü erkeklerin birbirine şiddet yaptıkları hakkında bir bilgim yok. Kendi tecrübelerimden yola çıkacak olursam okula gitmeme izin verilmiyordu, çalışmama izin verilmiyordu. Hiçbir akrabam ile görüşemiyordum ve dışarı çıkamıyordum. Bunları size söyleyebilirim” sözleriyle özgürlüklerin kısıtlanmasını şiddet olarak nitelendirildiğini belirtmiştir.

Katılımcıların tamamı şiddeti tanımlarken fiziksel şiddete değinmiştir. Fiziksel ve psikolojik şiddete birlikte değinen katılımcılar ise çoğunluktadır. (14 kişi) Bunun yanında iki katılımcının şiddet tanımı yaparken cinsel şiddete de değindiği görülmüştür. Şiddet tanımında cinsel şiddete yer veren bir katılımcının ifadeleri şu şekildedir;

“Şiddet dediğimizde farklı şiddetler var ama benim gözümdeki şiddet bir kadının cinsel olarak başına kötü bir şey gelmesi ve bundan dolayı zarar görmesi, bir yerlerinin veya kafasını kesilmesi, öldürülmesidir. Bunların hepsi şiddettir. Bir de şiddet dediğimizde, Taliban kadınların evden çıkmasına izin vermiyor, eve kapatıyor. Bu nedenle biz kadınlar bunu da şiddet olarak algılıyoruz. Çünkü biz evden çıkamıyoruz, kızlarımızı çıkartamıyoruz, çıkarttığımızda elimizi ayağımızı bağlıyorlar, kötü şeyler geliyor başımıza ve hapsediyorlar bir yere, bunların hepsi şiddet. Bir de kız çocuklarının eğitim almasına izin vermiyorlar, bu da bir tür şiddet”

4.4. Katılımcıların Afganistan’da Şiddetin Yaygınlığına ve Şiddete Uğrayan Kadına Karşı Toplumun Tutumuna İlişkin Algıları

Bu başlık altında kadınların, Afganistan toplumunda kadına yönelik şiddetin yaygınlığı ve şiddete maruz kalan kadınlara karşı toplumun tutumu hakkında duygu ve düşünceleri incelenmiştir. Katılımcıların tamamı kadına yönelik şiddetin yaygın olduğunu ifade ederek toplumun, şiddete uğrayan kadına yönelik tutumunu olumsuz ifadelerle değerlendirmiştir. Toplumun kadına şiddete sessiz kaldığı görüşü katılımcılar (dokuz kişi) arasında yaygındır. Bazı katılımcılar (dört kişi), bunu şiddet bildirimini yapılacak yerlerin olmamasına, devletin kadınları korumaya yönelik çalışmalarının yetersiz kalmasına bağlamaktadır. Bazı katılımcılar (dokuz kişi) ise toplumda kadınlara değer verilmediği için, toplumun bunu normal karşıladığını ve eşler arasına girmeyi doğru bulmadıklarını düşünmektedir. Öte yandan insanların

müdahale ettiklerinde kendi ailesine zarar geleceğinden korktuklarını dile getiren katılımcılar da (iki kişi) olmuştur. Katılımcılardan biri soruya ilişkin düşüncelerini;

“Bir kızın, gelinin ya da bir çocuğun gidip de kocasından şikâyetçi olması konusunda; akrabaları, anne babaları, kardeşleri falan asla izin vermiyorlar. Eğer şikâyetçi olursa biliyorlar ki bunun sonu ya ölüm olur ya da eve götürülüp işkence olur. Yani şiddete uğrayabilir ki bir daha hiçbir şekilde şikâyetçi olamasın” sözleriyle ifade etmiştir.

Katılımcılardan biri ise devletin şiddet uygulayan kişilere yönelik yaptırımını olmadığına dair düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Bence, devletimiz pek güçlü değil, bu konularla fazla ilgilenmiyor. Çok şükür bizim ailede o kadar sorun yok ama devletin zaten sorun olsa dahi bu durumda bir yaptırım yok ki”

Kadınların can güvenliğinin olmadığını düşünen 34 yaşındaki bir katılımcı ise Afganistan’da şiddetin yaygınlığına ilişkin düşüncelerini;

“Ben oradayken kadınlara destek olan kimse görmedim. Kadın sesini çıkarsa bile kimse yanında olmaz. Devlet yok, kanun yok, kadını koruyan hiçbir şey yok. Kocan seni öldürse bile kimse sesini çıkarmaz. Bazı kişiler var çok duygusallar yardım etmek isterler ama yine de sessiz kalıyorlar, çocukları için, akrabaları için, hani onlarla düşman olmayalım, bizim başımıza ya da çocuklarımızın başına bir sorun çıkarmasınlar diye o nedenle geri çekilmeyi tercih ediyorlar. Mesela ben öyle biri ile evlendim ki çok zor bir aileydi. Ben ne kadar şiddete uğrasam da benim ailem adım atamıyordu benim için(kurtarmak için) çünkü diğer çocuklarını düşünüyorlardı” şeklinde açıklamıştır.

4.5. Şiddet Geçmişine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında katılımcıların Afganistan’da çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalıp kalmadıkları, maruz kalınan şiddet durumu var ise bu durumun hangi dönemde gerçekleştiği ve karşılaştıkları şiddet türleri incelenmiştir. Katılımcılar tarafından verilen yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcılardan ikisi şiddete uğramadığını biri yalnız psikolojik şiddete uğradığını, 12 katılımcı ise fiziksel ve psikolojik şiddetten ikisine de maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcılardan biri kendi hayatları hakkında karar verememeyi şiddet deneyimi olarak şu şekilde tanımlamıştır;

“Ben 19 yaşında evlendirildim. Kardeşimin eşi eve gelerek bir adamın beni istediğini ifade etti. Babam o dönemde çok hastaydı ve konuyla ilgili hiçbir şey söyleyemedi. Babam bizimle çok ilgilenirdi ama annem farklıydı, anneydi ama bizi o kadar düşünmüyordu. Gelip bana bu evliliği isteyip, istemediğimi dahi sormadı. Annemi suçlamıyorum o başkasının dediklerini yaptı sadece, o da adamı görmedi ben de görmemiştim. Ben ilk başta adamı görmek istediğimi söyledim ve karşı çıktım ama izin vermediler. Hızlıca hemen söz kestiler ve nişan taktılar, bir ay zaman verdiler ve bir ay içerisinde de evlendirdiler. Ben bu bir ay içerisinde dahi evlendiğim kişiyi görmedim. Gördükten sonra da iş işten geçmişti zaten... Adamı gördüm, yaşı çok büyüktü, benim yaşımda oğlu vardı evde. Babam, güçsüz olduğu için bu duruma hiçbir şey yapamadı, ben de onun güçsüz olduğunu bildiğimden elimden bir şey gelmiyordu”

48 yaşındaki, altı çocuk annesi bir başka katılımcı şiddetin her türüne maruz kaldığını;

*“Tabi ki kaldım. Ben kendim şiddet gördüm, kız kardeşlerim, komşularım hepsi gördüler. Ben şiddetin her türüne maruz kaldım. Oradaki insanlar hala şiddet görmeye devam ediyorlar, ben sadece bu ülkeye geldikten sonra biraz rahatladım, kafam daha rahat, ama ondan önce tabi ki her şiddeti gördüm”*sözleriyle ifade etmiştir. Yine aynı katılımcı *“Ben o kadar çok şiddet gördüm ki, birkaç cümle ile birazını anlatmaya çalışayım. 17 yaşında zorla evlendirildim. Birinci şiddet buradan geliyor zaten, ben istemediğim bir evlilik yapıp, eşim tarafından, eşimin erkek kardeşleri tarafından sürekli şiddet gördüm. Bu yetmezmiş gibi kadın kadına şiddet durumu da vardı. Eşimin yengeleri bile bana çok aşırı şiddet gösterdiler. Eşim bana şunları söylüyordu : “Gündüz sen erkek kardeşlerime aitsin, gece bana.” Yani bu kadar ağır şeyler yaşamama rağmen dişimi sıkıp yaşamak zorundaydım. Oradaki kadınlar da başka çareleri olmadığı için mecburen katlanıyorlar. Benim de oradayken başka çarem olmadığı için yaşamak zorundaydım, yaşama bir ucundan tutunmak zorundaydım, bu yüzden yaşadık. Eşim ve ailesi ile yaşarken o kadar ağır sözler söylüyorlardı ki, her gün dua ediyordum. Allah’ım uyuyayım ve bunları duymayayım diye. Sözleri; onuruma, haysiyetime yönelik ağır hakaretlerdi”* sözleriyle aktarmıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun zorla/habersiz evlendirilme, hapsedilme, eşinden ve ailesinden şiddet görme deneyimleri olduğu anlaşılmaktadır. Bir katılımcının şiddet deneyimi şu şekildedir:

“Ben 14 yaşında zorla evlendirildim. Bir yıl sonra hamile kaldım ve 15 yaşında anne oldum. Babam bu adamın parası çok olduğu için beni verdi. Benim evlendirilme kararından bile haberim olmamıştı, çok küçüktüm. Eşim 10 yaş büyüktü benden, kendisi öyle söylüyordu tabi, bilmiyorum yaş farkımızı. Türkiye’ye gelene kadar bu zalim adamla 18-19 yıl evli kaldım. Evlenmemle başladı bütün eziyetler, şiddetin her türlüsünü misliyle gördüm. Eşim beni hiç düşünmüyordu, hamileyken bile dövüyordu. Eşim, Afganistan’da Taliban’la çalışan çok güçlü biriydi, ondan herkes çok korkuyordu: Ben de korkuyordum. Beni asla istemeyeceğim bir sürü şeye maruz bıraktı. Eve sürekli farklı arkadaşlarını getiriyor ve benden kendilerine hizmet etmemi bekliyordu. Kabul etmediğimde ise dövüyordu. Günlerce, gecelerce öldürene kadar.(ağlayarak devam etti) şimdi hepsi uzakta kaldı ama hala korkuyla yaşıyorum. Bizi bulmasından çocuklarıma zarar vermesinden korkuyorum. Arkadaşlarıyla eve geldiği zaman beni ve çocuklarımı bazen odaya kilitliyordu, saatlerce hapis kalıyorduk, hayvanlardan bir farkımız yoktu. Sürekli gizli işler yapıyordu, uyuşturucu madde kullanıyor, eve silah getirip benden saklamamı istiyor, kabul etmezsem yine dövüyordu. Çocuklarımin yanında defalarca şiddete uğradım, artık çocuklarıma da zarar vermeye başlamıştı, karşı gelemiyordum. Çocuklar, babası eve gelmeden uyuyorlardı. Çocuklara hiç güler yüz göstermiyordu, çocukların sesinden rahatsız oluyordu. Benim annem ve babam vefat etti. Küçük kız kardeşim de bunun üzerine bizimle yaşamaya başladı. Tüm bu yaşananlara o da şahit oldu hatta o da çok şiddete uğradı, benim yüzümden. Onları da çocuklarıma da koruyamıyordum”

Kadınların çoğunluğu (14 kişi) çocuklukta ailelerinden şiddet gördüklerini ifade etmiştir. Şiddetin küçük yaşlarda başladığı, çocukluk döneminde zorla evlendirilmelerin yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılardan biri sorulara;

“Afganistan’da şiddet..kız çocuğu olarak doğmakla başlıyor. Ne diyebilirim ki yaşımı hatırlamıyorum, ama çocukken de babanın ve ağabeyinin şiddetleri oluyor. Ben okula gitmeyi çok istedim ama kız çocuğu olduğum için ağabeyim izin vermedi. Çünkü dışarısı kız çocukları için güvenli değildi, savaş vardı.

Sadece erkek çocukları okula gidebiliyordu. Şimdi tam tarihini hatırlamıyorum ama 16-17 yaşlarında evlendirildim. Eşim yakın akrabamızdı. Afganistan'da tutucu bir toplum var, evlenirken sizin ne düşündüğünüz önemsenmiyor, bana kimse sormadı. Babam beni ona verdi ben de sesimi çıkarmadım çünkü kız çocuklarının bu konuda söz hakkı yoktu. Afganistan'da kızları 40 yaşında adamlara satıyorlardı, en azından benden büyük değildi ve tanıdığım biriydi eşim. Sesimi çıkarmadım, zaten öyle olsaydı da çıkaramazdım” sözleriyle yanıt vermiştir.

Katılımcılardan 12 tanesi cinsel şiddete uğradığını ya da şahit olduğunu belirtmiştir. Eniştesi tarafından şiddete maruz kalan bir katılımcının cinsel şiddet deneyimi şu şekildedir:

“Tam olarak hatırlamıyorum, çok küçüktüm. Fakat tahmini olarak 16-17 yaşlarında eniştem tarafından şiddet gördüm diyebilirim. Eniştem tarafından sürekli psikolojik şiddete maruz kalıyordum. Kötü şeyler söyleme, kötü laflar etme, evde fazlalık olduğumu söyleme gibi hakaretler vardı. 16 yaşımdayken bir gün okuldan geldiğimde eniştemle evde yalnız kaldık. Bana yakınlaşmaya, elbiselerimi yırtmaya çalıştı. O günden sonra evde yalnız kalmamaya çalıştım. Kapıyı sürekli kilitleyerek, kendimi korumaya çalışıyordum”

Benzer şekilde çocukluk döneminde cinsel istismar, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalan bir katılımcısı ise yaşadığı durumu;

“Ben çocukken ablamda gördüm bu durumu, evimizde sürekli kavgalar oluyordu zaten bu nedenle her şey normal geliyordu bana. Çığlık sesi vb. Ben böyle zamanlarda kaçıyor ve kendi odama kapanıyordum. En azından kavgaları büyürse kalkıp bana da vurmasınlar beni dövmesinler diye. O gün annem evde yoktu.. Sürekli çığlıklar yükseldi ama çok tuhaftı.. Bu sefer ki çığlıklar dayak gibi değildi.. Her zamanki gibi değildi.. Ablam sadece yardım isteyerek çığlık çığığa bağıyordu.. Dayanamadım, odamdan çıktım ve diğer odaya gittim. Kapıyı çok hafif araladım ve aralıktan gördüm. Nasıl anlatacağımı bilemiyorum, gerçekten çok utanç verici, çok farklı, çok dehşet verici bir olaydı.. Yaşım da küçüktü, şok olmuştum... Karşımda gördüğüm şey şuydu; üvey babam çırılçıplaktı, ablamın da tüm kıyafetleri zorla çıkarılmıştı, belliydi. Sürekli ablama zorla bir şeyler yaparak dövüyordu. Ablam sürekli kaçmaya çalışıyor, o ise saçından tutup dövüyordu. Kaçmayı başarıyor, bir

adım attıktan sonra dişüyor ve yine aynı olaylar tekrar yaşanıyordu... ve ablam çığlık atıyordu..”sözleriyle ifade etmiştir.

Katılımcıların ifadelerinden şiddet deneyimlerinin çok küçük yaştan itibaren yaşanmaya başladığı anlaşılmaktadır. 37 yaşında ve dört ocuk sahibi olan bir katılımcı 10 yaşında zorla evlendirilmesi sonucu maruz kaldığı şiddet deneyimini şu sözleriyle aktarmıştır;

“Öncelikle baba evindeyken ben satıldım. Yani babam 10 yaşındayken para karşılığında beni birine sattı ve tecavüzler başladı. Benim ayak parmaklarıma eğer bakarsanız dört tanesinin kesik olduğunu görebilirsiniz. Çünkü küçüklüğümden beri sürekli ellerimi ve ayaklarımı bağlıyorlardı, bana tecavüz ediyorlardı. Ben istemediğim zaman da dayak yiyordum. Yani sürekli bu olay sürdü ne yazık ki, zorla cinsel ilişkiye giriyordu benimle. Bu Afganistan’da yaşadığım zaman boyunca hep sürdü. Türkiye’ye geldim rahatladığımı düşündüm, Türkiye’ye de geldi, beni buldu aynı şeyleri yaptı ama çok şükür ki şu anda devlet koruması altındayım”

Katılımcılar genelde eş tarafından gerçekleştirilen cinsel şiddet deneyimi tanımlamıştır. Katılımcılardan biri eşinden gördüğü cinsel şiddeti şu şekilde anlatmıştır;

“Eşim her türlü şiddeti gösterdi. Özellikle benimle birlikte olmak istiyordu. O öyle bir eş istiyordu ki ne zaman isterse gece gündüz başında olsun, onunla birlikte olsun, ben de daha ocuk yaştaydım, ne anlarım böyle şeylerden? Ben de kaçmaya çalışıyordum, kaçmaya çalışınca da şiddet görüyordum. Yani bu yaşıma kadar gösterdiği şiddetler o kadar ağır geldi ki bana şu anda uyumak için, sakinleşmek için, her şey için sürekli ilaç kullanıyorum ve ilaçlarla ayakta kalıyorum”

Eşi tarafından cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet gören bir diğer katılımcısı ise gördüğü şiddeti;

“Başkası tarafından değil ama eşim tarafından cinsel ilişkiye zorlanıyordum. İstediği zaman yapmak zorundaydım, çünkü yapmasaydım döverdi. Bu durum evliliğim boyunca ve eşimden ayrı yaşadığım süre boyunca devam etti. Eşim madde bağımlısı olduğu için genellikle dışarıdaydı. Ne zaman cinsel ilişkiye girmek istese eve gelip beni zorlardı, çoğunlukla sarhoştu zaten. Ayrı

yaşadığımız zamanlarda eve gelip zorla kazandığım paraları alıp, giderdi. Bazen evde para bulamadığında evdeki eşyaları satardı. Bense hakkımı savunmaz ve sesimi çıkaramazdım hiçbir zaman. Öylece dururdum zaten” sözleriyle açıklamıştır.

Cinsel şiddet genel olarak eş tarafından olsa da farklı örneklerle de karşılaşılmıştır. Bir katılımcı bu konuya ilişkin yaşadıklarını;

“Amcamın oğlu bana tecavüz etmeye kalktı yani zorla sahip olmaya kalktı ama öyle bir şansım vardı ki çok şükür biri geldi ve kurtulabildim” sözleriyle paylaşmış bir diğer katılımcı ise üvey babası tarafından cinsel şiddete maruz kaldığını;

“Üvey babam, ben çocukken, gelip sessizce yatağıma yattıyordu. Niyeti farklıydı tabi ki... Sabah olup anneme söylediğimde adam ‘kendisini yalnız hissetmesin diye yattım, kendi kızımı özledim’ gibi şeyler söylüyordu.” ifade etmiştir.

Katılımcılardan biri ise eşi tarafından istemediği cinsel davranışlara zorlandığını;

“Şu an da biraz çekiniyorum..nasıl söylesem ..Eşim benim sürekli istemediğim cinsel davranışlara zorluyordu. Buna hiçbir şekilde gönüllü olmuyordum, izin vermiyordum. Özellikle adet dönemimde bende daha çok istiyordu böyle şeyler. Ben izin vermediğim zaman zorla yapıyordu. Çünkü benim söylediğim, onayladığım ya da onaylamadığım şeyler onun için önemli değildi. Benim için iğrenç bir şeydi ama ne yazık ki zorla yapıyordu.” ifadeleri ile aktarmıştır.

4.6. Katılımcıların Şiddet Deneyimlerinin Göç Etme Nedenlerine Etkisine İlişkin Algıları

Bu başlık altında katılımcıların şiddet yaşantısının göç etme kararlarına olan etkisi incelenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (10 kişi) göç etme nedenleri arasında şiddetin oldukça önemli bir etken olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan biri;

“Açıkçası Türkiye’ye gelmemiz şu şekilde oldu. Bir gün İran’da yaşayan bir akrabamız bana yanına kaçabileceğimi söyledi ama İran, Afganistan’a çok yakındı ve eşimin beni bulabileceğinden korktum. Bu şiddetlerden dolayı kaçmayı zaten planlıyordum ama oraya gidemezdim. Benim yeğenim vardı,

İstanbul'da çalışıyordu o biraz kanıma girdi ve beni ikna etti. Burada kadınlara daha iyi davranılıyor, kadın hakları daha fazla, kadınlar sayılıyor, burada ev var gel, daha rahat yaşarsın. Açıkçası o beni kandırdı biraz o şekilde kalktım, geldim” sözleriyle soruya yanıt vermiştir.

Eski eşi tarafından tehdit edilen ve şiddete maruz kalmaya devam eden bir katılımcı ise göç etme nedenini şu sözlerle anlatmıştır:

“Tabi ki bu şiddet neden oldu şöyle açıklamak istiyorum. Ben boşandıktan sonra eski kocam beni sokakta ya da nerde görürse tutup dövmeye başlıyordu. ‘Benimle tekrar evlenmen gerekiyor, bana dönmen gerekiyor’ gibi sözler söylüyordu. Bende dönmek istemiyordum ve dayak yerken kardeşim eniştesine karşı durarak beni korumuştur. ‘Sen neden ablamı dövüyorsun’ diye terslemişti. Bu yüzden de eski eşim sanıyordu ki kardeşim boşanmama yardım etti bu nedenle eski eşim kardeşimi birkaç kez dövmüştü ve kardeşimi hastanelik etmişti. Bu yüzden artık orada kalamazdık eğer kalmaya devam etseydik beni veya kardeşimi öldürürdü. Bu nedenle toparlandık ve Türkiye'ye geldik”

Kendisi ve çocuklarının can güvenliğinin şiddet nedeniyle tehdit altında olduğunu belirten bir başka katılımcı;

“Can güvenliğimiz artık tehlikedeydi. Çocuklarımı bile çok kötü dövüyordu, bana defalarca bıçakla saldırdı. Sürekli bizi öldürmekle tehdit ediyordu. Çocuklarım bu tehditleri duydukları için ondan (çocukların babasını kastederek) çok korkmaya başlamışlardı. Biz şuan Türkiye'deyiz, çocuklarım küçük değil artık büyükler ama hala korktukları için evden dışarı çıkmıyorlar ve bir yere gitmiyorlar. Ben bile dışarı çıktığım zaman arkamda sanki bir gölge beni takip ediyormuş gibi hissediyorum. Biliyorum, öyle bir şey yok ama o etkiler hala üstümde olduğu için korkuyorum. Çocuklarım da öyle..” sözleriyle ifade etmiştir.

Başka bir katılımcı ise;

“Yani, söylediklerimin hepsi aynı nedenler zaten ki ilk başta kendi kadınlığımdan nefret ettim..yani hem ruhsal olarak hem fiziksel olarak şiddetler beni çok rahatsız etti. Dedim ki buradan gitmekten başka şansım yok, başka çarem yok..” ifadelerini kullanmıştır.

Eşi tarafından cinsel, fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddete uğradığını ifade eden başka bir katılımcı ise göç etme sebebini;

“Yaşadığım kişi yani eşim kumar oynuyordu ve 10bin dolar karşılığında beni kaybetti kumarda. ..Sessizlik ... Yani beni zorla başkasına satacaklardı ve bu yüzden de can güvenliğim olmadığı için kaçtım. İlk defa böyle bir durumla karşılaştım. (Ağlayarak devam etti.) O gün benim hiçbir şeyden haberim yoktu. İki tane adam eve geldi ve beni kollarımdan tutup zorla götüreceklerdi, bağırdım ne yapıyorsunuz? Ne işiniz var? Beni nereye götürüyorsunuz? diye, bana “senin eşin 10 bin dolar karşılığında seni kaybetti ve bize verdi” dediler. Bu durumu yaşar yaşamaz direkt Türkiye’ye kaçma kararı aldım çünkü yakın bir ülkeye gidersem biliyordum ki beni bulurlardı. Mesela İran’da olsaydım beni hemen bulurlardı. Hatta beni şuan İran’da aramaya başladılar.” sözleriyle açıklamıştır.

Katılımcılardan bir diğeri ise maruz kaldığı şiddet durumunu kabul ettiğini ancak kız çocuklarının cinsel saldırıya uğrama ihtimalleri nedeniyle göç etme kararı aldıklarını;

“Benim kayınpederim Afganistan’da polisti. Sonra ailesini de alıp, sınır kapıları açırken Almanya’ya kaçtılar. Ancak Taliban eşimi tehdit etmeye devam ediyordu. Eşimin yolunu kesip, çocuklarımızı kaçırmakla tehdit ettiler. Kız çocuklarımız vardı, korktuk ve mecbur kaldık buraya gelmeye. Yani Taliban şiddeti bizi buraya kaçmaya mecbur bırakmıştı..Afganistan’da bir kadının hayatı yok diyebiliriz. Sadece çocukları var onlara tutunuyor ve hayatta kalıyor. Eşimden ayrılamazdım çünkü başıboş kadın olduğundan seni herkes rahatsız edebilir, ailen seni kabul etmez ve kötü bir kadın olursun. Türkiye’deki gibi olsa belki farklı olurdu..” şeklinde ifade etmiştir.

4.7. Katılımcıların Şiddet Durumunda Yardım Alınabilecek Kurumları Bilmelerine İlişkin Bulguları

Bu başlık altında kadınların Afganistan’da şiddete karşı koruma mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları ve mekanizmalar hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Katılımcılardan çoğu (dokuz kişi) böyle kurumların olduğunu ve kendilerinin de bildiklerini ifade etse de 12 katılımcı bu kurumlarla ilgili olumsuz görüş belirtmiştir. Katılımcıların bu kurumlara ilişkin olumsuz görüş bildirmesinin

nedenleri farklılık gösterse de genel olarak ifadelerden bu kurumlara duyulan güvenin az olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan kadınların korkutulmuş olmasının da bu tarz yerlerden yardım almalarına engel teşkil ettiği görülmüştür. Katılımcılardan bazıları hiçbir yere çıkamadığı için bu kurumlara da başvuramadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir;

“Evet. Ben unuttum ama bir numara vardı orada, onu aradığınızda sözde gelecektirdi. Açıkçası, aradığınızda çok geç geliyorlar. Neredeyse iş isten geçtikten sonra: Yani o kişi şiddet görüyor veya başına herhangi bir şey geliyor ve öldürülüyor, öldürüldükten sonra geliyor, “al bu öldü o zaman işlemleri yapalım” gibi bir şey yapıyorlar”

Başka bir katılımcı;

“Benim evlendiğim zamanlarda yoktu öyle bir şey o yüzden görmedim, duymadım da. Ama olsaydı da ailemiz dahil olmak üzere kimse oralara başvurmamıza izin vermezdi. Çünkü bir kadının gidip bir kuruma başvurması mümkün olamazdı, eşi engellerdi. Böyle şeylere güven olmazdı, gidip oradan kadını çıkarırlardı. Benim zamanımda var mıydı onu bilmiyorum bile , dediğim gibi olsa da başvuramazdım , böyle güvenli alanlar olmadığı için çekiyorduk her şeyi..Kimse orada feryadımızı ya da seslerimizi duyamıyor” sözleriyle soruyu yanıtlamıştır.

Kadınların kurumlara başvuramamasında en önemli nedenlerin evden çıkamama, evden çıkmak ve kuruma başvurmak için izin alamama, başvursa dahi eş ve akrabalarının onlara ulaşacağı ve şiddetin devam edeceği görüşlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir katılımcı;

“Ben kesinlikle dışarı çıkamıyordum. Böyle bir hakkım yoktu. Başka yollarım hep kapalıydı. Kendime zarar vermeyi, öldürmeyi hep düşünüyordum”

sözleriyle içinde bulunduğu durumda bile şikâyeti gerçekleştiremeyeceğini ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise, şikâyet ettikten sonra tekrar eşinin yanına gönderilirse daha fazla şiddet göreceğinden korkmaktadır ve bu nedenle şikâyet etme yolunu tercih etmediğini belirtmektedir. Katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir;

“İlk etapta haberim yoktu fakat sonradan öğrendiğim kadarıyla orada da kadın sığınma evi varmış. Kadın sığınma evlerinde de eşin veya baban oraya gelip pişman olduklarını ve bir daha yapmayacaklarını söylerlerse o kadını

geri gönderiyorlarmış. Bu nedenle giden kadınların başına daha kötü şeyler geliyordu, ben de bu yüzden oraya başvurmak istemedim”

sözleriyle yanıt vermesi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bir diğer katılımcının;

“Afganistan’ın bazı yerlerini bilmiyordum. Benim amcamın ailesinin hepsi devlette çalışıyordu, eğer varsa bile öyle yerlere gitmiş olsaydım, beni çok rahat bir şekilde bulabilirdi. Afganistan’da dışarı çıkmama izin vermedikleri için böyle şeyleri bilmiyordum. Orada sadece erkeklere hak veriyorlar, yani kadının söz hakkı olmadığı için kurallar, kanunlar, hukuklar baştan aşağı tamamen erkeklere ait”

Sözleri devlete ait kurumların ve kanunların kadını şiddete karşı koruyamadığına işaret etmektedir.

4.8. Katılımcıların Şiddetin Önlenmesi Hakkındaki Önerilerine İlişkin Bulguları

Bu başlık altında ise kadınların, Afganistan’da kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik yapılabilecekler konusunda duygu ve düşünceleri incelenmiştir. Katılımcılardan altısı bu konuda devletin önlemler alması ve kadınları koruma görevini üstlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan birinin görüşleri;

“Bu, şuan ki devletin komple yok olması gerekiyor bunun için. Öyle bir devlet olmalı ki önce insanları, insanlığı koruması gerekiyor, sonra insanların yararı için ülkesini korusun” şeklindedir.

Bir başka katılımcı ise;

“Afganistan’da şiddeti önlemek için sadece bir hükümet gerekli. Kanunun olmasını, sesimizi duyurabileceğimiz bazı yerlerin olmasını istiyorum. Bu şekilde belki kadına şiddeti engelleyebilirler”

sözleriyle şiddetin önlenmesinde devletin rolünü vurgulamıştır. Beş katılımcı şiddetin önlenmesinde kadınların ve toplumu oluşturan diğer insanların şiddete karşı tepki göstermeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri bu yöndeki önerisini;

“Diğer kadınlardan duyduğum zaman da şunları söylemek istiyorum; asla izin vermeyin, dayanmayın, bir şiddete maruz kaldığınız zaman mutlaka kendinize sığınabilecek bir yer bulun. Şiddete uğramanıza asla izin vermeyin!”

Ya ölürüz, ya da kalırız! Ama bu katlandığımız zaman erkekler daha çok üste çıkmaya başlıyorlar” sözleriyle ifade etmiştir.

Kadının güçlü olması gerektiğini ifade eden bir katılımcı görüşlerini;

“Bir kadının öncelikle kendi hakkını araması ve güçlü olması gerekir. Bir kadını şiddete karşı nasıl koruyabiliriz bilmiyorum ama. Bir aile kızını evlendirmeden önce kiminle evlendireceğini iyi araştırmalı, bilmeden evlendirmemeli. Küçük yaşta evlenmeleri için zorlanmamalı çünkü o zaman nasıl yaşamam gerektiğini, hayatı, hiçbir şeyi bilmiyorsun. Bilmediğin için de sürekli kocanın evinde şiddete maruz kalıyorsun. Nasıl yapacağını, kendini nasıl savunacağını bilmiyor ve hakkını arayamıyorsun. Bu gerçekten zor bir şey” sözleriyle düşüncelerini paylaşmıştır.

Bir diğer katılımcı ise şiddete karşı sessiz kalınmaması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir;

“Açıkçası birlik olmaları gerekiyor kadınların, ayağa kalkmaları lazım. Dayak yiyip susup evinde oturmakla olmuyor. Sadece erkekler tarafından değil, kadınlar tarafından da şiddet görülüyor. Yani seslerini çıkarırlar, ayağa kalksınlar, seslerini duyurmak için ellerinden gelen çabayı yapsınlar, el ele tutuşsunlar, birlik olsunlar, devlete ve millete seslerini duyursunlar ama kesinlikle sessiz kalıp evinde oturmaması gerekiyor çünkü sessiz kalınca şiddet daha da çoğalıyor”

Katılımcılardan dördü ise toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemek için eğitime daha fazla önem verilmesi, kadınların eğitime erişiminin sağlanması ve erkek egemen zihniyetin son bulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazılarının görüşleri şu şekildedir;

“Ben şöyle düşünüyorum, insanların zihniyetleri değiştirilirse belki bu durum azalabilir. Şunu anlasınlar ki; kadınlar da her şeyi yapabilir! Afganistan’daki bazı kurumlar da bu değişiklik için yardımcı olabilir”

“Boyun eğmek mecburiyetinde kalıyordum çünkü çocuktum ve gücüm yoktu. Sesimi duyuramıyordum, duyuracak olsam susturulmak durumunda kalıyordum. Afganistan’da bu konuda yapılabilecek şey eğitimsizliğin önlenmesi ve bu

kültürün ortadan kalkmasıdır. Yoksa hiçbir şeyin düzelmeyeceğini söyleyebilirim”

Bir katılımcı şiddetin önlenmesinde sorumluluğun erkekleri yetiştiren annelerde olduğunu şu şekilde açıklamıştır;

“Şimdi şöyle söyleyebilirim; önce kadınların ayakta durması gerekiyor, çünkü erkeği doğuran bir kadın oluyor. Bir anne eğer erkek çocuğunu küçüklükten beri doğru düzgün eğitirse, inanın gerçekten kanunlar değişebilir. Bir erkek doğduktan sonra annesi kalkıp da “bunlar senin kız kardeşin olduğu için onların üzerinde her şeyi yapabilirsin” diye söylerse bu durum devam eder. Ama doğru düzgün bir davranış öğrenirlerse eğer anneleri tarafından her şey düzelebilir” şeklinde ifade etmiştir.

5. TARTIŞMA

Kadınların göç etme nedenlerine etki eden durumlardan biri de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyimleridir. Bu çalışma, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyiminin Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların göç etmelerine olan etkisini değerlendiren fenomenolojik bir çalışmadır. Literatürde Afganistan uyruklu kadınlar ile ilgili yapılan araştırmaların; sosyodemografik özelliklerinin analiz edildiği, spesifik olarak Afganistan uyruklu kadınların ele alınmayıp tüm sığınmacı kadınlar ile yapıldığı, araştırmanın toplumsal cinsiyet perspektifi ele alınarak yapılmadığı görülmektedir (Eryurt ve Koç, 2017: Friedman, 1992: Moshtaq, 2019: Buz,2007: Friedman, 2016). Bu araştırma ile aynı konu ve problemi ele alan farklı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmanın literatüre katkısının önemli olduğu düşünülmektedir.

Cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin eşit hakları; güç, statü, fırsatlar ve ödüllerin dengeli paylaşıldığı sosyal bir koşuldur. Cinsiyet eşitliği erkekler ve kadınlar; kaynaklara eşit erişim ve kullanım, ilişkilere, hane halkı, topluluk ve siyasi arenalara eşit katılım ve güvenlik veya şiddetin olmadığı bir yaşama sahip olduklarında hayata geçirilmiş demektir (Dökmen, 2016). Bu üç perspektif açısından eşitliğin var olmadığı toplumlarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ortaya çıkabilmekte, bu şiddet türü kadın ve erkeklerin yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Araştırma bulguları bu üç bakış açısı ele alınarak tartışılmıştır.

Kaynaklara Adil Erişim ve Kaynak Kullanımı: Cinsiyet eşitliği olan bir toplumda, erkekler ve kadınlar kendilerine sunulan kaynakların farkındadır ve bunları kullanmak için gereksinim duydukları bilgiye sahiptir. Kaynaklara örnekler sağlık hizmetleri, eğitim, istihdam fırsatları, sosyal hizmetler, banka kredileri vb. olabilir. Bireylerin bu kaynaklara ilişkin farkındalıklarının yanı sıra, kaynaklar hem erkekler hem de kadınlar için kabul edilebilir ve erişilebilir olmalıdır. Erkekler ve kadınların bu kaynakları elde etmek için zamanları olmalı ve toplumsal hareketliliklerinde sınırlama olmamalıdır (Akın, 2007). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2016 yılında "Afganistan'dan Gelen Sığınmacıların Uluslararası Koruma Gereksinimlerinin Değerlendirilmesine Yönelik BMMYK Statüsüne Uygunluk Kılavuz İlkeleri" raporunda Afganistan'da güvenlik endişesi ile kız ve erkek çocuklarının eğitime erişimlerinin engellendiği, devletin okula devam eden çocukların sayıları ile ilgili verdiği istatistik verilerin güvenilir

olmadığı, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre eğitime erişimlerinin oldukça düşük olduğu ifade edilmiştir (BMMYK, 2016). Herkes için Eğitim 2015 Ulusal Gözlem Raporu'na göre; Afganistan'da 2013 yılında ilkokula kayıtlı çocukların %41'ini, ortaokula kayıtlı çocukların ise yalnız %35'ini kız çocukları oluşturmaktadır. Aynı rapor 2012 yılında 15-24 yaş aralığında okuma yazma bilen kız çocukları ve kadınların toplam sayının tüm okuryazarların %32'sini oluşturduğunu ifade etmiştir (United States Department of State 2015 Country Reports on Human Rights Practices Afghanistan, 2016). Raporların sonuçlarından yola çıkarak eğitime erişimde Afganistan toplumunda cinsiyet eşitliğinin sağlanamadığı görülmektedir. Bu veriler, araştırmaya katılan kadınların ifadeleri ile de doğru orantılıdır.

Yılmaz tarafından 2005 yılında yapılan bir araştırmada; Afganistan'da kadının sosyal statüsü ve din eğitimi hakkında Taliban yönetimi öncesi ve sonrası bilgi ve belgeler incelenmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre; Afganistan'da kadınlar; ekonomik, siyasi ve eğitim haklarından mahrum bırakılmaktadır. Kültürel motiflere dayanan dini anlayış ve uzun süren savaşlar nedeniyle gelişen sosyo-politik olaylar kadınların haklarını sınırlandırmıştır. Araştırma, Taliban yönetiminde dünya kamuoyunun dikkatini çekebilecek şekilde kadınların Afganistan'da ikinci sınıf insan muamelesi gördüğünü ifade etmiştir. Araştırmada; son zamanlarda UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) ve BM (Birleşmiş Milletler) destekli çalışmalar sayesinde kadınların eğitim haklarına ve kaynaklara erişimi konusunda gelişmeler yaşandığını, kadınların yakın zamanda sosyal statülerinin olumlu yönde değişeceği sonucuna ulaşmıştır (Yılmaz, 2005). Araştırma sonuçları bu araştırma sonuçlarıyla uyumlu olmakla birlikte, 2005 yılı ve sonrasında kadınların sosyal statülerinin değişeceğini, eğitime erişimin kısa zaman içinde mümkün olacağını belirtmektedir. Ancak bu araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun son 3-4 yıl içerisinde Türkiye'ye geldiği düşünüldüğünde Afganistan'da kadınların hala kaynaklara erişimi konusunda sorunlar yaşadığı, eşitliğin sağlanamadığı görülmektedir.

Bu araştırma sonuçları ile uyumlu sonuçlara sahip başka bir araştırma ise Saayı tarafından 2016 yılında yapılan "Afganistan'da Kadın Hakları" isimli çalışmadır. Bu araştırmada Afganistan hukuki süreçleri incelenmiş, bilgi ve belgeler taranmıştır. Afganistan'da Taliban yönetimi sonrasında kadın haklarının yasal olarak

düzenlenmeye çalışıldığı, bu anlamda yasal düzenlemeler ne kadar genişletilse de yasaların uygulanmadığı, istikrarsız yönetim ve ataerkil toplum anlayışının hakim olduğu ifade edilmiştir (Saayı, 2016). Afganistan’da kadın hakları üzerine yapılan bir başka araştırmada (Nezami, 2019); son dönemde üst düzey devlet yöneticileri arasında kadınların oranının artarak %27.33 olduğunu, kadınlara çalışma, siyasi, evlilik, mülkiyet ve eğitim haklarının tanındığı belirtilmiştir. Ancak kadınlara tanınan bu hakların devlet tarafından korunması gerekliliğine rağmen, toplumda kadınların ikincil konumunun değişmemesi nedeniyle haklara ulaşamadıkları ifade edilmiştir. Son dönemde yapılan her iki araştırma sonuçları da Afganistan’da kadın ve erkeklerin kaynaklara erişimlerinin eşit olmadığını göstermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarının yapılan araştırmaları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Eşit Katılım: Bir toplum cinsiyet eşitliğine uygun olduğunda, erkekler ve kadınlar ortak karar vermeye, kişisel ilişkilerde, hane halkı, topluluk ve siyasi arenalarda paylaşılan rollere, fikirlerin ve gereksinimlerin paylaşılmasına ve özgürce ifade edilmesine değer verir ve kabul ederler. Ayrıca karar verme ve diğer ilgili becerileri geliştirme fırsatlarına da sahiptirler (Akın, 2007). Oysa araştırmada katılımcılar, kadın olmayı; zorluk çekmek, zorluklarla mücadele etmek, hizmet eden konumda olmak, anne olmak, toplumsal alanda ikincil planda olmak gibi cümlelerle tanımlamışlardır. Katılımcıların tamamı Afganistan’da kadın olmanın zorluğundan bahsetmiş ve olumsuz ifadelerle düşüncelerini belirtmiştir. Katılımcıların ifadelerinde, hane halkında, toplumla ilgili alınan kararlarda ve kişisel ilişkilerde eşit katılımın söz konusu olmadığı dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra kendi hayatları hakkında karar verme özgürlüklerinin olmaması, toplumsal alanda söz haklarının bulunmaması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmaması nedeniyle Afganistan toplumunda erkekler kadar değer görmemeleri, kız çocuklarının eğitim haklarına erişememeleri gibi pek çok neden bu düşüncelerinde etkili olmaktadır. Bazı kadınların ise kadın olmanın güçlü olmak, duygusal olmak anlamına geldiğini ifade ettiği de görülmektedir. Katılımcılar, Afganistan toplumunda kadın algısını değerlendirirken tamamı toplumun kadınlara bakışının olumsuz olduğunu ifade etmiştir. Kadınların sadece yemek yapan, çocuk doğuran, bilgisiz, hizmet eden kişiler olarak değerlendirildiğini belirtmişlerdir.

Afganistan’da kadın liderliği durumunu araştıran 2015 tarihli rapor kapsamında (Nijat ve Murtazashvili, 2015); Ocak ve Mart 2015 arasında Kabil’de iki yüzden fazla akademisyen, politikacı, girişimci, gazeteci, öğretmen, öğrenci ve sivil toplum aktivisti ile Afgan ve uluslararası uzmanlarla görüşmeler yapılmış ve odak grup tartışmalarına yer verilmiştir. Bu raporun sonuçlarında; Afganistan’da kadınların özel sektörde yeterince temsil edilmediklerini, ekonomik üretimde aktif rollerinin bulunmadığını, cinsiyet eşitliği gibi kavramların büyük ölçüde yanlış anlaşıldığını, otorite konumundaki kadınların sembolik olarak görüldüğü saptanmıştır. Ayrıca otorite konumlarındaki kadınların siyasi destek alamadıklarını, karar alma ve yaptırım güçlerinin mali ve beşeri imkanlara ulaşamamaları nedeniyle zayıf olduğu belirtilmiştir. Sahar tarafından 2020 yılında yapılan bir çalışmada da; Afganistan’da geleneksel bakış açısı, aşırılık, terörizm ve dini anlayışın ataerkilleştirilmesinin kadının toplumsal hayata katılımını sınırlandırdığı, bu anlamda uluslar arası yardım kuruluşlarının ve STK’ ların kadınların eşit katılımını artırıcı çalışmalar yürütüldüğü ifade edilmiştir. Ancak yapılan çalışmalara rağmen kadınların toplumsal ve siyasi alanlara erişimlerinin hala sınırlı olduğu cinsiyet eşitliğinin sağlanamadığı görülmektedir (Sahar, 2020). Her iki araştırmada da kadınların karar alma mekanizmalarına (hane halkı, toplum, kişisel ilişkiler) eşit katılımının olmadığı, bu araştırma sonuçlarıyla benzer sonuçların elde edildiği dikkat çekmektedir.

Noori tarafından 2013 yılında yapılan nitel bir araştırmada ise; Afganistan’da cumhuriyet döneminden itibaren kadınların kamusal, sosyal, siyasi, çalışma, kültürel ve sanatsal alanlarda tam anlamıyla katılımlarının sağlandığı ifade edilmektedir (Noori, 2013). Oysa bu çalışmada kadınlar, söz konusu araştırma sonuçlarıyla uyumlu olmayan ifadelerde bulunmuşlardır. Kadınların ev içinde karar alma mekanizmalarına dahil edilmediği, sosyal alanlarda erkekler kadar yer alamadıkları hatta birçoğunun evden dışarı çıkamadığı dikkat çekmektedir. Görüldüğü gibi araştırmanın sonuçları bu araştırma ile çelişir durumdadır.

Güvenlik ya da şiddete Uğramama: Bir topluluk cinsiyet eşitliğine uygun olduğunda; erkekler ve kadınlar, fiziksel, cinsel veya duygusal şiddet, ayrımcılık, taciz, tahakküm, baskı varlığı veya tehdidi olmaksızın günlük hayata devam edebilirler (Koray, 2011). Bu şart sağlandığında kadınların tecavüzden, erkeklerin geleneksel olarak kadınsı kabul edilen şekillerde hareket ettikleri için alay

edilmekten veya saldırıya uğramaktan korkmaları gerekmeyecektir (Ecevit, 2011). Bu araştırmada kadınların Afganistan'da yaşadıkları zorlukların başında sürekli toplumsal cinsiyete dayalı şiddet görmeleri bulunmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden kadınların cinsel şiddet deneyimledikleri anlaşılmaktadır. Kadınlara cinsel nesne gözüyle bakılmakta, çocuklukta aile bireyleri ya da evlendiğinde eşi tarafından cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Kadınların evlilik kararlarının genellikle aile üyeleri tarafından verildiği, çocuk yaşta (13-14 yaşlarında) zorla ve para karşılığında evlendirildikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Bu araştırmada kadınlar zorla ve küçük yaşta evlendirildiklerine işaret etmiştir. Bu bulgular ile ilgili literatürle benzerlik göstermektedir. Zorunlu evliliklerle ilgili yapılan farklı araştırmalarda; Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu (UNİFEM) ve Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu (ABİHK)'nin raporlarına göre Afganistan'daki kadınların %70 ile %80'i rızaları dışında evlendirildiği görülmektedir (Womenkind Worldwide; Khwajamir, 2010). Afgan Medeni Kanununa göre erkekler için evlenme yaşi 18, kadınlar için ise 16'dır (Kanun-i Medeniy-I Afganistan, 1976; Khwajamir, 2010). Ancak literatür incelendiğinde kadınların %60'ının 16 yaşın altında evlendirildiği anlaşılmaktadır (Bahgam ve Mukhatari, 2004; Khwajamir, 2010). Eryurt ve Koç'un 2017 yılında Afganistan uyruklu sığınmacılar ile gerçekteşirdiği Türkiye'ye geliş nedenleri, kalışları ve gelecek planları ile ilgili bir araştırması bulunmaktadır. Araştırmada; dünya mülteci ve sığınmacı nüfusunun yaklaşık beşte birine denk gelen 2.6 milyonu aşkın kişiye Afganistan uyruklu sığınmacıların oluşturduğu, kadınlar arasında erken evlenmenin, çocuk yaşta gelin olma durumunun oldukça yaygın olduğu, kendisini güvende hissetmeyen ailelerin evliliği bir tür koruma mekanizması olarak gördüğü bu nedenle erken yaşta evliliğin olumsuz sonuçları hakkında fikir sahibi olunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Eryurt ve Koç, 2017).

Moshtaq (2019), tarafından yapılan bir araştırmada ise; Afganistan'ın 2014-2019 yılları arasındaki toplumsal cinsiyete dayalı şiddet durumu değerlendirildiğinde yapılan tüm çalışmalara karşın şiddet durumunun hala devam ettiği, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olgusunu etkileyen etmenler arasında; yoksulluk, işsizlik, hegemonik erkeklik yapısı nedeniyle normalleştirilen kadına yönelik şiddet ve var olan şiddeti önlemeye yönelik kanunların uygulanmayışı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Moshtaq, 2017 yılında 1420 fiziksel şiddet olayının ve 1213'ünün kadına

yönelik fiziksel şiddet olduğunu, bu sonuçlar bağlamında toplam şiddet içerisinde kadına yönelik fiziksel şiddetin %27.9 olduğunu ifade etmiştir (Moshtaq, 2019). Bu bağlamda araştırma sonuçları, bu çalışmayı destekler niteliktedir. Araştırmada kadınlar, Afganistan'da her kadının şiddete maruz kalma ihtimalinin yüksek olduğunu, maruz kalınan şiddet ile yaşamaya mecbur kaldıklarını, kendilerini şiddet uygulayan kişiler tarafından öldürülmekle tehdit edildiklerini ifade etmişlerdir. Afganistan'da toplumsal cinsiyete dayalı şiddet durumunun uzun yıllardır bir toplumsal sorun olduğu dikkat çekmektedir.

Bu araştırmada katılımcılar; genel olarak aile üyelerinden (eşlerinden, eşlerinin anne, kardeş ve akrabalarından ya da evli olmayanların üvey babaları, aileleri veya akrabaları tarafından) şiddet gördüklerini ifade etmişlerdir. Kadınların ifadeleri değerlendirildiğinde kadının toplumun her kesimi tarafından baskı altına alındığı ve herkesin kadın üstünde söz sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadının toplumdaki yerini olumsuz etkilediği, bu nedenle ortaya çıkan şiddet durumunun hem kadınlar hem de erkekler tarafından uygulanabildiği görülmektedir. Benzer sonuçlara sahip bir araştırmada (Ahmadi, 2017); kadınlara yönelik şiddetin toplumsal kabul gördüğü ve çoğunlukla aile üyeleri (eş, kardeş, baba, eşin annesi vb.) tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmektedir.

Cinsel şiddet ve aile içi şiddet konularında mülteci kadınların deneyimi hakkında yapılan bir araştırmada (Friedman, 1992); Afganistan uyruklu kadınların birçoğunun Pakistan'a kadın ticareti aracılığı ile gönderildiğini, aile içinde erkek şiddeti nedeniyle göç eden kadınların, göç yolunda ve göç ettiği ülkede istismara açık konumda olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Friedman, 1992). Araştırma bulguları değerlendirildiğinde; Afganistan uyruklu kadınların göç etmeden önce aileleri tarafından toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gördükleri, sex işçiliğine zorlandıkları, göç edilen ülkede ise şiddet görmeye devam ettikleri, şiddet sebebiyle göç etme kararı alabildikleri ancak göç yolunda da cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru olabildikleri görülmektedir. Elde edilen verilerin yaptığımız araştırmayı destekler nitelikte olduğu açıktır.

Katılımcıların şiddetin göçe ilişkin kararları vermelerindeki etkisi değerlendirildiğinde; kadınların göç kararını vermelerinde şiddetin önemli bir unsur olduğu anlaşılmıştır. Kadınlar; şiddetin aktörlerinin değiştiğini ancak şiddet durumunun değişmediğini, tecavüz edilmekle tehdit edildiklerini ve şiddet durumunun sona ermesi, can güvenliklerinin sağlanması için göç etme kararı aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının göç edilen ülkede hala Afganistan’da yaşayan eş ya da aile üyelerinden saklandığı, birinin ise eşi tarafından Türkiye’de bulunarak tekrar tecavüze maruz kalması ve darp edilmesi sonucu devlet korunmasında olduğu öğrenilmiştir. Kadınlar, Afganistan’da siyasi istikrarsızlık ve iç savaş durumunun uzun yıllardır devam ettiğini ancak bu durumdan ziyade maruz kaldıkları şiddet durumunun göç etmelerinde önemli bir etken olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, şiddetle mücadelelerini “ya ölecektim ya da kalacaktım” şeklinde ifade etmekle birlikte birçoğu çocuklarının bakımını sağlamak için yaşamına devam ettiğini ifade etmektedir. Göç etme kararı vermelerinde maruz kaldıkları şiddetin çocuklarına da uygulanmaya başlamasının etkili olduğunu ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Kadınlar ifadelerinde Türkiye’ye geldikten sonra yaşamaya başladıklarını, nefes aldıklarını belirtmişlerdir.

Literatür incelendiğinde şiddetin göç sebebi olduğunu gösteren kaynaklara rastlamak mümkündür (Glenn, 2002: Buz, 2007: Friedman, 2016: Anker, 2002). Evlilikte yaşanan anlaşmazlıklar, fiziksel şiddet, bozulan evlilik ve buldukları yerde boşanma zorluklarının olması kadınları göçe iten nedenler arasındadır (Glenn, 2002). Buz (2007), tarafından yapılan nitel bir araştırmada; araştırma kapsamında Türkiye’de yaşamakta olan Somali ve İran uyruklu 20 kadın ve 20 erkek sığınmacı ile birebir derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarında sığınmacı kadınların kendi adlarına göç etme kararı aldıkları, göç etme kararlarını ülkelerinde maruz kaldıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile “baş etme stratejisi” olarak gördükleri belirtilmiştir. Bu araştırma ile benzer sonuçların yer aldığı çalışmada kadın göçünün erkek göçünden farklı nedenlere dayanabileceği bu noktada göç araştırmalarının toplumsal cinsiyet bağlamında yeniden düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kadınlar istihdam yetersizlikleri, cinsiyet temelli ayrımlar, yetersiz eğitim gibi durumlarla fazlaca karşı karşıya kalmaktadır (Anker, 2002). Bu nedenlerin tamamı kadınların göç etmesinde itici bir kuvvettir. Ataerkil anlayış ve kadından

beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin baskısının yaygın olduğu toplumlarda kadınlar göç için daha fazla nedene sahip olmaktadır (Buz, 2007).

Kadına yönelik şiddet kadınların göç etme nedenlerinde önemli bir yere sahiptir. Savaş durumlarında kadınlara yönelik cinsel şiddet ya da aile bireyleri tarafından uygulanan cinsel şiddet göç sebebi olarak görülmektedir. Kadınlar bunların dışında özgürlüklerinin kısıtlanmasından dolayı da çareyi göç ederek başka ülkelere yerleşmekte bulmaktadır (Anker, 2002: 5).

Katılımcıların şiddete maruz kalma durumları değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun fiziksel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet türlerinden en az birine, bazı katılımcıların ise tümüne veya birden fazlasına maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Kadınların söylemlerinden maruz kaldıkları bazı şiddet davranışlarının (ekonomik, psikolojik) ise farkında olmadıkları anlaşılmaktadır. Görüşmeler sırasında çocukluk döneminde şiddete maruz kalmadığını ifade eden bazı katılımcılar, sonraki ifadelerinde eğitime erişimlerinin engellendiğini ya da rızası dışında evlendirildiklerini ifade etmişlerdir. Aynı şekilde eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten bazı katılımcıların, eşinin çalışmasına izin vermediğine dair durumunu şiddet deneyimi olarak değerlendirmedeği gözlemlenmiştir. Afganistan toplumunda, kadınların maruz kaldıkları bazı durumları (işgücüne katılımın engellenmesi, eğitime erişimin engellenmesi, temel ihtiyaçlarını giderebilecek ekonomik imkanlardan mahrum bırakılması vb.) şiddet olarak anlamlandırmadıkları bu nedenle şiddete karşı koyma ya da korunmayı istemeyi düşünmedikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcıların ifadeleri kaynaklara adil erişim ve kaynak kullanımı, toplumsal alanlara eşit katılım-eşit karar verme, güvenlik ve şiddete uğramama perspektifleri değerlendirildiğinde; Afganistan'da yaşadıkları dönemde cinsiyet eşitliğinin sağlanamadığı, çoğu alanda dezavantajlı konumda buldukları, bu durumun can güvenliklerini tehdit ettiği, bunun yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların göç etme kararlarında itici bir güç oluşturduğu anlaşılmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular, Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların göç etme nedenlerinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin etkisini değerlendirmeye olanak sağlamaktadır. Göç ve kadın çalışmalarında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet etkisinin geri planda bırakılmamasının önemli olduğu görülmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan görüşmeler sonucunda,

- Kadın olmak, kadınlar tarafından “zorluk”, “güçlük”, güçlüklerle mücadele etme, çocuk doğurma, hizmet etme, çocukların bakımını sağlama olarak tanımlanmıştır. Kadın olmanın olumsuz bir durum olduğunu, kadının dünyanın her yerinde ikincil planda olduğunu ifade etmişlerdir.
- Afganistan’da kadın olmayı ise kadınlar, tamamen olumsuz olarak tanımlamışlar, Afganistan’da kadınların erkeklerin cinsel objeleri olduğunu, hayatları hakkında fikir beyan etme ve karar alma haklarının bulunmadığını, eğitim, sağlık gibi temel haklarından mahrum bırakıldıklarını ve çoğunlukla erkekler tarafından şiddete maruz bırakıldıklarını ifade etmişlerdir.
- Kadınların büyük çoğunluğu Afganistan’da kız çocuklarının erken yaşta, zorla, kendilerinden yaşça çok büyük erkekler ile para karşılığında evlendirildiklerini belirtmişlerdir. Birçoğu bu durumu ailelerinin kendilerini “sattığını” söyleyerek ifade etmiştir. Kadınların Afganistan’da alınıp-satılabilen bir eşya gibi görüldüğünü bu durumun psikolojik olarak kendilerini çok yıprattığını ve mücadele etmekte güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.
- Şiddet, kadınlar tarafından “dayak”, “öldürme”, “küfür” ve “tecavüz” olarak tanımlanmıştır. Kadınlar, şiddet tanımı yaparken kendi yaşam öykülerinden örnek vermek istemişler ve şiddeti çoğu kez yalnızca kadına yönelik şiddet olarak algılamışlardır. Şiddetin her türüsünü gördüklerini ifade eden katılımcılar, Afganistan’da yaşamaya devam eden kadınların hala şiddete maruz kalmakta olduğunu belirtmişlerdir.
- Kadınlar, Afganistan toplumunda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yaygın olduğunu, kadınlara yönelik şiddetin kadın ve erkekler tarafından

uygulandığını, toplumun kadına uygulanan şiddeti normalleştirdiğini ve şiddet mağduru kadınların bunu hak ettiğini düşünerek müdahil olmadıklarını ifade etmişlerdir.

- Kadınlar, Afganistan’da fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddete maruz kaldıklarını, özellikle psikolojik şiddetin olumsuz etkilerinin uzun süre devam ettiğini, toplumda değersiz görülmelerinin kendilerine uygulanan en kötü şiddet olduğunu belirtmişlerdir.
- Kadınların, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile karşılaşmalarının çocukluk döneminden itibaren gerçekleştiği, ebeveynler, ağabey ve eş tarafından küçük yaşlardan itibaren şiddet gördüklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar bu durumu şiddet Afganistan’da kız çocuğu olarak doğmakla başlar gibi çarpıcı ifadeler ile belirtmektedir.
- Katılımcılar göç etme kararlarında maruz kaldıkları şiddet durumundan kurtulma, çözüm üretme, çocuklarını ve can güvenliklerini koruma nedenlerinin etkili olduğunu belirtmektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu eşleri tarafından maruz kaldıkları şiddetin çocuklarına da uygulanmaya başlaması ve eşleri tarafından öldürülmekle tehdit edilmeleri sonrasında göç etme kararı almaya mecbur kaldıklarını, yoksa hiçbir insanın ülkesini terk etmek istemeyeceğini ifade etmişlerdir.
- Kadınlar, Afganistan’da hala kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin devam ettiğini, oradaki kadınların birçoğunun göç etmek için imkan bulamadığını, imkan bulan kadınların ise göç yolculuğunda karşılaşacakları ekonomik yoksunluklar ve şiddete uğrama ihtimalleri nedeniyle göç etme kararı alamadıklarını ifade etmişlerdir.
- Kadınlar, Afganistan’da kadını koruyan yasaların bulunmadığını, bulunsa dahi hegemonik erkeklik yapısı nedeniyle uygulanmasının mümkün olmadığını, sığınma evleri gibi sistemlerin bulunduğunu ancak işlevsel olmadığını belirtmişlerdir. Afganistan’daki kadınların büyük bir çoğunluğunun evden dışarı dahi çıkamadıklarını, bu nedenle polise şikayet etmek, kurumlara başvurmak gibi yolları bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bu çözüm yollarını deneyen kadınların ise çözüm bulamadıklarını ve sonucunda kendilerine şiddet uygulayan kişiler tarafından daha çok şiddete uğramaları ve öldürülmelerinin mümkün olduğunu belirtmişlerdir.

- Kadınlar, Afganistan’da kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ancak devlet yapısının değişmesi, eğitime erişimin sağlanması, kadın dayanışmasının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık sağlanması ile mümkün olacağını ifade etmişlerdir.

6.2. Öneriler

- Literatürde yer alan çalışmalarda kadın perspektifinden yapılan göç çalışmalarının sınırlı sayıda olduğu, göç etme nedenleri araştırılırken toplumsal cinsiyet bakış açısının göz ardı edildiği görülmektedir. Bu araştırma sonuçlarından yola çıkarak, kadınların göç etme nedenlerindeki toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ayrıntılı olarak araştırılması,
- Göçün kadınlaşmasına neden olan unsurların araştırılması ve göçe sebebiyet veren durumların sosyolojik araştırmalarda kadın perspektifinden incelenmesi,
- Uluslararası insanı yardım kuruluşları tarafından gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çalışmaların Afganistan gibi kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma durumlarının fazla olduğu ülkelerde yaygınlaştırılması,
- Türkiye’de yaşayan farklı uyruklara sahip (Suriye, İran, Irak vb.) sığınmacı kadınların da göç etme kararlarında toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti değerlendiren araştırmaların yapılması ve yaygınlaştırılması,
- Türkiye gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru sığınmacıların bulunduğu ülkelerin, kadın sığınmacıların göç etme nedenlerindeki şiddeti ayrıntılı araştırmaları ve mülteci statüsü verilirken göz önünde bulundurmaları,
- Sığınmacıların göç edilen ülkede psikososyal açıdan desteklenmesine ve kadınların güçlenmesine yönelik çalışmaların yapılması ve sosyal politikalar üretirken bu durumun göz önünde bulundurulması,
- Göç edilen ülkede sığınmacı dosyaları oluşturulurken kadın sığınmacılar ile yapılacak görüşmelerde sığınmacılara menşe ülke öyküleri alınırken kadın-erkek görüşmecisi seçebilme hakkının sunulması,
- Afganistan uyruklu sığınmacı kadınların bulunduğu ülkelerde, yer alan ve sığınmacı odaklı çalışan STK’ ların Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların

cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru olma ihtimallerini göz önünde bulundurarak koruma ve uyum faaliyetleri düzenlemeleri,

- Afganistan'da cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet durumunun Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi uluslararası kuruluşlar ve uluslararası STK' lar tarafından nicel ve nitel çalışmalar ile araştırılması ve koruma faaliyetlerine yön verecek çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abandan Unat, N. (2002). *Konuk işçilikten ulus ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adaçay, F. R. (2018). Toplumsal cinsiyetin yaratılması ve sürdürülmesinde temel kurumların rolü. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*. 1 (2). 246-265.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Afghan National Registration (t.y.). <https://www.nadra.gov.pk/local-projects/national-solutions/%20afghan-national-registration/> (16.04.2020).
- Ahmadi, N. A. (2017). *Afganistan'da kadınlara yönelik şiddet üzerine sosyolojik bir inceleme*. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 25 (4). 73-82.
- Akın, A. (2007). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*. 26 (2).
- Akkurt, M. (2005). *Afganistan'ın yapılanmasında siyasî ve ekonomik stratejiler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Akseer, T. (2014). A view from the afghan diaspora, *Forced Migration Review*. 46. 30-31.
- Akyıldız, E. (2019). *Göç hareketliliğinin Everett Lee kuramı perspektifinden yorumlanması: Türkiye örneği*. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Bursa.
- Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü). (2020, 5 Mart). The Situation at Greece's Borders. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-turkey-refugees-explainer/> (19.05.2020).
- Anker, E. D. (2002). Refugee law, gender, and the human rights paradigm. *Harvard Human Rights Journal* (15). <https://dash.harvard.edu/handle/1/11357476> (10.08.2020).
- Ayata, A. ve Gölgeliöglü, Ö. (2011). "Siyaset ve katılım". Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* (s. 64-83). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Aydın A. (2010). *Afganistan'da Taliban hareketinin ortaya çıkışı ve mezhebi hareketleri*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 2 (10). 10-56.
- Bhabha, J. (2004). Demography and rights: Women, children and access to asylum. *International Journal of Refugee Law*. 16 (2). 227-243.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet "Bize yüklenen roller"*. K. Ay (çev.). İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Binder, S. ve Tosić, J. (2005). Refugees as a particular form of transnational migrations and social transformations: Socioanthropological and gender aspects. *Current Sociology*. 53 (4). 607-624.
- Bilgili, N. ve Vural, G. (2011). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimi: Namus cinayetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 14 (1). 66-72.
- Birdişi, F. ve Gören, M. (2017). Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi bağlamında Türkiye-İran arasında göç ve sınır güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*. 1 (2). 11-38.

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). “*Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet*”. <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/sexual-and-gender-basedviolence/> (16.05.2020).
- Bonifacio, G. T. (2018). *Global currents in gender and feminisms: Canadian And international perspectives*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Bose, A. (2004). Afghan refugees in India. *Economic and Political Weekly*. 39 (43). 4698-4701.
- Buz, S. (2006). *Kadın ve göç ilişkisi: Sığınan ve sığınmacı kadınlar örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 18 (2). 37-50.
- Chancer, L. S. ve Xaviera, W. B. (2013). *Cinsiyet, ırk ve sınıf*. B. Uraz (çev.). İstanbul: Babil Yayınları.
- Connell, R. (2009). *Gender in world perspective*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (3. b.). C. Soydemir (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. (2014). Araştırma deseni. (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*. 17. 2006.
- Çakran, Ş. ve V. Eren (2017). Mülteci politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14 (39). 1-30.
- Çavuşoğlu, D. (1995). Beyin göçü. *İstihdam Dergisi*. Sayı: 19. Nisan-Hanitekim 1995. İş ve İşçi Bulma Kurumu. Ofset Fotomat. Sayı: 23. Ankara.
- Çavuşoğlu, H. (2006). Uluslararası göç: Nedenleri, tipleri, türleri ve göçmenler. *Folklor/Edebiyat*. 12 (48). 1-8.
- Çiçekli, B (Ed.) (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü (IOM). 2009.
- Çınar, Y.K. (2018). *Küresel göç sorunları ve BM*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Deniz, O. (2001). *Türkiye'nin doğu sınırında yasadışı geçişler*. Özlen Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay (Ed.). İltica, uluslararası göç ve vatansızlık: Kuram, gözlem ve politika içinde. Ankara: BMMYK. s. 177-193.
- Destatis, *foreign population by place of birth and selected citizenships*, 2016. https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/MigrationIntegration/Tables_ForeignPopulation/PlaceOfBirth.html (16.04.2020).
- Doğru, E. (2016, 9 Nisan), Göçmen Rotası Değişti, Yeni Tarife 5 Bin Dolar. *HaberTürk*. Erişim adresi: <https://www.haberturk.com/>. (20.04.2020).
- Dökmen, Z. Y. (2016). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ecevit, Y. (2011). “Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç”. Y. Ecevit ve N. Karkıner (ed.), *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. (s. 2-30). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ecevit, Y. (2013). “Emek”. Y. Ecevit ve N. Karkıner (ed.), *Toplumsal cinsiyet çalışmaları*. (s. 24-49). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Edwards, A. (2010). Transitioning gender: Feminist engagement with international refugee law and policy 1950–2010. *Refugee Survey Quarterly*. 29 (2). 21-45.

- Ekici S. ve Tuncel G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Dergisi*. 5 (9)
- Ekşi, N. (2017). 18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Zirvesi bildirisinin hukuki niteliği. *CONRESS- İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar Dergisi*. 1 (1). 47-85.
- Eryurt, M.A. ve Koç, İ. (2017). Afganistan uyruklu mülteciler üzerine analiz: Türkiye'ye geliş sebepleri, Türkiye'de kalışları, gelecek planları ve amaçları. Ankara: *Hacettepe Üniversitesi*.
- Fiddian-Qasmiyeh, E. (2014). *Gender and forced migration*. E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, N. Sigona (Ed.), *The oxford handbook of refugee and forced migration studies içinde* (s. 395-408). Oxford: Oxford University Press.
- Freedman, J. (2010). Mainstreaming gender in refugee protection. *Cambridge Review of International Affairs*, 23 (4). 589-607.
- Freedman, J. (2011). "A gendered protection for the 'Victims' of war: Mainstreaming gender in refugee protection" . A. Kronsell, & E. Svedberg (ed.). *Making gender, making war: Violence, military, and peacekeeping practices*. (s. 121-135). Oxon: Routledge.
- Freedman, J. (2015). *Gendering the international asylum and refugee debate* (2. b.). Hampshire: Palgrave Macmillan UK.
- Freedman, J. (2016). Engendering security at the borders of europe: Women migrants and the mediterranean "Crisis". *Journal of Refugee Studies*. 29 (4). 568-582.
- Friedman A. (1992) . "*Rape and Domestic Violence: The Experience of Refugee Women*".
- Friedman A. (2016), "*Sexual and Gender-Based Violence Against Refugee Women: A Hidden Aspect Of The Refugee "Crisis"*".
- Glenn, E. (2002). *Unequal freedom: How race and gender shaped American citizenship and labor*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015). Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, *2013 Türkiye Göç Raporu*, Ankara.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, *2016 Türkiye Göç Raporu*, Ankara.
- Göğüş Tan, M. (2011). "Eğitim" . Y. Ecevit ve N. Karkıner (ed.). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. (s. 84-105). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Grabska, K. (2011). Constructing 'Modern gendered civilised' women and men: gendermainstreaming in refugee camps. *Gender & Development*, 19 (1). 81-93.
- Güllüoğlu, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (4). 53-85.
- Hyndman, J. (1998). Managing difference: Gender and culture in humanitarian emergencies. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*. 5 (3). 241-260.
- IOM. (2014). *Afghanistan: Migration profile*. Kabul: International Organization for Migration Afghanistan Publisher
- Işık, E. ve Semerci Ç.(2019). Eğitim alanı nitel araştırmalarında veri üçgenlemesi olarak odak grup görüşmesi, bireysel görüşme ve gözlem. *Turkish Journal of Educational Studies*, 6 (3). 59
- İçduygu, A. ve İ. Sirkeci (1999). "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si' nde göç hareketleri". Oya Baydar (ed.). *75 yılda köylere şehirlere*. Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- KAOS GL. (2011). *Ne hastalık, ne suç, ne günah! LGBT hakları insan haklarıdır*. Ankara: Kaos GL Derneği.

- Karaaslan Şanlı, H. (2013). “Medya” . Y. Ecevit ve N. Karkiner (ed.), *Toplumsal cinsiyet çalışmaları*. (72-95). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Kaynak, M. (1992). *Iraklı sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991)*. Ankara: Tanmak Yayınları.
- Khvajamir, M. (2010), “ *İslam Hukuku İle Mukayeseli Olarak Günümüz Afganistan’ında Kadınların Maruz Kaldığı Bazı Uygulamalar*” , Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Kılıç, B. (2016). *Türkiye’de insan avı: Kaçak*. 1.Basım. İstanbul: Elhamra Yayınları.
- Kızılçelik, S. ve Y. Erjem (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Kofman, E. Phizacklea, A. Raghuram, P. ve R. Sales. (2000). *Gender and international migration in Europe employment welfare and politics*. New York: Routledge.
- Kottak, C. P. (2013). *Antropoloji: İnsan çeşitliliğinin önemi*. (Çev: D. Atamtürk, İ. Duyar, O. Özler, U. İçen). Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Kümbetoğlu, B. (2013). “Afetler”. Y. Ecevit ve N. Karkiner (ed.), *Toplumsal cinsiyet çalışmaları*. (s. 72-95). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*. 3 (1). 47-57.
- Lips, H. M. (2008). *Sex & gender: An introduction*. New York: McGraw-Hill.
- Luborsky, M. R. ve Rubinstein, R. L. (1995). Sampling in qualitative research: rationale, issues, and methods. *Journal of Aging Research*. 17 (1). 89-113.
- Macklin, A. (1995). Refugee women and the imperative of categories. *Human Rights Quarterly*. 17 (2). 213-277.
- Marchand, M. H. (2008). The violence of development and the migration/insecurities nexus: Labour migration in a North American context. *Third World Quarterly*. 29 (7). 1375-1388.
- Margesson, R. (2007). *Afghan refugees: Current status and future prospects*. Congressional Research Service. Washington DC.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji sözlüğü*. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü (çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McMillan, J. H. (2000). *Educational research: Fundamentals for the consumer*. New York: Longman.
- Menkouski, V. (2013). Afghan refugees in central Asia and Russian Federation. *Acta Historica Neosoliensia*. 1-2 (16). 193-198.
- Merry, S. E. (2009). *Gender violence: A cultural perspective*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Milliyet Gazetesi (2017, 21 Şubat). Pakistanlı 17 Yaşındaki Genç Donarak Öldü. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/> (erişim: 16.04.2020).
- Milliyet Gazetesi (2014, 27Mayıs). Afgan Mülteciler Ankara’da Ağızları Dikili Adalet Bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/> (erişim: 17.04.2020).
- Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>. (15.03.2020).
- Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1967-New-York-Protokolu-1.pdf> (15.03.2020)

- Moshtaq S. (2019). Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12 (62).
- Naz, Y. (2015). *Türkiye'nin uluslararası göç politikası ve uluslararası göçün Türkiye'deki güncel sorunları*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Nezami, F. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve siyaset: kamusal ve özel alan ayrımında Afganistan'da kadın*. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya
- Nijat, A. ve Murtazashvili, J. (2015). *Women's leadership roles in Afghanistan Speacial Report*. United States Institute of Peace, September.
- Noori, N.A. (2013). *Cumhuriyetten Rus işgalinin sona ermesi sürecine kadar Afganistan'da kadının değişen toplumsal rolü*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi, Yüksek Lisans Tezi, Konya
- OECD. (2017). *International migration outlook*. Paris, 2017.
- OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS. *Population of The UK By Country of Birth And Nationality* (2016), UK, 2017.
- Oğuz, E. (1998). *Afganistan*. İstanbul: Cep Kitapları.
- Önal, H. (2010). ABD'nin Afganistan politikasının açmazları: Bölgesel bir analiz. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. 6 (23). 43-71.
- Öner, N. A. Ş. (2012). "Göç araştırmalarında temel kavramlar". S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner. S.(ed). *Küreselleşme çağında göç; kavramlar, tartışmalar*. (S.13-27). İstanbul: İletişim Yayınları
- Önkal, A. (1988). *Hicret, DİA, C.17.*, İSAM, İstanbul.
- Özgür Baklacioğlu, N. (2017). *Uluslararası sınırların gölgesinde mülteci kadınlar*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Öztürk, Emine (2017). Türkiye'de aile içi şiddet. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Öztürk, M. ve N. Altuntepe (2012). Türkiye'de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması. *Journal of Yaşar University*. 3 (11). 1587-1625.
- Peuchguirbal, N. (2004). Women and children: Deconstructing a paradigm. *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*. 5-16.
- Pickering, S. ve Cochrane, B. (2013). Irregular border-crossing deaths and gender: Where, how and why women die crossing borders. *Theoretical Criminology*. 17 (1). 27-48.
- Pilcher, J. ve WHELEHAN, I. (2005). *Fifty key concepts in gender studies* (2. B.). London: SAGE Publications.
- Pincus, F. L. (2011). *Understanding diversity: An introduction to class, race, gender, sexual orientation and disability*. London: Lynne Rienner Publishers Inc.
- Pittaway, E. (2010). *Making mainstreaming a reality—gender and the unhcr policy on refugee protection and solutions in Urban areas*. A Refugee Perspective. Sydney: Centre For Refugee Research, University Of New South Wales.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 22 (1). 15-34.

- Pusch, B. ve Wilkoszewski, T. (2010). *Türkiye'ye uluslararası göç: Toplumsal koşullar bireysel yaşamlar*. Mutlu Çomak Özbatur (çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Rousseau, C., Crepeau, F., Foxen, P., Houle, F. (2002). The complexity of determining refugeehood: a multidisciplinary analysis of the decision-making process of the canadian immigration and refugee board. *Journal of Refugee Studies*. 15 (1). 4370. 50-60
- Saayı, Z. (2016). *Afganistan'da kadın hakları*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Sahar, S. (2020). *The role of international organizations in enhancing women's political participation in Afghanistan*. İstanbul Aydın University, Department of Political Science and International Relations Program, Master Thesis, April, İstanbul.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*. 6 (11-12). 1-20.
- Scott, J. W. (1986). Gender: A useful category of historical analysis. *The American Historical Review*. 91 (5). 1053-1075.
- Sigona, N. (2014). "The politics of refugee voices: Representations". E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, N. Sigona (ed.). *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. (s. 369-382). Oxford: Oxford University Press.
- Sirkeci, İ. ve YÜCEŞAHİN, M. M. (2014). Türkiye'de göç çalışmaları. *Göç Dergisi*. 1 (1). 1-10.
- Sjoberg, L. (2014). *Toplumsal cinsiyet, savaş ve çatışma*. O. Aydın (çev.). İstanbul: Altın Bilek Yayınları.
- Strauss, A. ve Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage Publications, Inc.
- Topçuoğlu Atasü, R. (2012). "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği". S Gülfer Ihlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner (ed.). *Küreselleşme çağında göç: kavramlar, tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türkiye ve Göç Yönetimi, 2013, s. 53. [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/trkiye\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/trkiye(1).pdf). (17.03.2020).
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, (Kabul Tarihi: 14.09.1994).
- Uluocak Ş., vd. (2014). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet*. Edirne: Paradigma Akademi.
- Uluslararası Koruma <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=29&page=29>. (20.03.2020).
- Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, (2020, 12 Mart) "*Avrupa Sınırında Yaşayan Gelişmeler*" araştırma ve gözlem raporu, erişim: [file:///C:/Users/asus/Downloads/AVRUPA-SINIRINDA-YASANAN-GELISMELER-1%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/asus/Downloads/AVRUPA-SINIRINDA-YASANAN-GELISMELER-1%20(2).pdf). (19.05.2020).
- UNHCR (2020,02 March). UNHCR statement on the situation at the Turkey-EU border. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/>. (19.05.2020).
- UNHCR FACTSHEET (Factsheet India. 2016. www.unhcr.org/protection/operations/50001ec69/india-fact-sheet.html (12.04.2020).

- United Nations Development Programme (UNDP). (2015). Sustainable development goals. Sustainable development goals booklet: https://www.hydro.com/no-NO/baerekraft/vare-resultater/un-sustainable-development-goals/?gclid=Cj0KCQjwLT1BRD9ARIsAMH3BtVlrAyyXT9C3XZj7cjMYlp rTDWY9pSl3d8Xp4IIGeY6lC_s_WTi00kaAvbCEALw_wcB. (16.04.2020).
- UNHCR. (2013). From 1975 to 2013: UNHCR's gender equality chronology. Geneva: UNHCR.
- UNHCR. (2015). States parties to the 1951 Convention relating to the status of refugees and the 1967 Protocol. UNHCR: <https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73b0d63.pdf>. (25.04.2020).
- UN. (1997). ECOSOC AC 1997. Un Women: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF>. (15.04.2020).
- UN. (2001). Important concepts underlying gender mainstreaming. UN Women: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet2.pdf>. (15.04.2020).
- Uygur, G. (2015). *Toplumsal cinsiyet ve adalet: hukuk adaletsizdir*. Ankara Barosu Dergisi. (4). 121-132.
- Uygur, G. ve Çağlar, İ. F. (2013). "Şiddet". Y. Ecevit ve N. Karkiner (ed.). *Toplumsal cinsiyet çalışmaları*. (s. 118-139). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Uygur, G. ve Özdemir, N. (2018). "Giriş". G. Uygur ve N. Özdemir (ed.). *Hukuk ve toplumsal cinsiyet çalışmaları*. (s. 7-16). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Veur, D. ve Vrethem, K., Titley, G., Toth, G. (2007). *Gender matters: A manual on addressing gender-based violence affecting young people*. Budapest: Council of Europe.
- Wekker, G. ve Lutz, H. (2001). "A wind-swept plain: the history of gender and ethnicity thought in the Netherlands". M. Botman, N. Jouwe Ve G. Wekker (ed.). *Caleidoscopische visies de zwarte, migranten en vluchtelingen vrouwenbewerping in nederland*. (S. 153-187). Amsterdam: Koninklijk Instituut voor De Tropen.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu- 2013 T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Nisan 2017, 20/2.Baskı, Ankara*
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, A.(2005). *Afganistan'da kadının sosyal statüsü ve din eğitimi*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta
- Yükselbaba, Ü. (2016). Feminist perspektiften hukuk. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*.74 (1). 123-138.

EKLER

EK 1: Sosyo-demografik Soru Formu

1) Yaşı:

2) Medeni Durumu:

a)Evlı b)Bekar (Hiç evlenmemiş) c)Bekar(Boşanmış)

3) Çocuk Sayısı?

a) 0 b)1-2 c)3-5 d)5+

4) Öğrenim Durumu:

a) Okur-yazar değil
b) Okur-yazar
c) İlkokul
d) Ortaokul
e) Lise
f) Üniversite

5) Çalışma Durumu

1. Çalışıyor 2. Çalışmıyor

6) Mesleği ?.....

7) Göç ettiği ülkeye varış tarihi?

8) Göç ettiği ülkede kiminle yaşıyordu ?

a) Eşi ve çocuk-çocukları ile birlikte
b) Yalnız çocuk-çocukları ile birlikte
c) Yalnız eşi ile birlikte
d) Tek başına
e) Ebeveyn-ebeveynleri veya kardeş-kardeşleriyle birlikte
f) Diğer

9) Türkiye’de kiminle yaşıyor?

a) Eşi ve çocuk-çocukları ile birlikte
b) Yalnız çocuk-çocukları ile birlikte
c) Yalnız eşi ile birlikte
d) Tek başına
e) Ebeveyn-ebeveynleri veya kardeş-kardeşleriyle birlikte
f) Diğer

EK 2 :Sosyo-demografik Soru Formu - Farsça

پرسشنامه خصوصیات اجتماعی-جمعیتی

1سن) :

2وضعیت تاهل) :

الف) متاهل ب) مجرد (هرگز ازدواج نکرده است ج) مجرد) جدا شده

3) تعداد فرزندان؟

الف) 0 ب) 1-2 ج) 3-5 د) 5+

4) وضعیت تحصیلات:

الف) خوانده و نوشته نمیتوند

ب) خوانده و نوشته میتواند

ج) دبستان

د) متوسطه

ه) لیسه

و) دانشگاه

5) وضعیت کار

۱. کار میکند ۲. کار نکردن

6) وظیفه؟

7) تاریخ ورود به کشور مهاجرت؟

8) او در کشوری زندگی می کند که به عنوان دی به او مهاجرت کرده است ؟

الف) همسر و فرزند- با فرزندان

ب) فقط فرزند -با فرزندان

ج) تنها با همسرش

د) تنها

ه) والدین یا خواهر و برادر-باخواهر (برادر)

و) دیگر

9) در ترکیه زندگی می کند ، با چه کسی؟

الف) همسر و فرزند-با و فرزندان

ب) تنها فرزند -با فرزندان

ج) تنها با همسرش

د) تنها

ه) والدین-والدین یا خواهر و برادر-با خواهر و برادر

و) دیگر

EK 3:Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1- GİRİŞ (KENDİNİ TANITMA-AMAÇ BELİRLEME)

Merhaba, Ben Senem AKMAN, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın ve Aile Araştırmaları Bölümü Yüksek Lisans öğrencisiyim.

Türkiye’de yaşamakta olan Afganistan uyruklu kadın sığınmacıların Türkiye’ye geliş nedenleri, göç etme kararlarında etkili olan etmenleri, bu etmenler arasında var ise şiddet deneyimlerini ve bu süreçteki duygu ve düşüncelerini sizden öğrenerek bu konu ile ilgilenen meslektaşlarıma, bu alandaki sorunları araştıran bilim insanlarına ve sorunların çözümüne yönelik planlama-uygulama yapan sosyal politikacılara katkı sağlamayı amaçlıyorum. Bu araştırma sonucu yalnızca bilimsel verilere kaynaklık edecektir ve gönüllü/katılımcı için bireysel bir fayda sağlamamaktadır.

Görüşmemiz tahminen 60-90 dakikanızı alacaktır. İnsani yardım alanında çalışan ve sivil toplum kuruluşlarında deneyimi olan Farsça tercüman ile görüşmeler gerçekleştirilecektir. Görüşmeler içinde bulunduğumuz küresel pandemi (Covid-19) süreci nedeniyle çevrimiçi olarak gerçekleştirilecektir. Görüşmeniz esnasında izniniz olursa görüşmemizin kesilmemesi için ses kayıt cihazı kullanmak istiyorum. Bu şekilde söylediklerinizi yazarken vakit kaybetmemiş olacağım. Çünkü her söylediğiniz kelime çok değerli ve söyledikleriniz ile birlikte nerede duygu yoğunluğu yaşıyorsunuz, bunu unutmak istemiyorum. Bu görüşme sırasında söyleyeceğiniz her şey sadece bilimsel amaçla kullanılacak ve araştırma sonuçları yazılırken kişisel bilgileriniz gizli kalacaktır.

Ancak araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sırasında yasal olarak kamu kurumlarına bildirim yapılması gereken, suç teşkil eden bir durum söz konusu olduğunda (hali hazırda devam eden şiddet durumu, cinsel istismar, çocuğa yönelik şiddet vb.) araştırmacının gerekli yasal bildirimleri yapması gerekmektedir. Bu şartlar altında çalışmaya katılmayı kabul ediyor musunuz ?

Bu çalışmanın sonucunda elde ettiğimiz bilgiler verileriniz yayın amacıyla kullanılabilir. Verdiğiniz bilgiler diğer katılımcıların verdiği bilgiler ile birlikte değerlendirilecektir. Ayrıca bu yöntem bilgileri daha ayrıntılı ve doğru bir şekilde

yansıtmama olanak verecektir. Bunun sizin açınızdan bir sakıncası var mıdır? İzin vermediğinizde bunu not olarak belirteceğim ve kayıt cihazı kullanmayacağım.

Araştırmaya katılım bütünüyle gönüllü olmanıza bağlıdır. Araştırmaya devam etmek istemezseniz istediğiniz zaman ayrılabilirsiniz. Görüşme sırasında kendinizi iyi hissetmemeniz durumunda görüşmeyi sonlandırabilirsiniz. Görüşme sonrasında psikolojik desteğe gereksinim duymanız halinde ilinizde bulunan destek alabileceğiniz kurumlar hakkında bilgi verilecek ve yönlendirme yapılacaktır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Bu araştırmada yer aldığınız için teşekkür ederim. Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir soru varsa bunu yanıtlarım. İzin verirseniz görüşmeyi başlatmak istiyorum.

2- GÖRÜŞME SORULARI

1-Kadın olmayı nasıl tanımlarsınız?

- Kadın olmakla ilgili olumlu ve olumsuz düşüncelerinizi paylaşabilir misiniz ?

2-Afganistan’da kadın olmayı nasıl tanımlarsınız?

- “Afganistan’da kadın olmak” denildiğinde ne gibi güçlükler aklınıza gelmektedir?

3-Afganistan’da kadınlara toplumun tutumu nasıldır? Olumlu/olumsuz yönlerinden söz edebilir misiniz?

4-Şiddeti tanımlar mısınız?

- Kadına yönelik şiddet deyince aklınıza neler geliyor? Bizimle paylaşır mısınız?
- Hangi davranışları kadına yönelik şiddet olarak değerlendirirsiniz?

5- Afganistan toplumunda kadına yönelik şiddetin yaygınlığı konusunda ne düşünüyorsunuz ?

- Şiddete maruz kalan kadınlara toplumun tutumu nasıldı?

6- Afganistan’da hiç siz şiddete maruz kaldınız mı ? Paylaşabilir misiniz?

- Peki, şiddeti uygulayan kimlerdi?
- Bunu biraz daha açıklayabilir misiniz?

- 7- İlk şiddete maruz kaldığınızda kaç yaşındaydınız? Paylaşabilir misiniz ?
- Çocukluk döneminde Afganistan'da hiç şiddete maruz kaldınız mı ?
 - Çocukluk döneminde deneyimlediğiniz bu şiddet durumu nerede gerçekleşti?
 - Peki, şiddeti uygulayan kimlerdi?
 - Maruz kaldığınız şiddet durumunu biraz açıklayabilir misiniz?
- 8- Hiç cinsel şiddet ile hiç karşılaştınız mı?
- Peki, şiddeti uygulayan kim/kimlerdi?
 - Maruz kaldığınız cinsel şiddetten biraz söz edebilir misiniz?
- 9- Şiddetin göç etme kararınızdaki etkisini açıklar mısınız ?
- Göç etme kararınızı verirken deneyimlediğiniz şiddet durumu devam ediyordu mu ?
 - Devam etmiyor ise benzer bir durumla karşılaşma ihtimaliniz mi göç etme kararınızda etkili oldu ?
 - Göç etme kararınızın nedeni maruz kaldığınız şiddet durumudur?
 - Şiddet durumu dışındaki nedenlerinizden söz edebilir misiniz?
- 10- Afganistan'da şiddete uğradığınızda yardım aldığınız alabileceğiniz kişi veya kurum/kuruluşlardan söz edebilir misiniz?
- 11- Afganistan'da şiddetle baş edebilmek için neler yapıyordunuz? Açıklayabilir misiniz?
- 12- Sizce Afganistan'da kadına yönelik şiddetin çözümüne yönelik neler yapılması gerekir?

EK4: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu-Farsça

فرم مصاحبه نیمه ساختاری

1- مقدمه (هدف خود-مقدمه)

سلام ، من Senem AKMAN هستم ، من دانشجوی ارشد دانشگاه On Dokuz Mayıs ، انستیتوی علوم اجتماعی ، گروه مطالعات زنان و خانواده هستم.

زنان پناجوی پناهجویان ملی افغانستان که در ترکیه زندگی می کنند و برای ورود به ترکیه، عوامل تأثیرگذار در تصمیم گیری برای مهاجرت ، در صورت موجودیت تجارب خشونت و افکار و احساسات ایشان در این مورد را ، من با یادگیری از شما این مسائل را به همکاران و با محققانی که مشکلات موجود در این زمینه را بررسی کردند، هدف من این است که به سیاستمداران اجتماعی که برای حل مشکلات برنامه ریزی و اجرا می کنند ، کمک کنم.

مصاحبه ماتخمیناً 60-90 دقیقه خواهد شد. مصاحبه ها از طریق یک مترجم فارسی فعال با تجربه در سازمان های غیر دولتی در زمینه کمک های بشر دوستانه انجام خواهد شد. مصاحبه ها به دلیل روند همه گیر جهانی (Covid-19) که در آن هستیم ، بصورت آنلاین برگزار خواهد شد. در صورت اجازهمن می خواهم از ضبط کننده صدا استفاده کنم تا در طول تماس ، مکالمه ما قطع نشود. به این ترتیب وقتم را برای نوشتن آنچه شما گفتید تلف نمی کنم. از آنجا که هر کلمه ای که می گوئید بسیار ارزشمند است و با چه شدت احساسات آن را افاده میکنید خوب تر درک میکنم ، من نمی خواهم آن را فراموش کنم. هرچه در این مصاحبه بگوئید فقط برای اهداف علمی مورد استفاده قرار خواهد گرفت و اطلاعات شخصی شما هنگام نوشتن نتایج تحقیق محرمانه خواهد ماند.

با این حال ، در طول مصاحبه های انجام شده در محدوده تحقیق ، محقق موظف است در صورت بروز یک وضعیت جنایی که از نظر قانونی لازم است به نهادهای عمومی اعلام شود (خشونت فعلی ، سو abuse استفاده جنسی ، خشونت علیه کودکان و غیره) ، اطلاع رسانی های قانونی لازم را انجام دهد. آیا با این شرایط موافقت می کنید که در مطالعه شرکت کنید؟

مشارکت در تحقیقات کاملاً به داوطلبانه بودن شما بستگی دارد. اگر نمی خواهید به تحقیق ادامه دهید ، می توانید هر زمان که خواستید آنجا را ترک کنید. اگر در طول مصاحبه احساس ناراحتی می کنید ، می توانید مکالمه را پایان دهید. اگر بعد از جلسه به پشتیبانی روانشناختی نیاز داشتید ، در مورد مسسات استان خود که می توانید از آنها پشتیبانی بگیرید و راهنمایی می شوید ، به شما اطلاع داده می شود. خواندن و تأیید این فرم به معنای موافقت شما برای شرکت در تحقیق است. با تشکر از شما برای شرکت در این تحقیق اگر سوالی وجود دارد که می خواهید قبل از شروع مصاحبه بپرسید ، من به آن پاسخ می دهم. اگر به من اجازه دهید ، می خواهم مکالمه را شروع کنم.

2-سوالات مصاحبه

1- زن بودن را چگونه تعریف می کنید؟

-آیا می توانید افکار مثبت و منفی خود را در مورد زن بودن به اشتراک بگذارید ؟

2- زن بودن در افغانستان را چگونه تعریف می کنید؟

-وقتی گفته می شود "زن بودن در افغانستان" چه دشواری هایی به ذهن خطور می کند؟

3- نگرش جامعه نسبت به زنان در افغانستان چگونه است؟ آیا می توانید در مورد جنبه های مثبت / منفی صحبت کنید؟

- 4- آیا می‌توانید خشونت را توصیف کنید؟
- وقتی از خشونت علیه زنان صحبت می‌کنید ، چه چیزی به ذهن شما خطور می‌کند؟ آیا می‌توانید با ما به اشتراک بگذارید؟
- در نظر شما کدام رفتارها علیه زنان به خشونت محسوب میشود؟
- 5-نظر شما در مورد شیوع خشونت علیه زنان در جامعه افغانستان چیست؟
- زنانی که قربانی خشونت اند نگرش جامعه، چگونه بود؟
- 6- آیا شما تا به حال در افغانستان در معرض خشونت روبرو شده اید ؟ آیا می‌توانید آن را به اشتراک بگذارید؟
- خوب ، چه کسانی مرتکب شدند؟
- می‌توانید کمی بیشتر توضیح دهید؟
- 7-چند سال داشتید که برای اولین بار خشونت را تجربه کردید؟ آیا شما می‌توانید این را به اشتراک بگذارید ؟
- آیا در دوران کودکی در افغانستان مورد خشونت قرار گرفته اید؟
- این وضعیت خشونت آمیز که در دوران کودکی خود تجربه کردید از کجا رخ داده است؟
- خوب ، چه کسانی مرتکب شدند؟
- آیا می‌توانید کمی درباره وضعیت خشونت که در معرض آن بودید توضیح دهید ؟
- 8-آیا تا به حال با خشونت جنسی روبرو شده اید؟
- خوب ، چه کسی / چه کسی عاملین آن بوده است؟
- آیا میتواند در معرض خشونت جنسی شما یا می‌توانید کمی واضح صحبت کنید؟
- 9- آیا می‌توانید تأثیر خشونت در تصمیم خود برای مهاجرت را توضیح دهید ؟
- آیا در حال تصمیم گیری شما برای مهاجرت خشونتی که تجربه کرده اید ادامه داشت؟
- در غیر این صورت ، آیا احتمال برخورد با وضعیت مشابهی در تصمیم شما برای مهاجرت تأثیر داشت ؟
- دلیل تصمیم شما برای مهاجرت خشونتی است که شما متحمل شده اید؟
- آیا می‌توانید در مورد دلایل خود غیر از خشونت صحبت کنید ؟
- 10-آیا می‌توانید درباره افراد یا موسسات / سازمانهایی که می‌توانید هنگام مواجهه با خشونت در افغانستان از آنها کمک بگیرید ، بگویید؟
- 11- برای مقابله با خشونت در افغانستان چه کاری انجام داده اید؟ می‌توانید توضیح دهید؟
- 12- در نظر شما برای حل خشونت علیه زنان در افغانستان است، چه باید انجام داده شود ؟

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
21.07.2020	6	2020/428

KARAR NO:
2020/428

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Senem AKMAN' ın. Prof. Dr. Özen KULAKAÇ danışmanlığında "Afganistan Uyruklu Kadın Sığınmacılarda Bir Göç Nedeni Olarak Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Deneyimi: Fenomenolojik Bir Çalışma" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin Mülakat ve Ses Kaydı çalışmalarını içeren 199543 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Senem AKMAN' ın. Prof. Dr. Özen KULAKAÇ danışmanlığında "Afganistan Uyruklu Kadın Sığınmacılarda Bir Göç Nedeni Olarak Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Deneyimi: Fenomenolojik Bir Çalışma" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin Mülakat ve Ses Kaydı çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

EK6 : Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) Kurum İzni

SENEM AKMAN- AKADEMİK ARAŞTIRMA -VERİ TOPLAMA TALEBİ HK.

Akademik Çalışma <akademikcalisma@sgdd-asam.org>

5 Kasım 2020 13:15

Alıcı: Senem Akman <senem.akman@sgdd-asam.org>

Senem merhaba,

Yapmış olduğun düzenlemeler sonucunda genel koordinasyondan çalışmanı ofis düzenini aksatmayacak ve katılımcılara konunun SGDD- ASAM kurumsal yapısıyla bağlantısı olmadığı bilgisini vererek devam ettirmen konusunda onay gelmiştir.

Yüksek lisans tezinde başarılar diliyoruz. En kısa zamanda başarıyla bitirip bize de bir kopyasını göndermeni bekliyoruz.

Kolaylıklar,

Akademik Araştırma / Academic Research

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants
www.sgdd.org.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Senem Akman, 25.12.1994 tarihinde Beypazarı-Ankara’da doğdu. Bolu Canip Baysal Anadolu Lisesi’ni bitirdikten sonra Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünden 2016 yılında mezun oldu. Mezuniyetinden bu yana Sosyal Çalışmacı olarak görev yapan Senem Akman, 2017 yılından itibaren Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’nde mülteci ve sığınmacılar ile çalışmaktadır. Orta derecede İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri

E mail: senemakmann@gmail.com

Telefon: 0553 162 55 39

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4691-2481>